

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Zeynal Abidin DURMUŞ

ABD’NİN ASYA-PASİFİK STRATEJİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2023

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

Zeynal Abidin DURMUŞ

ABD'İN ASYA-PASİFİK STRATEJİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Abdullah KIRAN

MUŞ-2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TEŞEKKÜR	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
HARİTALAR DİZİNİ	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİSTEMDE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

1.1. ABD VE ULUSLARARASI SİSTEM	4
1.2. ABD DIŞ POLİTİKASININ GÜÇ KAYNAKLARI.....	4
1.2.1. ABD'nin Somut ve Soyut Güç Kaynakları	4
1.3. ABD DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİ	6
1.4. ABD DIŞ POLİTİKASI KARAR ALMA SİSTEMİ	7
1.4.1. ABD Dış Politika Aktörleri ve Yetkileri.....	7
1.5. ABD'NİN DÜNYA DÜZENİ KURMA ÇABALARI.....	9
1.5.1. Dünya Savaşı Öncesi Çok Kutuplu Dünya	9
1.5.2. ABD Hegemonyası	10
1.5.3. Soğuk Savaş Dönemi	11
1.5.4. Küreselleşen Dünya, Terör ve Yükselen Güney.....	12
1.6. 11 EYLÜL SONRASI DÖNEMDE ABD BAŞKANLARININ DIŞ POLİTİKASI ALGISI.....	13
1.6.1. Bush Doktrini	13
1.6.2. Obama Dönemi	14
1.6.3. Trump Dönemi.....	15
1.6.4. Biden Dönemi	17

İKİNCİ BÖLÜM

ASYA PASİFİK DÜNYASI

2.1. ASYA PASİFİK'İN TANIMLANMASI	21
2.2. ASYA PASİFİK'İN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ.....	23

2.2.1. Siyasal Sistemler	24
2.2.2. Ekonomik Sistemler	26
2.2.3. Toplum Çeşitliliği	27
2.2.4. Kültürel ve Temel Değerler	29
2.3. ASYA PASİFİK'TEKİ STRATEJİK SORUNLAR	30
2.4. ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDE STRATEJİK DENGEYİ ETKİLEYEN UNSURLAR	32
2.4.1. Güney Çin Denizi.....	32
2.4.2. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi.....	33
2.4.3. Bölgedeki Diğer Stratejik Güçler.....	34
2.5. ASYA PASİFİK BÖLGESİNDE BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİĞİ TEHDİT EDEN UNSURLAR.....	35
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ABD'NİN ASYA- PASİFİK POLİTİKASI	
3.1. ASYA PASİFİK BÖLGESİNİN ABD AÇISINDAN ÖNEMİ VE BÖLGEYE YÖNELİK POLİTİKA HEDEFLERİ	40
3.2. ABD'NİN ASYA-PASİFİK STRATEJİSİNİN TEMELLERİ	42
3.3. ABD'NİN ASYA PASİFİK'E AÇILMASI	43
3.4. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ VE SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ABD ASYA- PASİFİK POLİTİKASI.....	45
3.5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'NİN ASYA-PASİFİK POLİTİKASI	49
3.6. ABD'NİN HİNT-PASİFİK KAVRAMINA YAKLAŞIMI VE ÇİN'İ ÇEVRELEME POLİTİKASI	54
3.6.1. ABD'nin Hint-Pasifik Kavramına Yaklaşımı.....	54
3.6.2. ABD'nin Hint-Pasifikteki Varlığı.....	55
3.6.3. QUAD İlkeleriyle Yapılan Güvenlik Girişimleri.....	57
3.6.4. AUKUS	59
SONUÇ.....	62
KAYNAKÇA	67

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABD'NİN ASYA-PASİFİK STRATEJİSİ

Zeynal Abidin DURMUŞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdullah KIRAN

2023, 86 sayfa

Uluslararası arenadaki güç mücadelelerinin yaşandığı en önemli alanlardan biri de şüphe yok ki Asya-Pasifik Bölgesi'dir. Son otuz yılda bu bölgede gelişen hızlı ekonomik büyüme neticesinde evrensel ekonomik ve politik ağırlık Atlantik'ten, Pasifik bölgesine taşınmıştır. Bu bölgede ABD, Çin, Japonya ve Hindistan gibi önemli aktörler arasındaki rekabet giderek hız kazanmıştır. Tüm bu gelişmeler, ABD'nin ilgisini bu bölgeye çekmiştir. Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ABD'nin uluslararası sistemdeki yeri, güç kaynakları, dış politika stratejileri, dış politikada karar alma sistemi incelenmeye çalışılmıştır. Tezin ikinci bölümünde Asya Pasifik kavramı ve bölgesi tanıtarak siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal başlıca özellikleri anlatılmaya çalışılmıştır. Asya Pasifikte stratejik sorunlar, stratejik dengeyi etkileyen unsurlar ve bölgesel ve küresel güvenliği tehdit eden konular da bu bölümde ele alınmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise Asya-Pasifik bölgesinin ABD açısından önemi ve ABD'nin bu bölgeye yönelik politikaları anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: ABD, Asya-Pasifik, Uluslararası Sistem.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
ASIAN-PACIFIC STRATEGY OF THE USA

Zeynal Abidin DURMUS

Advisor: Prof. Dr. Abdullah KIRAN

2023, Page: 86

One of the most important areas where power struggles are experienced in the international arena is undoubtedly the Asia-Pacific Region. As a result of the rapid economic growth that has developed in this region in the last thirty years, the universal economic and political weight has moved from the Atlantic to the Pacific region. Competition between important actors such as the USA, China, Japan and India has gained momentum in this region. All these developments have drawn the attention of the USA to this region. This thesis consists of three parts. In the first part, the place of the USA in the international system, power sources, foreign policy strategies, foreign policy decision-making system are tried to be examined. In the second part of the thesis, the concept of Asia Pacific and its region are introduced and its main political, economic, cultural and social characteristics are tried to be explained. Strategic problems in Asia-Pacific, factors affecting the strategic balance and issues that threaten regional and global security are also discussed in this section. In the third part of the thesis, the importance of the Asia-Pacific region for the USA and the USA's policies towards this region have been tried to be explained.

Key Words: USA, Asia-Pacific, International System.

TEŞEKKÜR

Tez çalışması sürecinde desteğini esirgmeden büyük bir sabırla bana yardımcı olan Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Abdullah KIRAN'a çok teşekkür ederim. Akademik çalışmalarımda beni destekleyen ve önerileri ile bana yol gösteren çok değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Abdül Samet Çelikçi ve Dr. Öğr. Üyesi Veysel ERGÜÇ'e teşekkür ederim. Çalışmada teknik desteklerini esirgemeyen Arş. Gör. Dr. Sıddıka ÖZTEKİN'e ve yüksek lisans tezime katkıda bulunan herkese şükranlarımı sunarım.

Muş – 2023

Zeynal Abidin DURMUŞ

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADDM	: ASEAN Savunma Bakanları Zirvesi
APEC	: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ARF	: ASEAN Bölgesel Forumu
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
AUKUS	: Avustralya, Birleşik Krallık, ABD Üçlü Güvenlik Paktı
ARF	: ASEAN Bölgesel Forumu
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMKP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
BYP	: Beş Yıllık Plan
Çev.	: Çeviren
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇHKO	: Çin Halk Kurtuluş Ordusu
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
ÇÖO	: Çin Özgürlük Ordusu
DAZ	: Doğu Asya Zirvesi
DB	: Dünya Bankası
DÇD	: Doğu Çin Denizi
DİP	: Demokratik İlerleme Partisi
DTM	: Dünya Ticaret Merkezi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü

E3	:	Genişletilmiş Ekonomik Katılım
EAS	:	Doğu Asya Zirvesi
Ed.	:	Editör
ECFA	:	Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması
EUR	:	Avrupa Birliği Güvenliği
GATT	:	Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
GÇD	:	Güney Çin Denizi
GSMH	:	Gayri Safi Millî Hâsıla
GSYH	:	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
HSTS	:	Hava Savunma Tanımlama Sahası
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
KMT	:	Koumintang Partisi
KSA	:	Karşılıklı Savunma Antlaşması
NAFTA	:	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	:	Petrol İhraç eden Ülkeler Örgütü
ÖEB	:	Münhasır Ekonomik Bölge
PNAC	:	Yeni Amerikan Yüzyılı projesi
P5+1	:	ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa + Almanya
STK	:	Sivil Toplum Örgütleri
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	:	Şanghay İşbirliği Örgütü
TİY	:	Tayvan'la İlişkiler Yasası
TPP	:	Trans-Pasifik Ortaklığı
UBK	:	Ulusal Birleşme Konseyi

UGS : Ulusal Güvenlik Stratejisi
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri
yy. : yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. ABD Devlet Sistemi.....	7
Şekil 1.2. ABD Dış Politika Karar Alma Sistemi ve Süreci.....	9
Şekil 1.3. ABD'nin Ana İthalat ve İhracat Ülkeleri.....	63
Şekil 1.4. Çin-ABD GSYİH Büyüme Oranları.....	65

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 2.1. Asya Pasifik Ülkeleri.....	23
Harita 3.1. Japonya'nın Asya'yı İşgali.....	46
Harita 3.2. ASEAN Ülkeleri.....	51
Harita 3.3. ABD'nin Asya-Pasifik'teki Askeri Varlığı.....	52
Harita 3.4. ABD'nin Trans Pasifik Ortakları ile Ticareti.....	53
Harita 3.5. Hint-Pasifik Bölgesinde AUKUS Planı.....	61

GİRİŞ

Bir devletin dünyadaki güç dengesi ve geleceği açısından dış politika, önemli bir belirleyicidir. Bu ilke, tüm ülkeler için geçerli olduğu gibi Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için de geçerlidir. ABD'yi, bir dünya devleti haline getiren yapı taşlarından biri de kuşkusuz dış politikasında izlemiş olduğu stratejileridir. Son yüzyılda ABD dış politikasını başarılı kılan en büyük etken küresel bir vizyon perspektifine sahip olmasıdır. ABD dış politikasına bakıldığında, 20.yy başından itibaren akıllı ve etkili bir dış politika yürüttüğü görülmektedir. Tüm Amerika kıtasının Monroe doktrini ile kendi nüfuz alanı olarak gören ABD, Birinci Dünya Savaşı'nın akabinde Wilson İlkeleri ile etki alanını Trans-Atlantik'e taşımayı başarmış; İki Dünya Savaşı arası dönemde "izolasyon" politikasıyla kendi kıtasına çekilmesini bilmiştir. İkinci Dünya savaşı sonrası ve Soğuk Savaş'ı takip eden ilk yıllardaki stratejileri ile ABD dış politikası, başarılı ve istikrarlı bir grafik çizmiştir.

21. yüzyılın başları ABD'nin pek de hoşnut olmadığı gelişmelere sahne olmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD, teröre karşı savaş ilan ederek Afganistan ve Irak işgal etmiştir. Her ne kadar sahip olduğu büyük ekonomi ve ileri teknolojiyle büyük askeri başarılar elde etse de aynı başarıyı, diplomatik alanda gösterememiştir. Irak'ta elde ettiği askeri başarıların sürdürülebilir olmadığı görüldüğünde, ABD'yi dünya gücü yapan olgunun dış politika becerisi olduğu anlaşılmaktadır.

Asya-Pasifik bölgesi, dünya çapında yeni güç dengelerini ve yeni bölgesel ve küresel güç aktörlerini belirleyecek önemli bir coğrafi dönüşümdür. Bilindiği gibi, Soğuk Savaş sonrası Asya-Pasifik bölgesinin ekonomik ve siyasal coğrafyası, birçok yeni bileşen ve faktörden oluşan bir değişim süreci yaşadı. Son zamanlarda, "Pasifik Yüzyılı" veya "Pasifik Çağı" terimleri de bu durumu gösterir niteliktedir.

Atlantik'ten Pasifik'e doğru ilgi ve çekicilik, Soğuk savaş sonrası siyasal dönüşümler neticesinde gerçekleşmiştir. Kutuplaşma eğilimleri ve küresel liderlik tartışmaları, 1990'lı yıllarda Asya Pasifik eksenini yeni bir sahne ve bol aktörlü bir senaryonun uygulama alanı olarak öne çıkardı. Bir anlamda Asya Pasifik bölgesi, küresel dengeyi yönetme alanı olarak görülmektedir.

Yeni düzen arayışında, geleceğe yönelik stratejiler yine Asya-Pasifik üzerinden yürütülmektedir. Asya-Pasifik eksenine bakıldığında, küresel güç, uluslararası dengelerde baş aktörlük, küresel liderlik ve kutuplaşma gibi esasen bölgesel gücü kapsayan kavramlar çerçevesinde, Japonya, Çin ve Rusya, ABD'nin bölgedeki rolünün yanı sıra büyük ekonomik yapılarıyla öne çıkan ülkelerdir.

Bu bağlamda ABD dış politikası ve savunmasında Asya-Pasifik ya da ABD'nin son dönemde ifade ettiği tabirle Hint-Pasifik bölgesine yönelik ilgisi artarak devam etmektedir. Son yıllarda Ortadoğu bölgesi ve Afganistan gibi ülkelerde askeri varlığını azaltan ABD, Asya-Pasifik bölgesinde ki varlığını ve askeri mevcudiyetini arttırmaktadır. Bu doğrultuda ABD, bölgenin yükselen gücü Çin'e karşı bölgedeki müttefikleriyle yaptığı antlaşma ve paktlarla gücünü göstermektedir.

Bu tezin ortaya konulmasındaki gaye Amerika Birleşik Devletleri'nin, son 20 yılda dünya jeopolitiğinde önemi artan Asya Pasifik bölgesine yönelik izlediği politikaları incelemektir. İçinde bulunduğu döneme ve şartlara bağlı olarak değişen ABD dış politikası çerçevesinde ABD'nin, Asya Pasifik bölgesine yönelik geliştirdiği politikalar, bu tez de ortaya konulmuştur. Literatürde ABD'nin Asya Pasifik politikası, ABD Başkanları, güvenlik kavramı ve dış politika kavramları üzerinden ele alınmıştır. Buna karşın bu tez ise ABD'nin Asya Pasifik politikasını, ABD dış politikasının oluşmasına etki eden dinamikler ve Asya Pasifik bölgesi üzerinden kapsamlı olarak ele almıştır. Böylece bu araştırma hem Asya Pasifik çalışmalarına hem de Asya Pasifik bölgesi temelinde ABD dış politikası çalışmalarına katkı sunmayı amaçlamıştır.

Uluslararası bilimsel kaynaklardan faydalanılarak bu tez oluşturulmuştur. Bu araştırma sürecinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politika oluşum süreci ve Asya Pasifik bölgesi tanıtılmış; bu minvalde ABD'nin Asya Pasifik politikası ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın temel araştırma soruları, "Asya Pasifik bölgesi neresidir; hangi ülkeleri kapsamaktadır?" ve "ABD'nin Asya Pasifik politikası nedir?" şeklinde kurgulanmıştır. Bu tez, ABD'nin Asya Pasifik politikası ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bilimsel kitaplardan, makalelerden, uluslararası kuruluşların raporları ve Beyaz Saray'ın uluslararası kamuoyuna sunduğu Başkanlık stratejilerinden yararlanarak bu tez oluşturulmuştur.

Bir ülkenin dış politikasının oluşmasında elbette karar alıcıların rolü, güç kaynakları, uluslararası sistemdeki yeri elbette ki yadsınamaz bir gerçektir. Bu noktadan hareketle tezin ilk bölümünde ABD dış politikasının güç kaynakları, dış politika da karar alıcıları ve ABD'nin uluslararası sistemi dizayn etme çabaları incelenmiştir.

Pasifik havzası oldukça çeşitli ve karmaşık bir bölgedir. Son yıllarda Asya-Pasifik bölgesi, dünyanın en önemli alanlarından biri haline geldi. Ancak bu durumla birlikte dünyanın güvenliğini en çok tehdit eden bölgelerden biridir. Bu bağlamda ABD'nin Asya Pasifik politikasının anlaşılabilmesi için Asya Pasifik bölgesinin tanıtılması önemlidir. Çalışmanın ikinci bölümü, ABD'nin Asya-Pasifik politikasına geçmeden önce bir geçiş bölümü olarak kurgulanmıştır. Bu bölümde Asya Pasifik kavramı ve bölgesi tanıtılarak siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal başlıca özellikleri anlatılmıştır. Asya Pasifikte stratejik sorunlar, stratejik dengeyi etkileyen unsurlar ve bölgesel ve küresel güvenliği tehdit eden konular da bu bölümde ele alınmıştır.

Uluslararası bir güç olan ABD'nin, Asya-Pasifik bölgesine olan ilgisi giderek artmaktadır. Bu çerçevede bu çalışmanın üçüncü bölümünde Asya-Pasifikteki stratejik sorunlar, ABD'nin Asya-Pasifik stratejisinin temelleri, Soğuk Savaş öncesi ve sonrası ABD'nin bu bölgeye yönelik geliştirdiği dış politikalar ve ABD'nin Hint-Pasifik kavramına yaklaşımı anlatılmıştır.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise ilerleyen yıllarda hiç kuşku yok ki uluslararası ilişkiler alanında gündemimizi epey işgal edecek konuların başında Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik ve askeri mücadeleler ve bu mücadelelerin uluslararası sisteme yansımaları yer alacaktır. Ekonomik ve askeri açıdan yükselen Çin ve ABD arasındaki güç mücadelesi ve bu durumun nereye everilebileceği konusunda muhtemel çıkarımlar bu bölümde ifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI SİSTEMDE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

1.1. ABD VE ULUSLARARASI SİSTEM

Uluslararası ilişkiler çalışmalarında Realist anlayışa göre devletler; uluslararası ilişkilerin oluşumuna sağlamış olduğu katkı veya uluslararası sisteme etkisi dikkate alınarak küçük, orta, büyük ve süper güç ya da devletler olmak üzere dört grupta ele alınır (Boucher, 1998). ABD, uluslararası sistemdeki yeri, belirgin etkisi ve gücü sebebiyle süper güç kategorisinde yer alan bir devlet konumundadır. ABD, diğer kategorideki devletlerle kıyaslandığında özellikle 20. yüzyıl da uluslararası arenadaki belirgin etkisi ve bu etkinin neticesi ile uluslararası sistemin oluşumunda, şekillenmesinde ve işleyişinde önemli rol oynamıştır. 20. yy boyunca Amerika Birleşik Devletleri, tüm ülkelerde ve bölgelerde ya aktif olmuş ya da aktif olmak için çaba ortaya koymasına karşın, kuruluş yıllarından 20. yy'a kadar ilerleyen süre zarfında uluslararası ilişkilerdeki oluşum ve gelişmelerden kendisi de etkilenmiştir. Bu sebeple hem ABD dış politikasının hem de dünya siyasetinin ve aktörlerinin anlaşılabilmesi için bu karşılıklı etkileşimin araştırılması faydalı ve gereklidir.

Öte yandan uluslararası sistem içerisinde ABD'nin karşılıklı etkileşim sürecini ve ABD'nin etkisini irdelemek; ABD dış politikasını analiz etmeyi gerekli kılar. Bu noktada ABD dış politikasının uluslararası arenada etkin olmasını sağlayan güç kaynaklarını ve stratejilerinin bilmek gerekir. Zira dış politika stratejilerine ve yeterli güç kaynaklarına sahip olmayan ülkeler, uluslararası sistemde etkili olamazlar (Gözen, 2018: 3).

1.2. ABD DIŞ POLİTİKASININ GÜÇ KAYNAKLARI

ABD'nin sahip olmuş olduğu soyut ve somut güç kaynakları ve ABD'nin dış politikada geliştirdiği stratejiler, ABD dış politikasının uluslararası sistemde performansına ve başarısına etki eden iki önemli faktördür.

1.2.1. ABD'nin Somut ve Soyut Güç Kaynakları

Avrupalı ülkelerin sömürge faaliyetlerinden yararlanarak ortaya çıkan ABD, Avrupa'da yaşanan tüm gelişmeleri kendine yansıtılabilmeyi başarabilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'nın 16. yy'dan itibaren artan gücü ile beraber güçlenmiş ve gelişmiştir. Avrupa'nın modernleşme ve gelişme parametreleri olan Rönesans, dini

reformasyon, bilimsel devrim, sanayi devrimi, ekonomik üretim, siyasal egemenlik, aydınlanma ve emperyalizm süreçleri izlemiştir. Bütün bu süreçlerden kendini geliştiren Amerika Birleşik Devletleri, kademeli olarak ilk olarak Avrupalı sömürgelerden bağımsızlığını kazanarak Avrupalılara karşı varlığını ispata etmiş, tüm dünyaya açılarak emperyalist bir genişleme sağlamış ve en sonunda uluslararası sistemi şekillendirecek ve etkileyecek güce ulaşmıştır. Bu nedenle Amerikan dış politikasının bu gücü, bu modernleşme süreçlerinin bir ürünü olarak görülebilir. (Lind, 2008)

Ülke büyüklüğü, doğal kaynakları, jeopolitik konumu, nüfus büyüklüğü, askeri silah donanımı, ordusu, ekonomik üretimi, teknoloji gelişmişliği ve diğer somut yeteneklerinin varlığı, ABD'nin sahip olduğu somut güç kaynaklarıdır. ABD'nin soyut güç kaynakları ise, sahip olduğu değerler ve ilkeler bütündür. Bunlar arasında Federal devlet modeli, liberal değerleri, dış politika stratejileri, başkanlık modeli, toplumsal kültürü ve dayanışması yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, bağımsızlığını elde ettiği dönemden günümüze kadar olan süre zarfında, sahip olduğu soyut ve somut güç kaynakları ile diğer devletlere nazaran nispi olarak üstün olmuştur. (Gözen, 2018: 4).

Uluslararası sistem içerisinde ABD'nin dış politika performansını arttıran önemli güç kaynaklarından ilki ABD'nin benimsemiş olduğu devlet modeli olan Başkanlık sistemi gelir. Hem farklı eyaletleri birleştirmesi, hem de diğer devletlere örneklik teşkil etmesi bakımından Başkanlık sistemi, ABD'nin dış politika başarısına önemli katkı sunmaktadır. Bu sistem ile beraber ABD, bir yandan 51 eyaletin özgürlüğünü diğer bir yandan da bu eyaletlerin ortak hareket etmesini sağlayarak, dış politikada etkinliğini arttırmaktadır (Papp vd., 2005)

Jeopolitik Konumu, Amerika Birleşik Devletleri'nin ikinci önemli güç kaynağıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük bir ülke olması, batısında Pasifik, doğusunda Atlantik Okyanusu ile dünyanın bir bölümünden ayrılması, hem kuzeyinde hem de güneyinde güçlü bir ülkenin olmayışı, Amerika Birleşik Devletleri'nin istikrar ve güvenliğine pozitif yönde katkı sağlamıştır. Oluşum ve gelişme sürecinde, İngiltere ve Avrupa ülkeleri ile yaşanan savaşlar ve 11 Eylül 2001 terör saldırıları dışında Amerika toprakları ciddi bir saldırıya uğramamıştır. (Wittkopf vd., 2008)

Üçüncü olarak bu güvelik anlayışından hareketle ABD, askeri, sanayi ve ekonomi üretimini sürekli arttırarak kendisini her alanda geliştirmiştir. Sahip olduğu doğal

kaynaklar, Avrupa'daki teknoloji ve bilimle bütünleşince ABD'nin üretim potansiyeli, artarak devam etmiştir. Deniz gücü gelişen ABD donanmasının okyanus ötesinde faaliyet gösterebilmesi, bu üretim potansiyelinin bir göstergesidir (Sümer, 2008).

20. yüzyıla gelindiğinde ABD geliştirdiği donanma gücüyle, Avrupa'daki eski ve büyük devletleri geride bırakarak, dünya çapında askeri ve ekonomik bir güç haline gelmiştir. 1945'ten 2000'li yıllara kadar ABD ekonomisinin üretim gücü, dünya toplam üretiminin yüzde 50'sine kadar ulaşmış ve hep ilk sırada olmuştur. ABD'nin sahip olduğu konvansiyonel ve nükleer askeri güç, teknoloji, iletişim, ulaşım, kültür, sanat ve diğer alanlardaki üstünlüğü, ABD dış politikasına pozitif katkı sunmuştur (Cole, 1974).

Soyut güç kaynakları içerisinde ele alınması gereken ABD'nin siyasal ilkeleri ve değerleri, dördüncü güç kaynağıdır. Yeni Ulus (The New Nation) imajı ve liberal değerleri, ABD dış politikasına üstünlük algısı yerleştirmiştir. İngiltere'yi mağlup ederek bağımsızlığını kazanması ardından federal bir cumhuriyet olarak kurulması ve nihayetinde "Birleşik Devletler " anayasasını yazması, tüm dünyanın ilgisini ABD üzerine çekmiştir. ABD'nin yakalamış olduğu bu siyasal başarı, hem ABD'li yöneticiler tarafından dünyaya model olarak yaygınlaştırılmış hem de dünya halklarının ilgisini çekmiştir. Bu fırsatı iyi değerlendiren ABD yönetimleri, dünyaya Yeni Ulus anlayışıyla beraber daha özgüvenle bakarak ilişkiler kurmuş ve bu anlayışı zamanla diğer ülkelere de yaymıştır. ABD'li yöneticiler, kendilerini ayrıcalıklı bir pozisyonda görerek dış politika oluşturmuş: sahip olduğu yönetim tarzını ve liberal ideoloji yaymaya çalışmıştır. Liberalizmin demokrasi, özgürlükler, insan hakları ve piyasa ekonomisi, Amerika'nın imajını, dünya da güçlendirmiştir. ABD'nin siyasal, ideolojik, dini, kültürel ve ekonomik değerleri başka devletler üzerinde de söz sahibi olmasına katkı sağlamıştır. ABD'nin sahip olmuş olduğu bu yumuşak güç, en az askeri gücü kadar etkili olmuştur. Bu kaynakları doğru ve verimli kullanmak için ABD'nin beşinci gücü olan; doğru bir dış politika stratejisi geliştirmeyi unutmamak gerekir (Gözen, 2018: 5-6).

1.3. ABD DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİ

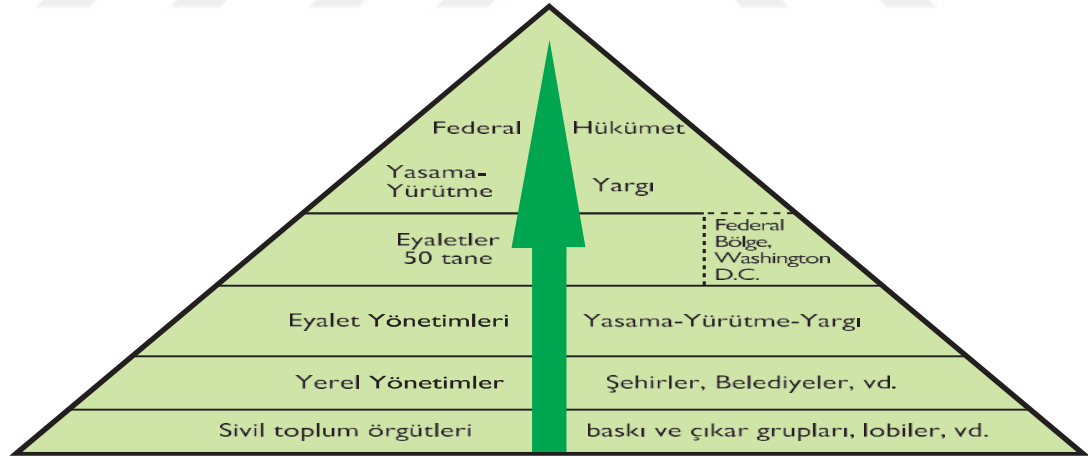
Dış politika stratejisi; ülkelerin uzun dönemli dış politika oluştururken, izlemiş oldukları planlı, kapsamlı, yol ve yöntemlerin toplamıdır (Arı, 1999). Bu noktadan hareketle ABD dış politika stratejilerini, tarihsel bakış açısıyla üç noktada inceleyebiliriz. Bunlardan ilki "İzolasyonizm" olarak bilinen uluslararası ilişkiler stratejisidir. Bu

stratejiye göre ABD, Dünyadaki diğer bölgelerden ve bilhassa Avrupa'nın gelişmesinden zarar görmemek ve ayakta kalabilmek için dış etkilerden uzak durarak kendini uluslararası sistemden izole etmiştir. Monroe Doktrini olarak bilinen bu stratejinin kökenleri hemen her dönemde gündeme gelmiştir. ABD'nin ikinci stratejisi "güç dengesi" olarak da bilinen uluslararası stratejisidir. Bu stratejiye göre ABD, başta Avrupa olmak üzere dünyadaki diğer güç dengelerini dikkate alarak; bazen güç dengelerini etkileyerek, bazen güç dengelerini değiştirerek bazen de güç dengesi oluşturarak dış politika hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır. ABD'nin üçüncü uluslararası stratejisi ise dünyaya açılma hedefiyle geliştirdiği "angajman" stratejisidir. Bu stratejiyle ABD, birçok ülkeyle askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel bağlantılar oluşturarak uluslararası sistemi dizayn etmiştir (Lind, 2006).

1.4. ABD DIŞ POLİTİKASI KARAR ALMA SİSTEMİ

ABD dış politikasında etkin rol alan aktörlerin görev dağılımını, yetkilerini, rollerini ve süreçlerini incelemek; Amerika dış politikasının anlaşılabilmesi için gereklidir.

Şekil 1.1. ABD Devlet Sistemi

Not: Yukarı ok işareti, hem siyasi partileri hem de siyasal katılım akışını göstermektedir.

Kaynak: Gözen, 2018: 85.

1.4.1. ABD Dış Politika Aktörleri ve Yetkileri

Amerikan dış politikasındaki sorumluluk ve yetki dağılımı göz önüne alındığında, "Dış politikayı belirleyenler kimlerdir?" sorusuna açık ve net bir cevap vermek mümkün değildir. Zira hem yürütmenin başı olan Başkan, hem de yasama gücü olan Kongre'nin, Anayasa'da belirtilen ortak yetkileri bulunmaktadır. Gerek uygulama da olsun, gerekse

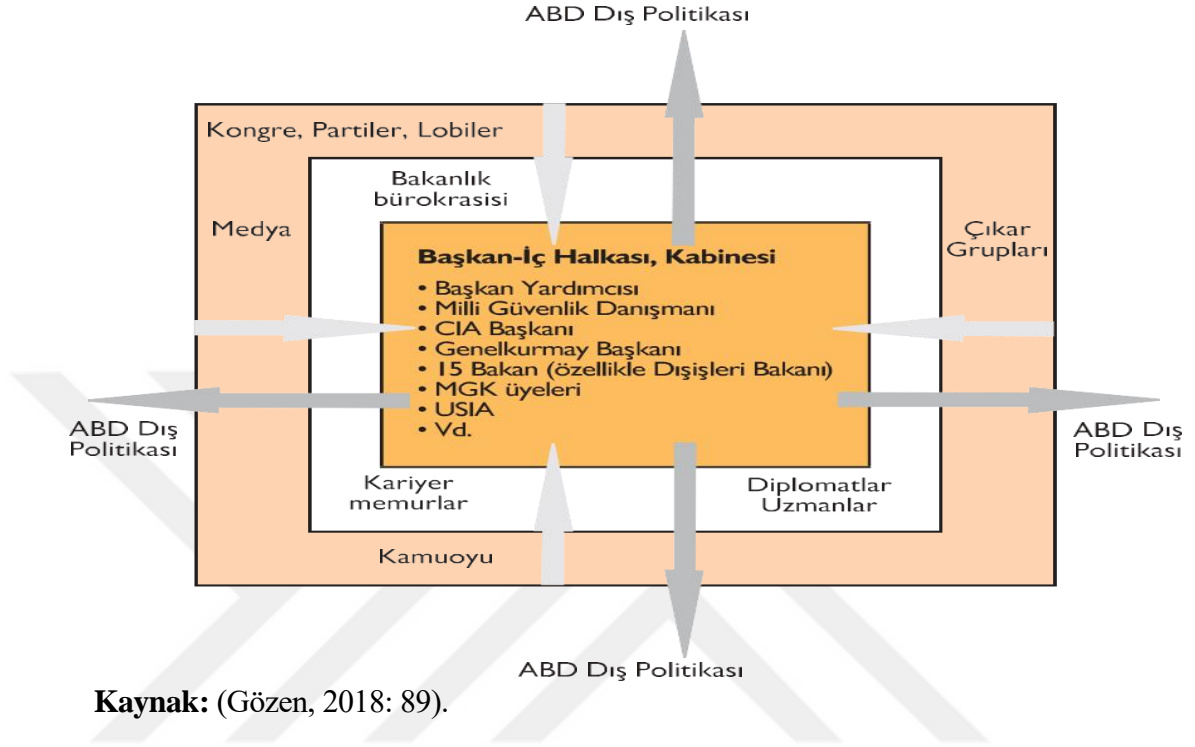
de ABD dış politikası konusunda yazılan eserler olsun bu konuda net bir durum yoktur. Papp et.al. bu duruma ilişkin birincisi Başkanlık Modeli, ikincisi Kongre Modeli ve üçüncüsü Anayasal Denge Modeli olmak üzere üç model öneriyor (Papp et.al., 2005; 240-243). Büyük ölçüde bu modeller, ABD dış politika deneyimine ve uygulamasına dayanmaktadır. Başkanlık modelinde başkan ve yürütme organı, ABD dış politikası üzerinde baskın ve etkili güce sahiptir. ABD dış politikası, bu aktörler ve kurumlar tarafından yürütülmektedir. Gerek kuruluşundan itibaren bilhassa da soğuk savaşın başından 1970'lere kadar ki dönem incelendiğinde gerekse de federal devlet sistemi dikkate alındığında, ABD dış politikasının çoğunlukla Başkanların kontrolünde olduğu görülür. Başkanlar bu kontrol gücünü, Anayasanın vermiş olduğu yetkiler, kısmen de siyasal ve bürokratik güçlerinden almışlardır. Amerika Birleşik Devletleri Başkanları, dış politikada anayasal yetkilerini kullanarak ve başkanlık yetkilerini gerektiği gibi yorumlayarak dış politika başarısı elde etmişlerdir. Bu konuda en önemli örnek, yürütme yetkilerini kullanan başkanların, ABD ordusunu dışarıya göndermeleri, savaşlarda yer almaları ve benzeri sözleşmelerin sorumluluğu altına girmeleridir. Bu durum özellikle Vietnam Savaşı'nda elde edilen başarısızlıklar nedeniyle eleştirilmiş ve 1973'te Kongre tarafından başkanın daha sorumlu davranmasına olanak tanıyan Savaş Yetkileri Yasası çıkarılmıştır. Bu kanunla kongre, asker gönderme ve savaş ilanı konularında kendi yetki ve gücünü vurgulamak istemiştir.

Kongre Modeli'ne göre Kongre, Amerika'nın dış politikası içerisinde belirleyici ve etkin bir rol oynamaktadır. Anayasal yetkiye sahip olan Kongre, ABD dış politikasını kendisi belirleyebilir ve yönlendirebilir. Ayrıca kontrol ederek yürütmeyi durdurabilir veya sınırlayabilir. Bu konuda ABD Başkanı Wilson'un, Amerika Birleşik Devletleri'nin Milletler Cemiyetine üye olması noktasında ortaya koyduğu bütün gayrete rağmen biri Kasım 1919, diğeri Mart 1920'de Senato'da gerçekleştirilen iki farklı oylamada, Senato'da üçte-iki oy sağlanamadığından ABD'nin, Milletler Cemiyetine üye olmaması örnek gösterilebilir. (Kıran, 2008: 23).

Anayasal denge modeline göre ABD dış politikasının oluşumu, yürütme ve yasama erklerinin ortaklaşa ve dengelenmesi süreciyle belirlenir. Dış politikada tek bir aktör yoktur. Her iki departman da işbirliği, dengeleme ve gözetim gibi rolleri paylaşır. Bu model, Kongre Modeli ile Cumhurbaşkanlığı modeli arasında bir yerde bulunmaktadır. Yargı, dış politika karar alma süreçlerinde doğrudan bir rol oynamamakla birlikte, teorik

ve anayasal mantık çerçevesinde potansiyel bir güce sahip olduğu belirtilmelidir (Gözen, 2018: 88-89)

Şekil 1.2. ABD dış politika karar alma sistemi ve süreci

ABD'nin dünyaya yayılmasında ekonomik ve askeri gücü ile beraber idealler/idealizm faktörü etkili olmuştur. Bu özellik, 20. yüzyılda özellikle başta Avrupa olmak üzere tüm uluslararası sisteme yansımıştır. Bir başka ifadeyle uluslararası sistemin ve dünya politikasının şekillenmesinde yukarıda ifade edilen özelliklere sahip ABD dış politikası etkili olmuştur. Bu durumun en belirgin uygulamaları ve örnekleri, I. ve II. Dünya Savaşları ve sonrasında görülmüştür. Bu savaşlara kadar iç politikada başarılı bir grafik yakalayan ABD, siyasi, ekonomik ve askeri gücünü kullanarak bu savaşların kazanılmasını sağlamıştır. Öte taraftan da kendi değerlerini kullanarak dünyaya yön vermeye çalışmıştır.

1.5. ABD'NİN DÜNYA DÜZENİ KURMA ÇABALARI

1.5.1. Dünya Savaşı Öncesi Çok Kutuplu Dünya

18 ve 19. Yüzyıllardaki uluslararası sistemin en belirgin özelliği, birden fazla güçlü ülkenin aralarında yaşadığı çekişmeler olmuştur. 18. yüzyılların sonlarında Amerika Birleşik Devletleri bağımsızlığını elde ettiğinde, Avusturya, Rusya, Fransa ve İngiltere gibi ülkeler çok kutuplu sistemin güçlü ülkeleri konumundaydı. ABD ise üç milyon nüfusa sahip,

bağımsızlık mücadelesinden yeni çıkmış küçük bir ülke konumundaydı. Böylesi bir ortamda devletlerinin bağımsızlığını tekrar kaybedilemez biçimde kuvvetlendirene kadar Amerikan karar vericileri ve diplomatlar, ABD dış politikasını rasyonel kararlarla usta bir şekilde idare etmişlerdi. Bağımsızlık mücadelesi esnasında İngiltere'ye karşı Fransa'dan destek alınmıştı. O sırada patlak veren Fransız İhtilali sayesinde Fransa'nın beklentilerini yerine getirmekten kurtulan ABD, 1823'te Başkan James Monroe'nun yayınladığı bildirgeyle kendi kıtasına çekilmiştir. Avrupalı Devletleri güçlü donanması aracılığıyla Yeni Dünya'dan uzak tutmayı başaran ABD, tarımsal toplumdaki endüstriyel topluma geçiş sürecini başlatmıştı (Wittkopf vd., 2008: 147-148).

Yaklaşık bir asır içi kapanma politikasını sürdüren Amerika Birleşik Devletleri, Birinci Dünya Savaşıyla bu politikasına ara vermiştir. Daha evvel Monroe doktrini ile Avrupalı ülkelerin kendi içlerinde yaptıkları savaflara müdahil olmama kararı alan ABD, Almanya'nın karada Fransa'ya ve denizde İngiltere'ye karşı üstünlük kurma çabası içine girdiği, Rusya'da ise devrimin gerçekleştiği 1917 yılında dünya savaşına dâhil olmuştur. Olası bir zaferle yükselen Almanya gücünün kendisine tehdit olma endişesi, ABD'nin savaşa girmesine neden olmuştur (Serfaty, 1972: 7-8). Dünya Savaşından sonra Avrupalı devletlerin uluslararası problemlerin kalıcı çözümü için uluslar-üstü bir kuruluş oluşturulması gerektiğini ifade eden ABD, Monroe doktrini gereğince kendi kıtasına dönerek Avrupalı devletlerin savaş sonrası politikalarına karışmamayı benimsemiştir. Fakat bu politikanın uluslararası sorunları çözüme yetersiz kaldığı II. Dünya Savaşı'yla anlaşılınca, Amerika Birleşik Devletleri'nin savaş sonrası stratejisi daha farklı olmuştur.

1.5.2. ABD Hegemonyası

Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyadaki askeri ve iktisadi konumunun yükselmesine II. Dünya Savaşı neden olmuştur. Amerikan ekonomisi; mal ve hizmetlerin tüketimi, tarımsal üretim, gayrisafi mili hâsıla (GSMH) gibi konularda gözle görülür bir biçimde yükselmiş ve dünyada rakipsiz bir seviyeye ulaşmıştır. Avrupa ise ABD'nin aksine savaştan ekonomisi büyük hasar almış olarak çıkmıştır. Sovyetler Birliği ise 11 milyon asker ve 7 milyon sivil kaybıyla ağır hasar almıştır. Bu noktada ABD'nin 400 bin askeri kaybı dikkate alındığında, SSCB'nin ne kadar büyük bir hasar aldığı ortaya çıkmaktadır. 1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin atom bombası tekeline sahip olması askeri açıdan, dünya ekonomisinin neredeyse yarısına sahip olması da iktisadi açıdan hegemon bir güç olduğunun göstergesi

kabul edilmektedir. Ancak Sovyetler Birliği'nin 1949 yılındaki atom bombası testinin başarılı olması, "Amerikan Yüzyılı"nın kısa sürmesine neden olmuştur. Öte taraftan 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin tarafından gerçekleştirilen kıtalararası balistik füze denemesi, uluslararası sistemin kısa süreli tek kutuplu düzenden iki kutuplu düzene geçtiğinin göstergesi olmuştur (Wittkopf vd., 2008: 148-149).

1.5.3. Soğuk Savaş Dönemi

Küresel gücün, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin elinde yoğunlaştığı, 1940'ların sonlarından itibaren SSCB'nin dağılmasına kadar geçen yaklaşık elli yıllık süredeki düzen, iki kutuplu sistem olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu görüşe muhalif düşünceler, Harisson Wagner'in 1993 yılında ele aldığı makalesinde de belirttiği üzere azımsanmayacak seviyededir. Bu minvalde bazı akademisyenler, Çin'in 1960'larda doğuda yükselen bir ivme yakalamasını sisteme dâhil ederek iki kutuplu sistemi yıktığını savunmaktadır. Bazı akademisyenler de 1962 Küba Krizi'nden sonraki yumuşama dönemiyle uluslararası sistemin iki-çok kutupluluk evresine geçtiğini düşünmektedir (Wittkopf vd., 2008: 150). Şu bir gerçek ki uluslararası sistemin adı her ne olursa olsun II. Dünya Savaşı'nın akabindeki dönem kadar olmasa da 1950'li yıllardan sonra ABD, nükleer silahlarla güçlendirilmiş askeri gücü, teknolojisi, nüfusu ve büyük ekonomisi sayesinde uluslararası sistemin en önemli aktörü olmuştur.

Monroe Doktrini'nin terk edilmesinden bu yana ABD dış politikasının günümüze kadarki ana hedefi, Batı'ya hâkim olmak; aynı zamanda diğer güçlerin Ortadoğu ve Asya'ya hâkimiyet kurmasını engellemektir (Mearsheimer, 2001: 46). Bununda gerçekleşebilmesi için kendisinin iktisadi, siyasi ve askeri açıdan mutlak üstünlüğünün sağlandığı bir sistemin oluşturulup korunmasıyla mümkün olacağı ifade edilmektedir (Layne, 1997: 91).

Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasının amacı gerek Soğuk savaş döneminde gerekse de sonraki dönemde kendisinin hâkim olduğu bir sistemin inşası ve sürdürülmesi olmuştur. Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla ABD'nin en büyük rakiplerinden biri ortadan kalkmıştı. Ancak özellikle yeni yüzyıla beraber yükselen Avrupa, Çin ve "Güney" ülkelerinden oluşan birçok kutuplu uluslararası düzen oluşmuştur (Wittkopf vd., 2008: 151-156). Ayrıca tüm bu gelişmelerin dışında, dünya siyasetini etkileyen başka bir olgu var: o da terör.

1.5.4. Küreselleşen Dünya, Terör ve Yükselen Güney

Amerika Birleşik Devletleri'nin 20. yüzyıl boyunca dış politikasını, bölgel politikalar üzerinde yoğunlaştırdığını söylemek mümkündür. Her dönemde ABD dış politikasının temel amaçlarından biri, sistemdeki değişimlerden bağımsız olarak Avrupa ve Asya kıtalarında bir devletin hâkim güç olmasının önüne geçmek olmuştur. Gerek iki Dünya Savaşına gerekse de Soğuk Savaş'a ABD'nin müdahil olmasının en önemli nedenlerinden biri de bu dış politika anlayışıdır (Lindsay, 2003). 20. yüzyıldaki son mücadelesinden ABD, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla galip ayrılmıştır.

SSCB'ni dağılması, demokratik cephenin Soğuk Savaş'ı kazanması anlamı taşıyordu. Demokratik cephenin tüm dünyaya barış için bir tezi vardı: Demokratik Barış Teorisi. Bu teori, özetle küresel barışın ancak demokratik bir dünyayla mümkün olabileceğini, demokrasilerin birbiriyle savaşmadığını ve savaşmayacağını savunuyordu (Doğan, 2011: 29). ABD, –kendisine göre- dünyanın karanlıkta kalan kesimlerine bu kutlu sistemin tanıtılmasını görev bilerek, tüm dünyaya demokrasiyi yayma görevini "süper güç" sıfatıyla üzerine almıştır.

Amerika Birleşik devletleri, SSCB'nin yıkılmasıyla beraber yeni bir dünya düzeni kurma çabalarına başlamış, dünyadaki askeri varlığını arttırmıştır. Çeşitli bölgelerdeki sorunlara Birleşmiş Milletler vasıtasıyla dâhil olmuştur. Soğuk Savaş'ın bir kutbu olarak NATO'nun sorumlulukları, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. ABD'nin bu dönemde yeni dünya düzeni kurma girişimleri sadece askeri ve siyasi işbirliğini arttırma doğrultusunda olmamış, ekonomik alanda da işbirliğini ilerletme yönünde bazı adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda Asya-Pasifik bölgesine yönelik Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ve Kuzey Amerika kıtasına yönelik Meksika ve Kanada'yla Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) imzalanmıştır.

Ancak Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George H. W. Bush dönemi ile başlayan yeni dünya düzeni kurma girişimlerinin başarıyla neticelendirildiği söylenemez. Ekonomi bağlamında ABD'nin Asya-Pasifik amaçlarına hizmet etmek için APEC oluşturulmuştur. Ancak bu oluşum, bilhassa Çin ve Japonya ile olan ticari ve ekonomik problemleri ortadan kaldırmada yetersiz kalmıştır. ABD'nin gerçekleştirdiği sınır dışı operasyonlar, uluslararası krizlerin yatışmasında tam anlamıyla başarı sağlayamamıştır. Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması ve ardından Irak krizinin patlak vermesi ya da Bosna Hersek müdahalesinde olduğu üzere

çok geç kalmıştır (Gözen, 2013: 24-26).

ABD dış politikası için 11 Eylül 2001 tarihi, bir dönüm noktası olmuştur. George W. Bush'un döneminde yaşanan bu terör saldırısı, ABD dış politikasının daha da radikalleşeceğinin işareti olmuştur. George W. Bush döneminde izlenen saldırgan dış politika, Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel imajına ciddi anlama zarar vermiştir.

Dünya ekonomisinin ağırlığı 2000'li yıllara kadar Kuzey ülkeleri olarak bilinen Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya, Batı Avrupa, Japonya ve ABD eksenindeydi. Ancak yeni yüzyıla beraber dünyanın ekonomik merkezinde değişim ortaya çıkmıştır. Özellikle son zamanlarda iyi bir eğilim yakalayan Asya-Pasifik Bölgesi yükselişe geçmiştir. Bu noktada Hindistan ve Çin, hem ekonomik performansları hem de nüfusları sayesinde öteki Asya-Pasifik ülkeleri içerisinde yeni bir ekonomik merkez konumuna ulaşmışlardır (Klein-Salvatore, 2013: 416). Hatta 2050 yılına kadar Hindistan, Çin ve Brezilya'nın toplam ekonomisinin dünya ekonomisinin %40'na ulaşacağını BM Kalkınma Raporuna yansımıştır. (UNDP, 2013: 13). Bu durum karşısında imajı olumsuz etkilenen ABD'nin, Orta Doğu politikalarından vazgeçip Asya-Pasifik bölgesine yönelmesi anlaşılır bir durumdur.

1.6. 11 EYLÜL SONRASI DÖNEMDE ABD BAŞKANLARININ DIŞ POLİTİKASI ALGISI

1.6.1. Bush Doktrini

Bush Doktrini, 11 Eylül saldırılarından sonra ABD başkanı George W. Bush tarafından ortaya konan, çeşitli dış politika ilkelerini içeren doktrindir. 20 Eylül 2002 tarihinde W. Bush imzası ile yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre potansiyel tehdit oluşturduğu ya da ileride sorun çıkarabilecek potansiyele sahip her ülke ya da oluşuma karşı her nerede olursa olsun "vurulmadan önce vurma" perspektifi çerçevesinde karşılık verilmeli ve gerektiği takdirde düşman devletlerdeki siyasal rejimler değiştirilmelidir (The National Security Strategy of the United States of the America, 2002: 5-6). Afganistan'daki Savaş bu doktrin çerçevesinde yapılmıştır.

Bu doktrinle, ABD terörizm ile mücadele ediyor izlenimi oluşturuyor ise de gerçekte terörizmi, kendi çıkarları için kullanabileceği bir araç olduğunu Irak ve Afganistan'da tüm dünyaya göstermiştir. Arap Baharı ve Suriye'deki iç savaş gerçekleşene kadar ABD, bu düzeni olabildiğince tüm dünyada uygulamaya çalışmıştır.

1.6.2. Obama Dönemi

ABD'nin 44. Başkanı olan Barack Obama, selefi George W. Bush'un politikalarının akıllıca olduğunu düşünmemekteydi. Bundan ötürü ABD, "Dünya'nın Jandarması" rolünde olmamalıydı. ABD askerlerinin, Irak ve Afganistan'a gidip ölmesine gerek yoktu. Olması gereken ABD liderliğinde uygulanacak dış politikanın, koalisyonlar ve birliktelik içerisinde gerçekleştirilmesiydi. Bunun için de askeri güce tam anlamıyla ihtiyaç yoktu. ABD'nin dünyadaki tüm sorunları çözüme kavuşturacak da değildi. ABD devlet dışı örgütler ve müttefikleri aracılığıyla ABD dış politikasını yürütebilirdi. Burada ifade edilen devlet dışı örgüt ve örgütler için ABD'nin terörist grubu ayrımı yapmak istememesi ya da yapmaması, dünyayı kaotik bir alana çevirdi. Başka bir deyişle bir ülkenin terörist olarak belirlediğini diğer bir ülke müttefik olarak belirlemiştir. Bu tarz eylemler çerçevesinde hareket eden diğer devletlerin ortaya çıkması vekâlet savaşlarını başlatmıştır. Aynı amaçlar için bir araya gelen müttefik devletler, diğer rakip devletler gibi kendi içerisinde çıkar çatışmasına girişmişlerdir. Bu çıkar çatışmalarında devletler, silah yerine birbirlerine ekonomi ve teknoloji gibi alanlarda müdahalede bulunmaya başladılar. Bu gelişmelerdeki amaç dünyada var olan soğuk savaş ortamının kırılmasıydı. Ancak bu tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Bundan dolayı kurulmak istenen yeni dünya düzeninde sıcak barış ortamı oluşturulamamıştır (Bingöl, 2014).

Barack Obama, ABD'yi etkilemeye çalışan İsrail Başbakanı Netanyahu'nun tekliflerinden uzak kalabilmeyi başarabilmiştir. İlerleyen süreç içerisinde büyük bir savaşa sebebiyet verebilecek olan İran'ın nükleer programı ile ilgili krizde, liderliğini Obama'nın yaptığı ABD, BM ve Güvenlik Konseyi daimi üyeleri ile Almanya, İran ve diğer taraflarında memnun kalacağı bir mutabakat sonucunda antlaşmaya varmışlardır. Varılan bu antlaşmada tek memnun olmayan ülke, bu anlaşmayı kendi çıkarlarına aykırı bulan İsrail olmuştur. Donald Trump'un seçilmesinden sonra ABD'nin bu anlaşmadan çekilmesi, İsrail'in, ABD üzerindeki baskısını arttırdığı bir dönem olduğunun en büyük göstergesi olmuştur.

Dış politika konusunda Obama ve yönetiminin izlediği diğer bir farklı konu Asya Pasifik ilişkileridir. Obama'ya göre Amerika Birleşik Devletleri, son yıllarda bilhassa Ortadoğu olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde ekonomik kayıp ve prestij kaybetmişti. Küresel kriz de bu durumun üstüne eklenince ABD ekonomisi ciddi yara

almıştır. Öte taraftan ABD çıkarlarının, başta Hindistan ve Çin olmak üzere Asya'nın ekonomik yükselişine bağlı olarak Ortadoğu'daki çatışma ortamında değil; Asya Pasifik'teki ekonomik ilişkilerde olacağını gösteriyordu. Özellikle gerek askeri gerekse de ekonomisiyle yenilenen Çin, ABD'nin hegemonyasına meydan okuyacak bir seviyeye ulaşmıştı. Bu meydan okumaya akıllı güç ve çok taraflılık ilkeleriyle karşılık veren Obama yönetimi, düşüşe geçen ekonomi ve kaybolan ABD prestijini kurtarmaya çalışmıştır.

1.6.3. Trump Dönemi

ABD başkanlık seçimini kazanan Donald Trump, 18 Aralık 2017 tarihinde yayınlanan ABD Ulusal Güvenlik ve Strateji belgesinde kendi döneminde izleyeceği politikaları açıklamıştır. Bu belge, ABD'nin yumuşak gücü terk edip daha sert güç ve güvenlik politikaları üzerinde duracağına işaret etmekteydi. Donald Trump'un ABD seçimini kazanmasıyla beraber ABD, daha önce benimseyip uyguladığı stratejiyi tam tersine çevirerek yeni bir döneme girmiştir. Sosyal medyayı aktif kullanan ABD Başkanı Trump, twitter üzerinden politik konularda dâhil birçok konuda açıklamalar yaparak ABD vatandaşlarını bir hayli şaşırtmıştır.

1945 yılında oluşturulan hegomonik düzen, bundan sonra ABD'nin çıkarına uygun değildi. Bu sebeple ABD, uluslararası sistemde kendisini büyük güç olarak hazırlamaya çalışmıştır. Kendisini küresel sistem içerisinde çok kutuplu güçler dengesine göre şekillendiren ABD, liderler içerisinde kendini birinci ve en üst konuma getirmeye yönelik eylemler geliştirmeye başlayacaktır.

Donald Trump, Kuzey Kore ve İran'ı dünyada ABD ve müttefikleri için iki büyük düşman olarak nitelendirmiştir. İran için dünyanın terörist destekleyicisi olduğu vurgulanmıştır. Kuzey Kore'nin ise büyük bir silah depoladığı ve herhangi olumsuz bir durumda bu silahları, ABD'ye karşı uygulayabileceği belirtilmiştir.

Trump izlemiş olduğu bu stratejiyle dış politikada "düşmanlaştırma" stratejisini benimsemiştir. Bu stratejiyle beraber emniyet ve güvenlik içinde yapılan harcamalar arttırılmıştır. ABD, düşman ülkeleri belirlemek suretiyle dışarda müttefiklerinin, içerde ise halkın davranışlarını etkileyerek iç ve dış politikalar belirlemiştir.

ABD'nin ekonomisine, güvenliğine ya da diğer faktörlere zarar verebilecek ve her ülke için sorun teşkil edecek durumlar, tehlike kategorisine alınmıştır. ABD, Çin ve Rusya'yı rekabet içinde olduğu iki ülke konumuna almıştır.

ABD Başkanı Trump, ABD'nin askeri, siyasi, ekonomi ve teknoloji olmak üzere dört kategoride diğer devletlere nazaran üstün olduğunu ifade etmiştir. Bu güçlerin tamamının ABD'nin elinde olduğunu ve uygulandığını savunan Trump, ABD'nin süper güç olduğunu bu şekilde düşündürmeye çalışmıştır.

Donald Trump liderliğin sürdürülebilirliği için gerekli olanları; ülkesinin zenginliğini arttırmak, halkın güvenliğini sağlamak, barış için silahlı kuvvetleri yeniden yapılandırıp daha iyi bir koruma alanı oluşturmak ve ABD'yi daha zengin hale getirmek olarak sıralamaktadır. 11 Eylül saldırıları sonrasında George W. Bush'un ortaya koyduğu Preemptive Attack (önleyici savaş) Donald Trump içinde geçerli olup devamını sürdürmüştür.

Trump İsrail ve Filistin'i, Ortadoğu için en büyük ve önemli sorunu olarak görmüştür. Donald Trump, bölgedeki sorunun kaynağı olan İsrail'i, ilginç bir şekilde sorun çıkarıcı ülke olarak görmemekteydi.

ABD Başkanı Donald Trump, mevcut Suriye iç savaşında mültecilerin kendi ülkelerine dönüp en baştan kendilerine yeni bir hayat kurmaları için gayret göstereceğinden bahsetmiştir. Devletler yerine ortaklar kelimesi kullanılmıştır.

Donald Trump, sosyal medya üzerinden verdiği mesajlarda başa geçtiğinde diğer cumhuriyetçi başkanlar gibi kontrol edici başkan olacağını ifade ediyordu. ABD yeniden dünya için jandarma misyonunu yerine getirecek ve ABD müttefikleri dışında hiçbir devlet ile hareket etmeyecekti. Nixon'da ve Obama'da görülen çekingenlik politikası Donald Trump'da da görülmüştür. Suriye savaşında Türkiye'nin gerçekleştirdiği barış Pınarı Harekâtı sonrası Trump, geri dönüş için görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler neticesinde ABD Başkanı Donald Trump, Suriye'de yer alan ABD askerlerini geri çekmek istemiş ve şu açıklamaları yapmıştır: “7.000 kilometre ötede işimiz yok, neden o kadar uzakta işimiz olsun?” ve “Kürtleri korumak uğruna Suriye’ye yardımda bulunmak isteyen varsa yardım edebilir. Bunlar Çin ve Napolyon olabilir" (DW, 2019).

Barack Obama dönemine kadar ABD Başkanlarının uyguladığı doktrinler, tek yönlüydü. Kontrolcü, şekillendirici ve çekinik politikalar, Obama'dan önce ABD

Başkanlarının uygulamış olduğu tek yönlü politikalarıdır. Barack Obama ise hem çekinik hem de şekillendirici politikaları birlikte uygulamıştır. Donald Trump ise, ABD dış politikasında tüm politikaları beraber uygulamıştır. Kontrolcü, çekinik ve şekillendirici olmak üzere üç stratejiyi, dış politikada benimsemiştir. Daha evvelinden böyle bir durum ile karşılaşmayan ABD müttefikleri ve rakipleri hiç beklenmedik bir durum ile karşı karşıya kalmışlardır. Bir politik belirsizlik durumu meydana gelmişti. Düşmanlar arasından dost, müttefikler arasında düşman olan olabiliyordu. Daha önceki ABD Başkanlarının, sosyal medyada bu denli gülünç duruma düşmesi gibi bir durum olmamıştır. Çünkü Donald Trump'un kinayeli konuşmaları ve sosyal medyadan değişik yaklaşımlarla yazılar yazması gündemi etkilemekteydi. Donald Trump, Dünyadaki insanlar için farklı düşünceler içermekteydi. Kimine göre dost, kimine göre aptal, kimine göre çıkarıcı olarak yorumlanmaktaydı. Trump hakkında insanların düşünceleri o kadar fazlaydı ki insanların kafasındaki düşünce, iki gün sonra değişebiliyordu. Bir gün öncesinde düşüncelerinde aptal olan Trump, bir gün sonra ABD'nin başına geçmiş en dahi insan olabilmekteydi. Postidealizm'in yerini artık postrealizm aldı. Ancak Donald Trump'ın benimsediği postrealizm net değil, belirsizlikler ile doluydu (Öztop, 2019).

1.6.4. Biden Dönemi

2021 Mart ayında "Interim National Security Strategic Guidance" (Geçici Ulusal Güvenlik Rehberi) başlıklı bir rapor yayınlayan 46. ABD Başkanı Joe Biden, nasıl bir güvenlik ve dış politika izleyeceğini bu raporla uluslararası kamuoyuna açıklamıştır.

Başkan Biden raporun önsözünde, ABD'nin kendi başkanlık döneminde yeniden küresel meselelerle ilgilenmeye başlayacağını, dünyanın çok zor bir dönemden geçtiğini vurgulayarak; iklim değişikliği krizi, nükleer silahların yayılması, Covid-19 pandemisi ve Endüstri 4.0 dönüşümünün zorlukları gibi alanlarda, ABD müttefikleri ve partnerleriyle birlikte ABD'nin çıkarlarına ve evrensel değerlere uygun olarak beraber çalışacağını vurgulamıştır. Bu bağlamda ABD Başkanı Biden, dünyanın büyüyen otokrasileriyle mücadele etmek için en önemli politikasının ABD'deki demokratik uygulamaları ve demokrasiyi canlandırmak olduğunu söylemiştir. Biden, demokrasinin çöken bir rejim olmadığını ve demokratik yönetimlerin daha başarılı olduğunu tüm dünyaya göstermek için tüm demokrasilerle birlikte hareket etmeleri gerektiğini vurgulamakta, demokrasinin, barış, refah, özgürlük ve haysiyet için anahtar olduğunu

düşünmektedir. Bunun için Biden ABD'nin, Amerikan Diplomasininin geliştirmesi, askeri kapasitesini modernleştirmesi, Amerikan değerlerini içeride ve dışarda savunması gerektiğini ve yeniden uluslararası kuruluşlara aktif olarak katılmasını düşünmektedir. Joe Biden, ABD müttefiklerine yardım ederek, karşılaştıkları çeşitli tehlikeleri, ABD'ye yaklaşmadan engelleyebileceğini söylemektedir. Joe Biden, diğer devletlerin ekonomilerini ve pazarlarını destekleyerek şiddet, istikrarsızlık ve kitlesel göçle daha kolay mücadele edilebileceğine inanmaktadır. Yine bu minvalde halkları ve ekonomileri tehdit eden pandemilerin, sağlık sisteminin geliştirilmesiyle önlenebileceğini ifade etmiştir. Engellilerin, yerli grupların ve farklı etnik ve dini aidiyetlere sahip insanların eşitliğini desteklemeleri gerektiğini vurgulamıştır (Örmeci, 2021).

ABD Başkanı Joe Biden dünyanın değiştiğini, kendi döneminde ABD'nin 4 yıl önceki gibi hareket edemeyeceğini vurgulamıştır. Yeni dönemde ortaya çıkan tehditlerin önüne sınırlar ve duvarlarla geçilemeyeceğini; bu sebeple bu tehditlere karşı kolektif mücadele verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda kitle imha silahlarının yayılması, nükleer silahların çoğalması, terörizm, siber ve dijital tehditler, iklim krizi, biyolojik riskler ve pandemiler gibi tehditler sıralanmaktadır. ABD'nin bu tehditlere karşı tek başına mücadele veremeyeceği bundan ötürü müttefik ve partnerleriyle beraber hareket etmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Son yıllara bakıldığında demokrasilerin kuşatma altında olduğu vurgulanmıştır. Özgür toplumların içeride hukuk devletine yönelik liberal tehditlerle, popülizm, kutuplaşma, eşitsizlik ve yolsuzlukla karşı karşıya kaldığı ve bu sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan ie kapanmacı ve milliyetçi yönelimlerin hatalı olduğu vurgulanmıştır. Bu anti-demokratik eğilimleri tersine çevirmenin bir ABD dış politikası önceliği olduğu vurgulanmakta ve işleyen bir demokrasi olarak diğer ölkelere örnek bir model olarak sunulması gerektiği ifade edilmektedir.

Son dönemde dünyadaki güç dengelerinin değiştiği, buna paralel olarak yeni tehditlerin ortaya çıktığı ve bu noktada Çin Halk Cumhuriyeti'nin daha özgüvenli bir devlet haline geldiği ileri sürülmüştür. Bu noktada Çin'in uluslararası sisteme ve ABD'ye kafa tutabilecek tek rakip olduğu belirtilirken; Rusya'nın, küresel sistemi yönlendiren bir aktör olduğu ve bu iki ölkenin, ABD çıkarlarına engel oldukları vurgulanmaktadır. Kuzey Kore ve İnan İslam Cumhuriyeti gibi bölgesel aktörlerin, ABD ve müttefiklerini tehdit eden

politikalar izlediği, istikrarsız rejimlerdeki ülke içi aşırıcılık, terörist gruplar ve şiddetin tehlikelerine dikkat çekilmiştir. Bu problemler sebebiyle Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği uluslararası düzenin bir sınavdan geçtiği ifade edilirken; ABD'nin dostlarıyla beraber geriye dönmek yerine bu sistemi modernize etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Teknolojide meydana gelen baş döndürücü yeniliklerin, fırsatların yanında riskleri de barındırdığı ifade edilirken; 5G teknolojisi, kuantum bilişim ve yapay zekâ gibi teknolojik alanlarda ABD'nin daha fazla yatırım yaparak, küresel liderliği kaybetmemesi gerektiği belirtilmiştir.

ABD'nin güvenlik hedeflerini geliştirmesine yönelik olarak; gerekli bölgelerde ABD ve müttefiklerine yönelik tehditlerin ortadan kaldırılması için ABD'nin hakimiyet sağlaması ve caydırıcılık geliştirmesi; ABD güç unsurlarının savunulması ve geliştirilmesi; üçüncü açık bir uluslararası sistemin sürdürülmesi ve ABD'nin buna liderlik etmesi gibi üç temel hedef belirtilmiştir. Bu hedeflere yalnızca Amerika Birleşik Devletleri tarafından ulaşılamayacağı; bu nedenle ABD'nin yeni dönemde müttefikleri ve ortaklarıyla birlikte çalışacağı vurgulanmaktadır. Bu noktada ABD'nin müttefikleri ve partnerleri olarak; Güney Kore, Japonya, Avustralya ve NATO üyeleri işaret edilmektedir. ABD partnerleri olarak ise Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık, ASEAN üyeleri, Pasifik'teki ada devletleri, Vietnam, Singapur Yeni Zelanda gibi ülkelerin adı zikredilmektedir. Ayrıca ABD'nin, Kanada, Meksika Karayipler ve Latin Amerika ülkeleriyle de iyi ilişkiler kurması gerektiği belirtilmekte ve komşusu olan ülkelerin kalkınmasına katkı sunacağı ifade edilmektedir.

ABD, Ortadoğu konusunda ise yeni dönemde İsrail'e şartsız desteğini sürdüreceği; Filistin sorunu için iki devletli çözüm formülü üzerinde durmaktadır. Ayrıca İran'ın saldırgan tutumunu engellemek için gerekli tedbirlerin alınacağı; IŞİD ve El Kaide gibi terör örgüleriyle kararlılıkla mücadele edileceği vurgulanmıştır. Bunlara karşın, bölgesel sorunlarda öncelikle askeri gücün tercih edilmeyeceği ısrarla vurgulanırken; ABD'nin Yemen'deki askeri operasyonlara verdiği desteği çekeceğini bildirmektedir.

Afrika ile ilgili olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin, Afrika ülkelerinin kalkınmasına katkıda bulunmaya devam edeceği; Afrika ekonomilerine yatırım yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nin, uluslararası

kuruluşlara katılımı ve liderlik isteği vurgulanmakta ve bu bağlamda Paris İklim Sözleşmesi'ne geri döndüğü hatırlatılmaktadır (Biden, 2021: 1-24).

Joe Biden döneminde ABD'nin, Yeşil Enerji dönüşümü ve iklim değişikliği konularında ısrarcı olacağı belirtilirken; DSÖ'ye liderlik edeceği ve Covid-19 pandemisiyle mücadele konusunda içerde ve dışarda aktif bir tutum içerisine gireceği açıklanmıştır (Biden, 2021: 1-24).

İKİNCİ BÖLÜM

ASYA PASİFİK DÜNYASI

2.1. ASYA PASİFİK'İN TANIMLANMASI

Birinci bölümde Amerika Birleşik Devletleri ve uluslararası sistemdeki konumuna değindikten sonra bu bölümde "Asya Pasifik" teriminin kullanımının açıklanması gerekmektedir. Bütün bölgeler, kurguya dayalıdır. Bölgelerin tanımlarını devletler genellikle amaçladıkları politikaya uygun olarak yapılmasını istemektedirler. Asya Pasifik kavramı, 1960 ve 1970'li yıllara dayanmaktadır. Asya Pasifik kavramı, Doğu Asya'yı, daha geniş olan Pasifik bölgesine bağlamak için Avustralya, Japonya ve ABD tarafından geliştirilmiştir. "Asya Pasifik" "Pasifik bölgesini" ayrı tutarak sadece "Asya" boyutunu vurgulamaktadır. Açıkçası "Doğu Asya" terimi, coğrafi olarak daha sınırlı olmakla beraber Avustralya ve ABD gibi güçleri kapsamaktadır. "Uzak Doğu" terimi ise tarihsel kökenli ve Avrupa merkezlidir. ABD, "Asya Pasifik" terimi ile Doğu Asya ilişkilerine müdahil olmayı meşru hale getirmektedir. Her ne kadar ABD, kendini Asya gücü olarak tanımlasa da Asya Pasifik bölgesindeki kapsamlı dâhili ABD'yi, Asya Pasifik'in bir parçası olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle kavramın oluşmasında temel faktör, ABD'nin desteğidir. (Buzan, 2013: 86). Kavramın oluşmasında ABD gibi ciddi katkıları olmayan fakat benzer sebeplere sahip Yeni Zelanda, Kanada ve Avustralya gibi Pasifik merkezli Batılı ülkeler, bu kurguyu devam ettirme niyetindedir. Bu bağlamda Japonya örneğinde olduğu gibi Japonya desteğinin arka planında, kavramın ABD'nin Doğu Asya ilişkilerine katılımını sürdürme ve bu katılımı çok taraflı hale getirme amacı yatmaktadır. Japonya, olası ABD-Japonya geriliminin çıkması halinde bu gerilimlerin, geniş bölgesel düzlemde ortadan kaldırılması noktasında imkânlar yaratabilir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere "Pasifik bölgesi" terimi Asya için kullanılan özel bir kavram niteliği taşımamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri gibi Batılı ülkeleri dışlayan temel alternatif bölgesel yapı, "Doğu Asya"dır. 1981 yılından 2003 yılına kadar bu düşüncenin ana savunucusu, Malezya Başbakanlığı yapan Mahathir Mohamad'dır. 1989 yılında kurulan APEC'e üye olmasına karşın Malezya Başbakan Mahathir'in tercihi Doğu Asya Ekonomik Grubu olmuştur.

1997 yılındaki Asya ekonomik krizinin ardından kurulan ASEAN Artı Üç (Güney Kore, Japonya, Çin ve Güneydoğu Asya Ülkeler Birliği üyeleri), "Doğu Asya " düşüncesine bir hareketlilik getirmiştir. 2005 yılının Aralık ayında Kuala Lumpur'da gerçekleştirilen toplantının ardından Doğu Asya Zirvesi olarak yeni bir grup oluşturulmuştur. Aya Pasifik'teki varlığı artan Hindistan, kendisinin de desteklediği yeni "Hint-Pasifik" teriminin kullanılmasına neden olmuştur. Bu terim Avustralya gibi başka ülkeler tarafından da kullanılmıştır. Özetle "Hint Pasifik" terimi, "Asya Pasifik" terimine kıyasla daha az kullanılmaktadır (McDougall, 2021: 21-22).

Genel olarak "Asya Pasifik" Doğu Asya'yı ve Pasifik'in Batılı ülkelerini (Yeni Zelanda, Kanada, Avustralya ve Amerika Birleşik devletleri) kapsamaktadır. Kuzeydoğu Asya ve Güneydoğu Asya olarak Doğu Asya iki gruba ayrılabilir. Kuzeydoğu Asya, Moğolistan, Rusya, Kuzey Kore, Güney Kore, Japonya, Tayvan ve Çin'i kapsamaktadır. Güneydoğu Asya, Vietnam, Doğu Timor, Tayland, Singapur, Filipinler, Malezya, Laos, Endonezya, Kamboçya, Myanmar (Burma) ve Brunei kapsamaktadır. Güneydoğu Asya ülkelerinin tamamı, Doğu Timor dışında ASEAN üyesidir. Yeni Zelanda ve Avustralya Güney Pasifik'in başlıca ülkeleri konumundayken Bütün Pasifik adaları bölgesi Asya Pasifik'in kapsamı içerisindedir. Bağımsız ve özerk ada devletleri, Yeni Zelanda ve Avustralya, Pasifik adaları Forumu'nu oluşturmaktadır. Fiji ve Papua Yeni Gine en önemli ada devletleridir. Asya Pasifik'in bazı tanımlarının sadece Kanada ve ABD'yi değil Latin Amerika'nın Pasifik deniz kıyısı ülkelerini de içerdiğini gözden kaçırmamak gerekir. Örneğin Şili, Peru ve Meksika APEC üyeleridir. Ayrıca Hindistan çeşitli yollarla Asya Pasifik ile etkileşim içerisindedir (McDougall, 2021: 22).

Harita 2.1. Asya Pasifik Ülkeleri

Kaynak: <https://www.thepolicycircle.org/brief/u-s-foreign-policy-asia-pacific-region/>

2.2. ASYA PASİFİK'İN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

Bölgede izlenen politikaların önemli özelliklerinin farkındalığı ve Asya Pasifik bölgesindeki uluslararası güncel gelişmelerin anlaşılması noktasında tarihsel arka planı anlamak oldukça önemlidir. Bir bölgede, birçok ortak özelliğe sahip aktörler vardır. Bu ortak özellikler, farklılık gösterebilir. Örneğin diğer bölgelere kıyasla Avrupa Birliği'nde iyi düzeyde bir bütünleşme vardır. AB'ye üye olan devletler arasında var olan

farklılıklara rağmen, temel değerler, kültürler, toplum türleri, politik ve ekonomik sistemler ile ilgili birçok ortak özellik bulunmaktadır. Asya Pasifik bölgesi, bu yelpazenin dışında kalmaktadır. Yukarıda ifade edilen özelliklerin birçoğunda gözle görülür ölçüde farklılıklar bulunabilir. Bu farklılık, AB için ortak hususlar sayılan kültürler ve temel değerler, toplum türleri, ekonomik sistemler ve siyasal sistemler gibi oldukça fazladır. Bu farklılaşmayı dikkate alarak, bölgedeki aktörler ile Asya Pasifik ülkeleri arasındaki uyumun nasıl sağlanacağına araştırılması faydalı olacaktır.

2.2.1. Siyasal Sistemler

Siyasi sistemler, Asya Pasifik bölgesinde geniş bir yelpazededir. Büyük güçlerle olan ilişkiler, bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Liberal demokratik sistemlere sahip ülkeler, ABD ve Japonya'dır. Çin Komünist Partisi tarafından yönetilen Çin ise otoriter bir yönetime sahiptir. Çin için "Komünist" terimi giderek ilgisini kaybetmekte, meşruiyet daha çok ekonomik performans ve milliyetçiliğe dayanmaktadır. Siyasi yelpaze, Çin, Japonya ve Amerika dışında daha da genişlemektedir. Liberal demokratik ilkeleri benimseyen ülkeler; Yeni Zelanda, Avustralya, Kanada ve ABD gibi Batılı güçlerdir. ABD dışındaki mevcut üç ülkenin meclisleri olup; Avustralya ve Kanada, Amerika Birleşik Devletleri federal yapısıyla benzerlik taşımaktadır

Güneydoğu Asya ve Kuzeydoğu Asya'da bulunan birçok ülke, demokratik ilkeleri benimsemekte; bununla beraber son dönemlerde birçoğunda demokratikleşme tecrübeleri görülmektedir. 1980'li yılların sonlarından itibaren Kuzeydoğu Asya'da Tayvan ve Güney Kore, demokratikleşme sürecini yaşamaktadır. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra otoriterlik ve demokrasi unsurlarının harmanlandığı bir model üzerine yönetimini inşa eden Rusya Federasyonu, Rus Uzak Doğusu marifetiyle bölgede varlığını devam ettirmektedir. Güneydoğu Asya'da 1946 yılında bağımsızlığını elde eden Filipinler, demokratik yönetim anlayışını benimsemesine karşın 1972-1981 yılları arasında Cumhurbaşkanı Ferdinand Marcos'un askeri idaresinde yönetilmiştir. Yönetimi sırasında tüm yetkilerin liderde toplandığı bir sistem uygulamıştır. Hem Singapur'da hem de Malezya'da var olan siyasi sistem, demokratik sistemdir. Fakat uygulamada Malezya'yı, Malay etkisindeki Barisan Nasional idare etmiştir. Singapur ise tek partili, Halkın Hareket Partisi ile yönetilmektedir. Siyasi sistemi aşamalı olan diğer bir ülke Endonezya'dır. 1950'li yılların başında kısa bir süre parlamenter demokrasi anlayışını

tecrübe eden Endonezya, Sukarno'nun "yönlendirilmiş" demokrasi anlayışı altında otoriter bir çizgide ilerlemiştir (Pye, 2009: 19).

Endonezya'da daha çok ordu desteği ve antikomünizme bağlı otoriterlik, 1965-1966 yılları arasında Suharto'nun Yeni Düzen yönetiminde benimsenmiştir. Endonezya'nın demokratikleşme yönünde hareket etmesi, 1998 yılının Mayıs ayında Suharto'nun iktidarı kaybetmesiyle gerçekleşmiştir. Demokratik yönetim anlayışı ile beraber Endonezya'da ordunun görevi, İslam'ın konumu ve bölgelerin rolü gibi bir takım sorunlar gündeme gelmiştir.

Yönetimde ordunun etkisi altındaki diğer bir Güneydoğu Asya devleti Tayland'dır. Demokratikleşme süreci Tayland'da 1990'lı yıllardan itibaren başlamıştır. Ancak 2014 yılında tekrar askeri yönetime geçmiştir. Kamboçya, "Güçlü adam" Hun Sen yönetiminde görünüşte demokratik gözükse de otoriter uygulamalara da sahiptir. 1999 yılından itibaren Birleşmiş Milletler kontrolü altında olan Doğu Timor, demokratik kurumlar temelinde 2002 yılında bağımsızlığının elde etmiştir.

Komünist merkezli otoriter yönetimler, Çin dışında Laos, Vietnam ve Kuzey Kore'de bulunmaktadır. Kuzey Kore, Stalinizmi benimseyen tek ülke iken Vietnam, yönetim şeklinde reform çalışmaları yapmaktadır. Şimdilerde kısmi olarak demokratikleşme emareleri gösterse de bölgedeki askeri yönetimin en net örneği Burma'dır. Brunei Sultanlık ile yönetilmektedir. Bu çalışmada ortaya konulduğu üzere resmi olarak duyurulmuş yönetim ilkelerine bakmak; devletin uygulamada nasıl işlediğini görmek için gereklidir. Genel olarak avantajlı ve dezavantajlı gruplar her siyasi sistem içerisinde bulunmaktadır. Otoriter bir yönetimde, belirli bir grup var olan ayrıcalığını sürdürebilmek için rakip grupların rekabetini minimuma indirmeye çalışmaktadır. Pasifik adaları içerisinde yer alan bazı ülkeler "başarısız ülkeler" olma sınırındadır. Etnik mücadelenin hükümetin çöküşüne neden olduğu ve 2003 yılında Avustralya'nın uluslararası müdahaleye liderlik ettiği Solomon adaları, bu tip ülkelere en büyük örnektir. Etkisi Solomon Adaları'ndaki kadar olmasa da Fiji de etnik çatışma sorunlarıyla karşı karşıyadır. Papua Yeni Gine'de hükümet kurma noktasında, geniş çaptaki yolsuzluk sorunları ve kırılğan bir toplum yapısıyla yüzleşmiştir. Bölgede yer alan büyük devletler arasında çöküş potansiyeline sahip en riskli ülke Kuzey Kore'dir (Held, 2000: 14-28).

2.2.2. Ekonomik Sistemler

Asya Pasifik ülkelerinin çoğu, ekonomik sistemler açısından kapitalisttir. Ancak bu kavram, önemli ölçüde çeşitliliğe imkân tanımaktadır. Kapitalizm, özel sektörün ekonomi dinamiklerinde merkezi bir rol oynadığını düşünmektedir. Fakat hükümetler, özel sektörün faaliyet alanını yönetme gayretindedirler. Özel sektör çeşitliliği, ekonomik dinamizmde farklı seviyede ortaya çıkabilmektedir. Özel sektör, küçük, orta ve geniş organizasyonları içerebilir; ülkeden ülkeye organizasyonların niteliği değişiklik arz edebilir. Hükümet işletmeleri, bazı durumlarda ağırlıklı olarak kapitalist bir ekonomide bile önemli derecede rol oynayabilir. Ulusal ekonomileri yönetmede, hükümetlerin doğrudan katılımları farklılık sergileyebilir. Bazı hükümetler, diğerlerine kıyasla daha fazla müdahalecidirler. Küreselleşme, hükümetlerin ekonomik gelişmeleri kontrol edebilme gücünü kısıtlamaktadır. Bu şartlar altında küçük ekonomik güçler, büyük güçlere oranla daha küçük bir etkiye sahip olmaktadır. Hatta ağırlıklı olarak kapitalist olan yerlerde birçok insan, temel ekonomi çerçevesinde sadece kendi ihtiyaçları noktasında yeterli gıda üretimi ile uğraşmaktadır. Temel geçim için çabalayanlar, aynı zamanda kapitalist ekonomiye az da olsa dâhil olmaktadır.

Çin, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri, Asya Pasifik'in üç büyük ekonomik gücüdür. Endüstriyel ekonomi noktasında ABD ve Japonya ileri seviyededir. Ayrıca ABD, büyük bir tarım üreticisidir. ABD kapitalizm modeline kıyasla Japon kapitalizm modeli daha fazla kontrol edilebilir durumdadır. Japon hükümeti, ekonomik faaliyetler ile hedeflediği sosyal amaçların gerçekleşmesini arzulamaktadır. Bu minvalde sosyal hedeflerle ilgili olarak tarım konusu örnek verilebilir. Tüketiciler için fiyat olarak olumsuz bir görünüm taşısa da Japonya, kırsal tarımı korumak için tarımsal ithalatı kısıtlamaktadır. Ekonomide şartların getirdiği durumlara göre koruyucu tedbirler almasına rağmen ABD, teoride en azından daha çok "serbest ticaret" merkezlidir.

Büyük bir işçi temelli ana ekonomiye ve devlet yanlısı kapsamlı bir özel sektöre sahip olan Çin, yükselen bir ekonomik güçtür.

Kuzeydoğu Asya'da "yakın zamanda endüstrileşmiş ülkeler" den ikisi olan Tayvan ve Güney Kore, Japon kapitalizm modeline yakındır. Ekonomik olarak ABD kapitalizm modeline, Kanada ve Avustralya daha yakın olmakla beraber her iki ülke de aynı zamanda

tarım üreticilerindedir. Yeni Zelanda ise bu ülkelerin ekonomilerinin daha küçük bir şeklidir.

Güneydoğu Asya'da Singapur, en gelişmiş ekonomiye ve en yüksek yaşam standartlarına sahiptir. Bu durum, büyük ölçüde sevkiyat limanları ve uluslararası finans kuruluşlarının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Endonezya, Tayland ve Malezya, 1997 yılında yaşanan Asya ekonomik krizinden evvel imalat sektörünün gelişmesi ile ekonomik olarak iyi bir atılım gerçekleştirdi. Bu ülkeler, genel olarak tarımsal ürün ve mineral ihracatçılarıdır. Başta Endonezya olmak üzere her üç ülke de ekonomik krizden olumsuz etkilenmiştir. Kamboçya, Burma, Laos Vietnam ve yakın tarihte bağımsızlığını elde eden Doğu Timor, Üçüncü Dünya ekonomilerine sahiptir. Bu ülkelerde geçime dayalı ekonomiler ve ihracat kazancı olarak bir miktar gaz ve petrol bulunmaktadır. Petrol zengini Brunei ise küçük bir ülkedir. Laos ve Vietnam, komünist etkisindeki merkezileşmiş ekonomilerine rağmen özel sektörün, ön plana çıkması için reformlar uygulamaktadır. Bu reformlar, bilhassa Vietnam'daki ekonomik gelişmeyi teşvik etmektedir. Güneydoğu Asya dışında komünist idare ile yönetilen ve reformlardan uzak olan ülke Kuzey Kore'dir. Kuzey Kore kıtlık dönemleri de dâhil önemli ekonomik düşüşlere sahne olmuştur.

2.2.3. Toplum Çeşitliliği

Kanada, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş ülkelerin bulunduğu Asya Pasifik'teki toplumlar, büyük ölçüde çeşitlilik göstermektedir. Genel olarak bu ülkelerde şehirleşme oranı yüksek; kırsal nüfus azdır. Yine bu ülkelerde yaşayan insanların çoğu orta sınıftır. Geleneksel işçi sınıfı, üretime dayalı sanayinin doğasındaki değişikliklere bağlı olarak azalmıştır. Öte taraftan Asya Pasifik'te Üçüncü Dünya olarak ifade edilebilecek toplumlar da yer almaktadır. Bu toplumlarda köy nüfusu düşük ve küçük şehir elitleri, idari ve ulaşım açısından fonksiyonel kentlere yerleşmişlerdir. Kamboçya, Laos, Burma ve Vietnam gibi yeni ASEAN üyeleri, bu tür toplumları temsil etmektedir.

Asya Pasifikte yer alan toplumların orta kısmında; gelişmiş ülkelerin bazı özelliklerine sahip, Üçüncü Dünya statüsünden çıkan veya çıkmakta olan devletler bulunmaktadır. Genel olarak bu ülkeler, büyük köylü nüfusuna sahip olmasına karşın şehirleşme önemli bir mesafe kat etmiştir. Üretime dayalı sanayinin gelişimi, işçi sınıfını

doğurmuştur. Üretim işi ile meşgul olmayan birçok insan, kırsaldan şehire göç etmektedir. Şehirlerde varoş sakinlerinin bir alt sınıfı ortaya çıkmaktadır. Çin'de bu tür toplumun en büyük örneğini oluşturmaktadır. Sadece Çin değil, Filipinler, Tayland, Malezya ve Endonezya gibi eski ASEAN üyeleri, belirtilen özelliklerin birçoğuna sahiptir. Tayvan ve Güney Kore ise ileri sanayileşmiş ülkeler çizgisinde ilerleme kat etmektedir.

Bazı Asya Pasifik ülkelerinde, etnik farklılıklar rol oynamaktadır. Avustralya, Kanada ve göçmen toplum nüfusuna sahip Amerika Birleşik Devletleri, önemli oranda çok kültürlülüğe sahiptir. 2013 yılında ABD Sayım Büro 'suna göre Birleşik Devletler 'de %17 oranında Hispanik kökenli nüfus vardır. Bazen iki kültürlü olarak açıklanan Yeni Zelanda'da, 2013 yılı nüfus sayımlarına göre %7 Pasifik nüfus, %15 Maori ve %74 Avrupalı nüfus söz konusudur. Ancak şu an önemli ölçüde sayılabilecek %12 oranında Asyalı nüfus bulunmaktadır. Etnik nüfusun %99'undan fazlası Japon olan Japonya, homojen bir toplumdur (McDougall, 2021: 39).

Koreliler, Japonya' da en önemli azınlık gurup olmakla beraber etnik olarak homojendir. % 90'ından fazlası Han Çinlisi olan Çin'de, güneybatıda dağlık alanda yaşayanlar, kuzeybatıda Tibetliler ve Müslümanlar ile Mançu ve Moğollar gibi önemli azınlıklar bulunmaktadır. Güneydoğu Asya ülkelerinin büyük çoğunluğu, önemli etnik gruplara ev sahipliği yapmaktadır. Tüm bölgede Çinliler, önemli bir azınlık grubunu teşkil etmektedir. Bu minvalde Singapur, ağırlıkla etnik olarak Çinli bir şehir devletidir. Yine Malezya'daki en büyük azınlık Çinlilerdir. Malezya'nın yaklaşık olarak 3/1 nüfusunu oluşturmaktadır. Birçok etnik gruba sahip Endonezya'da Javalılar en büyük azınlıktır. Burma'da, dağlı halklar ve Burmanlar arasında önemli ayrılıklar mevcuttur. Çeşitli dillerin konuşulduğu Filipinler'de çoğu insan Malay kökenlidir. Filipinler'de en büyük ayrık grubu Müslüman halklar temsil etmektedir. En büyük azınlığın Çinliler olduğu Tayland'da nüfusun 4/3'ü Tay'dır. Tüm Pasifik Adaları'nda da etnik farklılıklar yaygındır. Özellikle Solomon Adaları'nda ada temelli yerleşik gruplar, Papua Yeni Gine'de yüzlerce kabile gruplaşmaları, Yeni Kaledonya'da Fransız kökenliler ile yerli Kanaks'lar, Fiji'deki Hintli Fijililer ve yerli Fijililer yerleşik gruplara örnek verilebilir (McDougall, 2021: 40).

2.2.4. Kültürel ve Temel Değerler

Etnik ayrılıklar, sıklıkla kültürdeki farklılıkları içermektedir. Asya Pasifik Bölgesindeki kültürel farklılık, belli bir ülke ya da belli bir bölge ekseninde araştırılabilir. Bu başlıkta, dünya görüşlerine ve dini inançlara odaklanılmıştır. Bu çerçevede bölgede yer alan çeşitli toplumların davranışlarına etki eden değerler ortaya konmuş olacaktır.

Asya Pasifik Bölgesi, bir kısım dünya uygarlıkları ve medeniyetlerin temsilcilerinin izlerini taşımaktadır. Samuel Huntington'un kategorizesinden hareketle Asya Pasifik'te yer alan medeniyetler; İslam, Japon, Çin ve Batı medeniyetleridir. Hint uygarlığı da bölgede bir etkiye sahiptir. Ortodoks Rus uygarlığı da Rus Uzak Doğusunda etkilidir. Her ne kadar Huntington'un medeniyetler sınıflandırması pek çok noktada basite indirgensen de bölgenin kültürel çeşitliliği açısından başlangıç niteliği taşımaktadır. Bununla beraber "medeniyet farklılıkları"nın mutlak olarak çatışmalara sebebiyet vereceği düşünülmemelidir. Yeni Zelanda, Avustralya, Kanada ve Birleşik Devletler, Batı uygarlığının temsilcileri olarak görülebilir. Batı medeniyeti, Latin Amerika'da ve Doğu Pasifik'te etkilidir. Daha kapsamlı bir ifadeyle, gerek emperyalizm döneminde gerekse de son zamanlarda batı medeniyetinin etkisi Asya Pasifik ülkelerinde, ABD'nin başını çektiği Batılı güçlerin politik, kültürel, teknolojik ve ekonomik vasıtaları ile gerçekleşmiştir. Batı medeniyeti, Yahudi-Hristiyan din mirasına dayanmaktadır. Dini inançlar, Batı toplumları için önemli olsa da Aydınlanma da Batı toplumları üzerinde güçlü bir etki oluşturmuştur. Rasyonalite ve bilim, seküler bir toplum ortaya çıkarmıştır. Uygulamalarda farklılık arz etse de Asya Pasifik'in Batı toplumlarında, kilise ve devletin ayrılması bir kuraldır. Hesap verilebilirlik ve hukukun üstünlüğü liberal demokrasi temelinde büyük önem taşımaktadır (Huntington, 2000: 99-118).

Huntington'un belirlediği medeniyetlerin bazıları Hindistan, Japonya ve Çin uygarlıklarına dayanmaktadır. Bu durum, bahsedilen uygarlıkların yalnızca kendi ülke sınırlarıyla sınırla olduğu anlamını taşımamaktadır. Daha uzak geçmişinde Japonya, Vietnam ve Kore gibi komşu ülkeler üzerinde de etkili olmuştur. Birkaç Güneydoğu Asya ülkesinde, Hint uygarlığı önemli etkiye sahiptir. 20. yüzyılın ikinci yarısında sömürgeci bir güç olmasına rağmen Japonya'nın kültürel etkisi, Tayvan ve Kore'de daha sınırlı düzeydedir. Korelilere kıyasla Tayvanlılar, bu etkiye daha fazla maruz kalmıştır. Üç ulus-temelli bu medeniyet, içerisinde farklı din ve dünya görüşü barındırmaktadır.

Hindistan'da Hinduizm ve Budizm, Japonya'da Şintoizm, Çin'de Konfüçyüsçülük ve Taoizm gibi. Bu dini yaklaşımların her biri oldukça karmaşıktır. Ortak özellikleri, farklı tabakalar açısından düşünmek yerine hayatın tamamında bütünleşmeyi amaçlamalarıdır. Bu düşüncedekiler, değişim ve sorgulamadan ziyade eski düzeni devam ettirme noktasında genel itibariyle muhafazakârdırlar (Hungtington, 2000: 99-118).

İslam Medeniyeti, Asya Pasifik'te bir başka büyük medeniyettir. Endonezya, en fazla Müslüman nüfusa sahip ülke konumundadır. Malezya'da da Müslüman nüfusu çoğunluktadır. Çin, Singapur, Kamboçya, Tayland, Burma ve Filipinler gibi Asya Pasifik ülkelerinde Müslüman azınlıklar bulunmaktadır. Bölgenin Batılı ülkelerinde de göçten kaynaklı pek çok Müslüman yaşamaktadır. Diğer Asya medeniyetlerinde olduğu gibi İslam medeniyetinde de dinin temel prensipleri siyasette dâhil olmak üzere yaşamın her alanında görülmektedir. Ancak İslam medeniyetinde sadece dinin temel ilkeleri değil siyaset gibi alanlarının yorumlanmasında da farklılıklar söz konusudur. Mesela Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde bazı Müslümanlar, çoğulculuğu ve diğer görüşlere hoşgörülülüğü ön plana çıkararak liberal değerleri desteklerken diğerleri İslam devletlerinin kurulmasını arzulamaktadırlar. (McDougall, 2021: 41-42)

2.3. ASYA PASİFİK'TEKİ STRATEJİK SORUNLAR

Çin'in dünyada merkezi rol oynaması iddiası, Çin Komünist Partisi'nin 2017 Yılı'nın Ekim ayında gerçekleştirilen 19. Kongresinden itibaren açık bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Böylelikle dünyanın önemli bir gücü haline gelen Çin'in yükselişi, otoriter bir Asya modelini kalkınma yöntemi olarak ortaya koyması, Pekin açısından yeni bir devrim niteliği taşımıştır.

Xi Jinping liderliğinde liberal olmayan yeni Çin, uluslararası kurumları ve normları şekillendirme çabası içerisine girmiştir. Ayrıca Çin'in kültürel değerlerini dünyada yaygınlaştırmak ve Çin'in varlığını her alanda ortaya koymak için her türlü önemli adımlar atmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Çin, görüşlerini dünyada yaygınlaştırmak için propaganda yöntemi ile 60 milyonun üzerindeki Çin diasporasını harekete geçirmiştir.

Xi Jinping'in diğer önemli bir atılımı da İpek Yolu ile Baharat Yolu'nun modern bir şekilde canlandırılmalarını amaçlayan Kuşak ve Yol girişimidir. Bu girişim aynı zamanda Çin'in askeri amaçlarına da hizmet etmektedir.

Asya-Pasifikte stratejik dengeyi olumsuz etkileyen diğ er bir unsur Çin'in, Güney Çin Denizi'ndeki tutum ve davranışlarıdır. Bu denizde yer alan geniş petrol ve gaz yatakları, balık avlanma alanları büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Vietnam, Tayvan, Filipinler, Malezya, Çin ve Bruney bu denize ilişkin olarak bazı taleplerde bulunmaktadır. Böylelikle bu denize hükmetme konusu, denize sahili bulunan ülkeler için çıkar çatışmasına sebep olmuştur. Son zamanlarda Çin, bu denizi kontrol altında tutmak için saldırgan bir tutum sergileyerek Asya-Pasifikte' ki güç dengesini kendi lehine değiştirmek istemiştir.

Çin'in Aya-Pasifik bölgesine yönelik askeri gelişimlerinin yanında Kuzey Kore'nin nükleer programı, bölgedeki güvenliği tehdit eden diğ er bir unsurdur. Çin Deniz Kuvvetleri'nin gözle görülür bir gelişim içerisine girmesi Çin'i, Asya-Pasifik bölgesinde daha önemli bir aktör haline getirmiştir. Bazı akademisyenler, Çin'in elde ettiği askeri ve ekonomik güç ile bölgedeki ABD'nin rolünü üstlenmekte olduğunu ifade etmişlerdir. Bu minvalde Mearsheimer, 1930'larda Japonya'nın, ABD'yi bölge dışına ittiği gibi güçlü bir Çin'in de bunu gerçekleştirebilecek niteliğe sahip olduğunu düşünmektedir. Pekin hükümeti, özgür ve açık bir Asya-Pasifik bölgesi talep eden ABD'nin stratejik hedeflerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tayvan'ın güvenliği konusu, Asya-Pasifik'teki diğ er stratejik sorunlardan biridir. 21. Yüzyılda güçlenen bir Çin'in varlığı, Tayvan'ın mevcudiyetine tehdit oluşturmaktadır. Çin'in, Tayvan'a yönelik gerçekleştireceği olası bir saldırı, Asya-Pasifik'teki dengeleri alt üst edecek; bu durum bağımsız ve egemen bir ülke olan Tayvan için büyük sorunlar yaratacaktır. Çin'in askeri alandaki gelişmeleri, Tayvan'ı ilhak için gerekli fırsatları yarattığını göstermektedir. Bu şekilde Çin, milli birleştirmeyi gerçekleştirebilecek duruma gelmiştir.

Çin ve Tayvan arasındaki siyasi anlaşmazlık Xi Jinping'e göre daha fazla uzamamalı; bir an evvel çözümlenerek nihai sonuca vardırılmalıdır. Çin'in bu tavrı, Tayvan'ın varlığı için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

Çin'in bu tehditkâr politikası karşısında Tayvan, ABD ile olan ittifak ilişkilerine güvenmektedir. Bu doğrultuda Tayvan İle İlişkiler Kanunu (US Law 96-7) ABD'nin Tayvan'a yönelik milli politikasını oluşturmaktadır. Buna göre Tayvan'a savunma maksatlı silahların verilmesi söz konusudur. Çin, Tayvan'a yönelik ekonomik ve

toplumsal baskılara başvurması halinde, Tayvanlıların güvenliğini sağlamak için ABD'nin Taipei'ye gerekli ekipmanı sağlaması beklenmektedir. Bu yasa aynı zamanda Tayvan ile gayri resmi ilişkilerin devam etmesine ve Kongre'nin karşılıklı savunma anlaşması sona erdikten sonra da Tayvan'a güvenlik garantileri sağlama yetkisine de izin vermektedir. Tayvan, anakara ile gelecekte demokratik siyasi sistem altında barışçıl birleşme öngörmesine karşın Çin'in bu konuda askeri güç kullanmaktan vazgeçmemesi dikkat çekicidir. Kissinger'a göre Çin birleşmeyi gerçekleştirebilmek için askeri seçeneğe başvurması halinde, ABD'nin bu duruma karşı harekete geçmesi muhakkaktır (Oba, 2019: 27-37).

2.4. ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDE STRATEJİK DENGİYİ ETKİLEYEN UNSURLAR

2.4.1. Güney Çin Denizi

Güneydoğu Asya'nın jeopolitik gölü olan Güney Çin Denizi ile ilgili olarak bölgedeki ülkelerin birçok talebi bulanmaktadır. Bu taleplerin beraberinde getirdiği birçok sorun bulunmaktadır. Güney Çin Denizi'nin sahip olduğu geniş enerji kaynakları, bölgede yer alan ülkeler arasında çekişmeye ve rekabete neden olmaktadır. Bu doğrultuda Tayvan, Vietnam, Filipinler ve Malezya, Çin'in Sparkly Adaları'nın yarısını işgal ettiğini ve bu denizde hükümler kurmak istediğini ileri sürmektedir.

Güney Çin Denizi ayrıca, Doğu Asya'dan Ortadoğu'ya giden yolların geçtiği bir konumdur. Tayvan, Güney Kore ve Japonya'nın ham petrol ihtiyacının %80'i Sparkly Adalarından geçmektedir. Ayrıca Çin, güney Çin bölgesinin güvenliği için bu denizi doğal koruma alanı olarak görmektedir.

Vietnam ve Filipinler, Güney Çin Denizi'ndeki Spratly ve Paracel Adaları konusunda Çin ile anlaşmazlık yaşamaktadır.

Güney Çin Denizi'ne milli çıkar perspektifinden bakıldığında Çin, bu bölgeyi kontrol altında tutmak istemektedir. Bu yaklaşım, ASEAN ülkelerinde endişeye sebebiyet vermektedir. Dünya güç politikasının önemli bir unsuru oluşturan Güney Çin Denizi, dünya güç dengesinin korunmasında önemli bir rol üstlenmektedir (Hayton, 2014).

Güney Çin Denizi ile ortaya çıkan anlaşmazlıklar, çatışma ihtimalini barındırmakta ve olası bir çatışmada kontrol edilemez bir noktaya gelme riski içermektedir.

2.4.2. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi

Çin, "Kuşak ve Yol" girişimi ile uluslararası sistemdeki nüfuzunu artırmak istemektedir. Çin bu girişimle Avrasya güzergâhındaki ülkelerle işbirliğini genişletmek istemektedir. Bu girişimi, Xi Jinping Kazakistan'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında açıklamıştır. Jinping, Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada İpek yolu boyunca üzerinde bir ekonomik kuşak inşa edileceğinden bahsetmiştir. Bu yolun, çevredeki tüm ülkelere fayda sağlayacağını ifade etmiştir. Konuşmasında ayrıca Jinping, iletişimin artırılması, para akışı, ticaret, yol bağlantısı ve insanlar arası anlayışın geliştirilmesi olarak bu girişimin, beş önemli noktayı kapsadığını belirtmiştir.

Bir ay sonra Xi Jinping, Endonezya Parlamentosu'nda yaptığı bir konuşmada Deniz İpek Yolu'nun inşasına değinmiştir. Bu konuşmada daha önce sunduğu beş noktaya yeni unsurlar eklemiştir. Bu maddeler; komşuluk, güven, kazan-kazan işbirliği, karşılıklı anlayış ve dostluğun güçlendirilmesi, bir arada olmak, açıklık ve birlikte olmanın geliştirilmesidir. Bu girişim ile Çin, geniş bir ekonomik altyapı ile internet ve ekonomik koridorlar, gaz boru hattı, karayolu ve demiryolu sayesinde Baltık Denizi, Orta Asya, Rusya ve Akdeniz'e ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu alanda uzman biri olan Prof. Wang Yiwei, ortak bir gelecek için bir topluluk oluşturarak medeniyetleri, ulusları ve iç düzenlemeleri birleştirmek; medeniyetleri canlandırmak ve küreselleşmeye katkı ile yol boyunca ülkeleri modernleştirmek olmak üzere bu girişim ile beraber Çin'in üç misyonu yerine getirmesini mümkün kıldığını bildirmektedir (Tsai, 2017).

Öte taraftan bazılarına göre Kuşak ve Yol girişimi bir borç tuzağı olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Çin'den kredi alan, Myanmar, Pakistan, Nepal ve Sri Lanka birçok zorlukla karşılaşmışlardır. Çin'den aldığı krediyi geri ödeyemeyen Sri Lanka'nın Hambantota limanını doksan yıllığına Çin'den kiraladığı söylenmektedir. Çinli yetkililer, bu girişimin bir işbirliği projesi olduğunu, Batı'nın emperyalizm, sömürgecilik ve hegemonyasından farklı olduğunu ifade etmişlerdir.

Xi Jinping, Çin'in 50 milyar dolarlık bir yatırımla Asya Altyapı Yatırım bankası oluşturacağı ve ayrıca 40 milyar dolarlık bir yatırım ile İpek Yolu Fonu kuracağını açıklamıştır.

2.4.3. Bölgedeki Diğer Stratejik Güçler

Asya-Pasifik Bölgesine yönelik değerlendirmelerde bölgedeki stratejik aktörlerden Rusya, Japonya, Güney Kore, Kuzey Kore ve On Güneydoğu Asya ülkesinin bir araya gelmesiyle oluşan ASEAN yakından takip edilmelidir.

Japonya, Asya'daki stratejik rolünü genişletmek ve bölgede büyük bir askeri güç olarak yerini almak istemektedir. Çin'in Asya'daki askeri yükselişi, Japonya'yı endişelendirmiş ve dikkatini bu konuya odaklanmasını sağlamıştır. Ayrıca Çin'e karşı Japonya'yı daha dikkatli hale getiren diğer bir konu, Dioyu/Senkaku Adaları üzerindeki anlaşmazlık olmuştur. Deniz gücünü arttıran Çin'in Batı Pasifikte dengeleri etkileyecek bir konuma ulaşması, Japonya'yı bölgede daha önemli bir güvenlik rolü üstlenmeye zorlamaktadır.

Asya- Pasifik Bölgesinde bölgeyi istikrarsız hale getiren bir durum da Kore Yarımadası'ndaki gelişmelerdir. Kuzey Kore'nin 2017'deki altı nükleer denemesi ve 12 Haziran 2018'de Başkan Trump ile Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un arasında Singapur'da yapılan zirve, oldukça dikkat çekici gelişmedir. Japonya'da gerçekleştirilen G20 toplantısından sonra iki liderin 30 Haziran 2019'da Kore'de tekrar bir araya gelmeleri, yarımada barış umutlarını arttırmıştır. Nükleer silahlardan arındırılma konusu ise uzun zaman alacağı öngörülmektedir.

Çin gibi liberal uluslararası düzene meydan okuyan Rusya, bölgedeki revizyonist bir ülkedir. Son yıllarda Çin-Rusya ilişkileri giderek daha sağlam bir zemine oturmuştur. Rusya ve Çin, ABD'nin gücü ve liberal dünya düzeni konusunda aynı endişeleri paylaşmaktadır. Çin, Rusya'nın askeri teknolojisinden istifade etmesinin yanında petrolünü de Rusya'dan almaktadır. Bu doğrultuda SU35 jetleri S400 hava savunma sistemi, gelişmiş silahlar, uçak motorları Moskova'dan temin edilmiştir. Ancak Çin ile iyi ilişkilere sahip olmasına rağmen Rusya, Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi ihtilaflarında taraf değildir. Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki etkisi, ekonomik zorluklar ve stratejik öncelikler nedeniyle azalmıştır. Güney Çin Denizi'nde Çin ile çatışan Vietnam'ın, Rusya'yla olan ilişkileri Çin'i rahatsız etmektedir (Mathur, 2015: 133-136).

ASEAN; Asya-Pasifikte güvenlik ve strateji açısından önemli bir misyon yürütmektedir. Bu örgüt, bölgedeki anlaşmazlıkların çözümü ve işbirliği bakımından

üyeleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların kontrol altına alması noktasında dünyadaki en başarılı girişim olarak değerlendirilmektedir. ASEAN ülkeleri Çin'in güneydoğuya açılımını desteklemişlerdir.

2.5. ASYA PASİFİK BÖLGESİNDE BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİĞİ TEHDİT EDEN UNSURLAR

Küreselleşme, 20. yüzyılın sonlarında başladı ve bu yüzyıla da damgasını vuracak gibi görünmektedir. Asya-Pasifik bölgesi, giderek daha karmaşık hale gelen küreselleşmenin kültürel, teknolojik, siyasi, ekonomik ve askeri etkileriyle dünyanın odak noktası haline geldi. Güvenlik alanındaki bütünleşme süreci de Asya-Pasifik bölgesindeki belirsiz ekonomik gelişimden etkilenmiştir. Genel olarak gelişmişlik düzeylerine göre Asya Pasifik ülkeleri, üç kategoriye ayrılabilir. Hammadde ve tarım ülkeleri olan Endonezya, Filipinler ve Brunei en az gelişmiş olanlarıdır. Güney Kore, Tayvan, Singapur ve Avustralya, onlardan biraz daha gelişmiş; yeni sanayi ülkeleridir. Japonya ve Çin ise en gelişmiş durumdadır. Pasifik'teki gelişmeler, Avrupa'nın tersine iki kutuplu ve güçlü bir bloklaşma tarafından belirlenmediğinden, güvenlik sistemi çoğunlukla askerî ittifaklardan değil; ikili anlaşmalar üzerine kurulmuştur Bunun temel nedeni, bölgedeki zıtlıkların ve ulusal çıkarların dikkate alınmamasıdır (Hubersky L, 1998: 14-15).

XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Asya Pasifik devletleri, hızlı bir ekonomik kalkınma süreci içerisine girdiler. Sanayileşme ve teknolojik ilerlemeyle beraber sömürge devletlerinden bağımsızlıklarının kazanan bölge devletleri, küresel kapitalizmle entegre olma sürecine girdiler. Bölge ülkeleri, bu sürecin bir sonucu olarak küresel kapitalizme yön veren aktörler haline geldiler. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan güç boşluğu, bölgede etnik, dinî ve ekonomik bir dizi çatışmaya yol açtı. Bununla birlikte 1997'deki ekonomik krizin bir sonucu olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Afganistan ve Irak'a yönelik harekâtları, bölgenin güvenlik hedefleri ve gelişmeleri açısından dünya barışı için kritik hale gelmiştir (Caşın, 2003: 143-144).

Asya-Pasifik bölgesinin güvenliğini tehdit eden unsurların başında balistik füzelerin artması, kitle imha silahlarının yayılması, silahlanma yarışı ve ABD'nin bölgedeki askerî varlığının karşı karşıya kalabileceği olası tehlike girişimleri yer almaktadır. Bölgedeki enerji talebinin artması, bölgedeki ülkelerin savunma güçlerini

yenileme çabaları, sınır anlaşmazlıkları ve diğer bölgesel aktörler arasındaki anlaşmazlıklar, yeni çatışma olasılıklarını artırmaktadır.

Enerji talebinin artması, bölge ülkelerinin güvenliğini tehdit eden faktörler arasında önemli bir rol oynamaktadır. Asya-Pasifik ülkelerinin dünya ekonomisindeki payının artması, enerji talebinin artmasına neden olmuştur. Asya-Pasifik bölgesinin büyüyen ekonomisinin ihtiyaç duyduğu enerji ihtiyacı sadece bu bölgedeki enerji rezervleri için değil aynı zamanda Avrasya ve Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarının taşınması ve kullanımını konusunda da küresel güçlerle rekabet yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, dolaylı olarak da olsa bölgedeki ülkelerin işbirliğini desteklemektedir. Bununla birlikte, Pasifik Okyanusu'nda orta ve uzun vadede bölge ülkelerinin doğal gaz ve petrole olan ihtiyaçları nedeniyle "kara suları sorunu" ortaya çıkmaktadır. Vietnam, Tayvan, Singapur, Filipinler, Malezya, Endonezya, Çin, Kamboçya, Brunei ve Tayland Körfezi dâhil olmak üzere bölgesel düzeyde uyumsuzluk potansiyeli daha da artmaktadır (Caşın, 2003: 146-147).

Bölgenin enerji sorununun bir başka nedeni, Asya-Pasifik ülkelerinin enerji açıklarını kapatmak için nükleer enerji kullanımına başvurmalarıdır. Japonya, Çin, Güney Kore, Tayvan ve Kuzey Kore bu ülkelerin başında yer almaktadır. Nükleer enerji üretimi ve kullanımı, bölgede bir başka çatışma potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Asya-Pasifik bölgesi, soğuk savaştan ve küreselleşmeden kaynaklanan yeni sorunlarla, bir çatışma alanı oluşturma potansiyeline sahiptir. Bölgedeki devletler, ekonomik büyümeyle birlikte, büyük güçlerin çıkar çatışmaları, rekabetin yarattığı gerilim ve güvensizlik nedeniyle ordularını yenileme ve güçlendirmeye başladılar. Bunun yanı sıra, tüm dünyada olduğu gibi teknolojik ve ekonomik gelişimler, nükleer silahlanmaya neden olmaktadır. Bu da bölgesel, dinsel ve etnik milliyetçilikler sebebiyle bölgedeki çatışma riskini arttırmaktadır. Bu çerçevede muhtemelen yeni çatışmaların ve istikrarsızlıkların ortaya çıkması kaçınılmaz görünmektedir. Bu durumda bölgedeki ülkeler, yeniden ittifaklar oluşturmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca ekonomik işbirliğini temel alan örgütlenmeyi başlatarak bölgedeki çatışma olasılığını azaltmak için harekete geçmişlerdir. Singapur, Malezya, Yeni Zelanda, Avustralya ve İngiltere arasındaki savunma gücü anlaşmaları, ABD-Filipinler ittifakı; Pasifik Güvenlik Anlaşması (ANZUS)", Şangay Örgütü, ABD-Japonya, Manila Paketi; Avustralya-Endonezya, ABD-Tayvan ve ABD-Güney Kore

ittifakı bölgede istikrarsız ve güvensiz bir ortamda kurulan ittifaklara örnektir (Caşın, 2003: 145).

Bu yüzyılda meydana gelebilecek değişikliklere karşı kurulan bu gruplar ve ittifaklar, bölge ülkelerinin güvenliğini sağlamaya çalışırken, güçlü ülkeler de yaptığı ikili anlaşmalarla çıkarlarını korumayı amaçlamaktadır. Güvenlik sorunlarının dışında bölgedeki demografik ve çevresel sorunların yakın gelecekte önemli sorunlardan biri olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bölge ülkeleri, bu konularda henüz bir anlaşmaya varamamışlardır. Küresel aktörlerin (G-8, ASEAN, NATO, BM, AB, Rusya, Hindistan, Japonya, Çin ve ABD gibi) bölgedeki önemli çıkarlarının artması, bölgenin güvenliğini daha da önemli hale getirmektedir. Pasifik ülkeleri arasındaki devam eden güvensizlik, istikrarın sağlanamaması noktasında önemli bir unsurdur. Kendi güvenliklerini tehdit eden unsurlar hakkında bölge devletleri çok farklı düşünmektedir. Ortak bir tehlikeyi asla kabul etmemektedirler. Bazıları Rusya'dan korkarken; diğerleri, Çin'i büyük bir tehdit olarak görmektedir. Bazı devletler ise Japonya'nın gittikçe güçlenmesinden kaygı duyarken, Pakistan, Hindistan, Kuzey Kore ve Vietnam'ı da tehdit olarak algılamaktadır (Kissinger, 2001: 100).

Üç "kilit devlet" tipik olarak bölgedeki bu oluşumu oluşturmaktadır. Bu devletler, Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Japonya'dır. Esas olarak bu üç devletin güvenlik konusundaki farklı görüşleri ve çıkar çatışmaları; bölgede ortak bir güvenlik sisteminin kurulmasını engellemektedir. Bu sebeple de bölge ülkelerinin, kendi güçlerine ve silahlarına güvenme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Asya-Pasifik bölgesindeki ülkeler, silahlanma yarışına girmişler ve ekonomilerini ağırlıklı olarak savunma harcamalarına ayırmışlardır. Bölge ülkelerinin savunma harcamalarının son yıllarda hızla artması da bu durumu açıkça göstermektedir. Tayvan, Çin, Japonya, Singapur ve Malezya gibi ülkelerin yeni silahlar alma ve ordularını modernize etme yolundaki savunma harcamaları milyarlarca dolar artmıştır. Güvenliklerini koruma konusunda Asya-Pasifik ülkelerinin askerî eğilimlerinin temelsiz olduğunu söylemek zor görünmektedir. Bölgedeki istikrarı bozan bazı sorunlar, uzun süredir devam etmektedir.

Toprak anlaşmazlıkları, ulusal sorunlarını genellikle idari olarak çözen bölge ülkeleri arasında çatışmaya yol açabilecek en önemli etkidir. Bunlar arasında, Tayvan ve Çin'in hak iddia ettiği ancak Japonya tarafından kontrol edilen Senkaku adaları;

Vietnam ve Çin arasındaki Paracel adaları; Tayvan, Malezya, Brunei, Endonezya, Filipinler, Vietnam ve Çin'in hak iddia ettikleri Spratly adaları yer almaktadır. Bununla birlikte petrol arama konusunda Pasifik Denizi'ndeki anlaşmazlıklar, önemli bir çatışma potansiyeline sahiptir. Bölgedeki ülkelerin iç sorunları da bölgenin istikrarını bozabilecek başka bir etkidir. Örneğin Kamboçya'daki karışıklık, Çin'in Tibet ve Sincan-Uygur özerk bölgelerindeki sorunları, Malezya'nın Sabah eyaletindeki ayrılıkçılık ve Endonezya'nın Doğu Timor sorunu vs. gibi. Yakın gelecekte de bu sorunlar, bölgenin istikrarını bozabilir (Torun, 2006).

Bununla birlikte Myanmar ve Kamboçya'daki karışıklık, Çin'in Tayvan'a karşı güç kullanma olasılığı ve Kore'nin nükleer programı bölgedeki barış için en önemli tehditler arasında yer almaktadır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ardından 11 Eylül saldırıları, uluslararası sistemde ulus devletlerin bölgesel ve kıtasal dış politika parametrelerini hızlı ve dinamik bir biçimde denge ve kriz boyutlarında sorgulamalarına neden olmuştur. Yeni jeopolitik ve jeoekonomik perspektiflere göre "Asya-Pasifik", Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu arasındaki geniş kıtadır. Bu bölge, dünya nüfusunun %56'sını kapsayan yüksek ve dinamik üretim gücü ve geniş pazar potansiyeliyle küresel güvenliğin önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Küreselleşme eğilimini etkileme potansiyeline sahip olduğu için kapitalizmin hegemonik etkisinin doğuya doğru kayacağı ve XXI. yüzyılın "Asya-Pasifik yüzyılı" olacağına dair önemli emareler mevcuttur. Ancak bölgede şu anda üç önemli eğilim var. Bunlar; Çin'in hızlı büyümesi, bölgede terörist hareketlerin artması ve terör için kriz kaynaklarıdır. Nükleer silahlanma yarısının yanı sıra bölgede çok sayıda antidemokratik ülkenin bulunması, istikrarı tehdit eden önemli faktörler olarak görülmektedir (Nuraniye, 2006).

Bölge ülkeleri arasında istikrarın sağlanması konusunda son zamanlarda ortaya çıkan anlaşmazlığın, önemli bir tehdide yol açtığı görüşü tartışılmaya başlanmıştır. Kamboçya'daki çatışmadan bu yana, Asya-Pasifik bölgesinin bütünleşmesine yardımcı olacak önemli gelişmeler meydana geldi. 1967'de kurulan ASEAN ve 1992'de kurulan Serbest Ticaret Bölgesi (AFTA), bütün Güneydoğu Asya'yı kapsamaktadır. ASEAN, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki etkisine karşı birlikte hareket eden bölge ülkeleri tarafından kurulmuş ve hızla bölgesel bir örgüt haline gelmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Rusya ve Çin yakınlaşmaya başladı. Hemen hemen tüm bölge ülkeleri, 1980'li yıllarda kurulan Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) grubuna katıldılar. 1996'da

Çin'in öncülüğünde Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından kurulan Şangay Beşlisi, daha sonra Özbekistan'ın katılımıyla Şangay İşbirliği Örgütü adını almıştır. Bu oluşum daha sonra Çin ve Rusya'nın hem bölgede hem de Orta Asya'da etkinliğini önemli ölçüde artırmıştır (Karaca, 2003: 95-110).

Soğuk Savaşın sona ermesiyle değişen dış politika ve güvenlik stratejileri içinde dünya barışını tehdit edecek bölgelerden biri olan Asya-Pasifik bölgesi, küreselleşme sürecini etkileyecek aktörlerin yer aldığı birçok sorunla karşı karşıyadır. İç ve uluslararası tehditlerin ortadan kaldırılması amacıyla kurulan örgütler de bölgesel güvenliği sağlayamamıştır. Bölgede henüz büyük bir çatışma bulunmamaktadır. Ancak mevcut sorunlar ve dünyanın en güçlü ülkelerinin rekabet ettiği bölge, daha karmaşık hale geliyor. Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Rusya ve Japonya, bölgede etkili güçlerdir. Bölgenin güvenlik durumu, bu güçlerin amaçlarının, rekabetlerinin ve faaliyetlerinin belirlenmesiyle daha iyi anlaşılacaktır. Gelecekteki gelişmeler, bu şekilde daha anlaşılır hale gelecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD'NİN ASYA- PASİFİK POLİTİKASI

3.1. ASYA PASİFİK BÖLGESİNİN ABD AÇISINDAN ÖNEMİ VE BÖLGEYE YÖNELİK POLİTİKA HEDEFLERİ

Asya Pasifik bölgesi, son otuz yılda hızlı bir endüstrileşmeyle beraber ticaret alanında ciddi bir atılım gerçekleştirmiştir. Bu başarı, ekonomik, küresel ve politik ağırlığın Pasifik bölgesine taşınmasını sağlamıştır. Bu durum, ABD'li akademisyenlerin, işadamlarının ve yetkililerin ilgisini bu bölgeye çekmiştir. Günümüzde Asya Pasifik ülkeleri ile ABD arasındaki karşılıklı ticaret, yüzlerce milyar dolarlık seviyeye ulaşmıştır. Yine ABD'nin en büyük ihracat pazarını bu bölge oluşturmaktadır. Tek bir egemen milliyetin olmaması, demokrasi, çoğulculuk ve sağlıklı bir milliyetçilik gibi bölge politikaları da ABD'nin arzuladığı özelliklere sahiptir. Bu ekonomik başarı başta Çin, Japonya ve Tayvan olmak üzere bölge ülkelerine geniş döviz rezervleri kazandırmıştır. Bu bağlamda bu ülkeler, uluslararası alanda önemli yatırımcı statüsüne yükselmiştir (Çam, 2000: 300).

Amerika Birleşik Devletleri için dünyada hızla gelişen on ihracat pazarının altısı, Asya bölgesinde yer almaktadır. Yine ABD tarafından ihraç edilen ürünlerin %60'ı bu bölgeye gerçekleşmektedir. Bölge aynı zamanda dünyanın en büyük ordularının altısına, dünyanın önde gelen altı büyük savunma bütçesine sahip üç ülkesine ve dünyada nükleer silah üreten sekiz ülkesinden beşine sahiptir.

Ekonomik olarak Asya-Pasifik bölgesi halen dünyanın en dinamik bölgesidir. Asya ile olan ticaret, Amerika Birleşik Devletleri'nin iki milyondan fazla iş sahasını etkilemektedir. Bu nedenle bölgenin güvenliği, ABD'nin geleceği için hayati önem taşımaktadır. Amerika Birleşik Devletleri halen Pasifik'te en büyük ticaret ortağı olarak yer almaktadır. 21. asırda Asya-Pasifik etkisinin, dünya ekonomisinde daha fazla rol oynaması beklenmektedir. Kore, Malezya, Singapur, Tayland, Endonezya ve Tayvan gibi ülkeler hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Son yirmi yılda Çin ortalama % 9 büyümüştür. Asya-Pasifik bölgesinde büyümenin gelecekte de devam edeceği tahmin edilmektedir. ABD, bölgeyi büyük bir pazar olarak görmektedir. Asya-Pasifik bölgesi ile yapılan ticaret, Amerika Birleşik Devletleri'nin toplam ticaret hacminin %36'dan fazlasını oluşturmaktadır. Yakın gelecekte Asya-Pasifik bölgesi, Avrupa'dan sonra ABD'nin ikinci ihraç pazarı olacak. Amerika Birleşik Devletleri, Asya-Pasifik bölgesinde ticari liberalizasyonu teşvik etmeyi amaçlıyor. Ancak 1998'deki

Asya krizi, ABD'nin Asya-Pasifik bölgesindeki pazar payını azalttı.

Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik büyüme ile güvenlik durumu yakından ilişkilidir. Kuzey Amerika'dan sonra bu bölge dünyanın en büyük petrol tüketicisidir. Bölgenin petrol ihtiyacının %70'i halen Basra Körfezinden sağlanmaktadır ve bu oran gelecek asırda % 90'a ulaşacaktır. Bu nedenle, ulaştırma hatlarının güvenli olması gerekmektedir.

Asya'nın etnik, dini, kültürel, dilsel ve coğrafi farklılıkları vardır. Tarihi düşmanlıklar güçlü; dayanışma ruhu zayıf ve güçsüzdür. Asya'daki büyük güçler, ilk olarak Çin-Japon harbinden Çin-Sovyet gerginliğine, Kore, Vietnam ve Kamboçya harplerine kadar sürekli anlaşmazlıklar ve çatışmalar yaşadı. Asya ve Pasifik bölgelerinde hegemonyacı Sovyet tehdidi ortadan kalkmış olsa da, Kore Yarımadası'ndaki askeri tehdit ve diğer bölgelerdeki karmaşık gerginlikler hala devam ediyor.

Bölgedeki sorunların çoğu, Doğu Asya ülkelerinin sosyal, ekonomik ve politik geçiş dönemlerinin bir sonucudur. Kitle imha silahlarının yayılması, etnik ve milli husumetler ve uzun süredir var olan toprak anlaşmazlıkları istikrarsızlık yaratmaktadır.

Birçok tarihi nedenle, bölge ülkeleri birbirlerine karşı güvensizlik ve şüphe duymaktadır. Bu koşullarda Amerika Birleşik Devletleri, bölgede istikrar sağlayan bir rol oynamaya çalışmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, bölgeyle ekonomik, diplomatik ve askeri ilişkilerini sürdürmeye kararlıdır (Taştekin, 2009: 40).

Özetle Amerika Birleşik Devletleri'nin Asya Pasifik Bölgesine yönelik stratejileri şu şekildedir:

- Amerika Birleşik Devletleri'nin Asya-Pasifik bölgesinde liderliğini güçlendirmesi, Çin ile daha derin bir diyalog geliştirmesi ve bu ülkenin uluslararası toplumla entegrasyonuna yardımcı olması,
- Çin-Tayvan anlaşmazlığının bir savaşa dönüşmesinin önlenmesi,
- ABD-Japonya'nın "global ortaklığının" yeniden canlandırılması,
- Güney Kore ile birlikte Kore Cumhuriyeti ile barış görüşmelerinin ilerletilmesi ve Kore Cumhuriyeti'nin nükleer programının sonlandırılması,
- Güney Asya'nın küresel politik ve ekonomik alanlarla ilişkilendirilmesi, çok taraflı forumlarda bölgesel işbirliğini geliştirmesi,

- Bölgeye tek bir gücün hâkim olmasının engellenmesi,
- Bölgeye ticari, politik ve askeri yollardan devam eden nüfuzun önüne geçilmesi
- Kitle imha silahlarının yayılmasının engellenmesi,
- Bölgedeki ülkelerin demokrasilerinin güçlendirilmesi
- Uyuşturucu trafiğinin engellenmesi.

3.2. ABD'NİN ASYA-PASİFİK STRATEJİSİNİN TEMELLERİ

Bağılantısızlık politikasından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya hâkimiyetine giden yolu kademeli olarak artmıştır. İngiltere'den bağımsızlığını kazanan ABD, hızlı bir şekilde sınırlarını genişletmeye başlatmıştır. Önce Latin Amerika'da sonra da Pasifik'te önemli bir ülke haline gelmiştir. ABD, Asyalı (Japonya) ve Avrupalı (İspanya, Almanya, Rusya, İngiltere, Fransa) büyük devletlerle girdiği rekabette uzun vadede kazanan taraf olmuştur.

ABD'nin bağımsızlıktan sonra izlediği dış politika; Avrupalı büyük güçlerin savaşlarına ve ittifaklarına karışmama olarak tanımlanan "barışçı ve yalnızcı" politikadır. Tarafsız, küçük bir ordu ve donanmaya sahip olan Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'daki sürekli savaşlardan ve askeri yükümlülüklerden kaçan Avrupalı göçmenler için iyi bir ülke olmuştur. Bu bağlamda, ilk dönemde ABD dış politikası yalnızcı olmaktan çok tarafsızdı.

Ayrıca ABD, "gayri siyasi müdahale" olarak tanımlanan kendi ülkesinin ve vatandaşının çıkarını korumak için Avrupalı devletlerle birlikte üçüncü ülkelere müdahalelerde bulunabiliyordu. Bu tür faaliyetler ABD dış politikası açısından herhangi bir meşruiyet sorunu ortaya çıkarmıyordu. Esas itibarıyla gelecekte ABD'nin dünya politikasına dâhil olacağına işaret eden 1823 Monroe Doktrini'dir.

Bu dönemde ABD dış politikasının;

1. Sorunların barışçıl yollarla çözülmesi
2. Açık denizlerde serbestlik ve uluslararası ticaretin gelişmesi
3. ABD'nin Amerika kıtasındaki genişlemesi

4. Milletlerin kendi kaderini tayin hakkı yer almaktaydı. Bu ilkelerin o dönemde ki ABD'nin mevcut çıkarlarına hizmet ettiği görülmektedir.

3.3. ABD'NİN ASYA PASİFİK'E AÇILMASI

ABD'nin sınırları henüz Pasifik kıyılarına ulaşmadan evvel ABD bayrağını taşıyan gemiler, Güneydoğu sahillerinde görünmeye başlamıştır. 1784 yılında Asya'yla ticaret yapan ilk gemi, New York'tan Çin'in Canton limanına sefer düzenlemiştir. ABD Çin'le ticaretini 1820'li yıllardan başlayarak arttırmıştır.

Bu dönemde Çin, dışa yönelik olarak komşuları Japonya ve Kore'ye oranla daha kapalı bir izlenim vermekteydi. İngiltere, 1839-1842 Afyon Savaşları'yla Çin'i, dışa açılmaya zorlamıştır. Bu sayede ABD'de benzer ticari haklar elde etmeyi başarmıştır. Avrupalı güçlerin (Rusya, Almanya, Fransa, İngiltere) Asya ile ticaret konusunda izlemiş olduğu politikaları, ABD'de takip etmiştir. Başkan Tyler, İngiliz tüccarların, Çin'de elde ettiği imtiyazlardan, Amerikalı tüccarların da istifade etmesini sağlamıştır. 1844 yılında Çin ile Wanghia Antlaşması'nın imzalanması, Şangay, Ningpo, Foochow, Amoy ve Kanton liman kentlerinde konsolosluklar açma ve Amerikan vatandaşlarının sağlığı ve eğitimi için hastaneler, okullar ve kiliseler kurma hakkını tanımıştır (Çolakoğlu, 2005: 181-195).

Her ne kadar ABD, Avrupalı güçlerin Asya'ya yönelik izlemiş olduğu politikaları takip etse de bazı noktalarda ABD politikaları ayrışıyordu. Avrupa ülkelerinin aksine Amerika Birleşik Devletleri'nin Asya'da koloniler kurmaya niyeti yoktu. Sadece serbest ticaretin sunduğu fırsatlardan yararlanmak istiyordu. Bu bağlamda tüm ülkelerin aynı ticari hak ve imtiyazlara sahip olduğu "açık kapı politikası" ABD için yeterliydi. Ancak bu konudaki asıl tehdit, Japonya ve Çin'in aksine elde ettikleri imtiyazları paylaşmak veya kaybetmek istemeyen Avrupalı güçlerden geliyordu, Bu noktada Japonya ve Çin'in toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı büyük önem taşıyordu. II. Dünya Savaşı'na kadar Çin'in toprak bütünlüğünün korunmasına destek veren ABD; Batı etkisine girerek hızlı bir biçimde gelişen Japonya için ise 1905 yılına kadar destek sağlamıştır (Gibney, 1992).

Çin'in dışa açılmasında İngiltere etkili olmuşken, Japonya'nın dış dünyaya açılmasında da ABD etkili olmuştur. 1846 yılında Oregon'un İngiltere'den, 1848 yılında Kaliforniya'nın Meksika'dan alınmasıyla beraber Amerika Birleşik Devletleri, 1.200 millik kıyı şeridi ile tam bir Pasifik gücü haline geldi ve San Francisco Körfezi'nde devasa

bir liman inşa etti. ABD'liler, Pasifik'in büyük bir ticaret hacmine sahip olduğunu fark etmişlerdi (Denoon, 2007).

Japon limanları, Çin yolunda iyi bir sığınaktı. Japonya'da ayrıca buharlı gemiler için yakıt olarak kullanılan kömür madenleri de vardı. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri, Japonya'yı dış dünyaya açmaya karar verdi ve 1853'te Amiral Perry'yi, Başkan Franklin Pierce'in Japonya İmparatoru'na yazdığı mektubu iletmesi için Tokyo'ya gönderdi. İngiltere'ye karşı Çin'in başına gelenleri çok iyi bilen Japonya, ABD'ye karşı koyamamış; 1854 yılında imzalanan Yokohama Antlaşması'yla Japonya'ya "en çok gözetilen ulus" statüsü vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri ile imzalanan bu antlaşmadan kısa bir süre sonra Japonya; Hollanda, İngiltere ve Rusya'ya da benzer ayrıcalıklar tanıdı (Çolakoğlu, 2005: 181-195).

Batılılar karşısında yeterli direnci gösteremeyen Çin'in durumuna düşmek istemeyen Japonya, 1868 yılında Meeiji Restorasyonu'yla hızlı bir iktisadi, siyasi ve toplumsal reform süreci başlatmıştır. Sanayileşme ve çağdaşlaşma yolunda olağanüstü bir reform süreci gerçekleştiren Japonya, 1900'lerin başında Batılı devletler kadar güçlü emperyalist bir güç haline gelmiştir (Graebner, 1984).

1861-1865 yılları arasında ABD'de ortaya çıkan iç savaş sebebiyle ABD'nin ulusal yayılma politikası bir süre sekteye uğramıştır. İç Savaş'tan sonraki süreçte ilk yayılma hamlesi Alaska ile gerçekleşmiştir. Rusya ile 7.200.000 dolar karşılığında yapmış olduğu antlaşma ile ABD, Rus Amerika'sını (Alaska) kendi toprağına katmayı başarmıştır. Böylelikle ABD, Avrupalı güçleri Amerika kıtasından atma yolunda yeni bir adım atmış oluyordu. Ayrıca ABD'nin kıtanın anakarasındaki son kazanımı Alaska oldu. Orman, maden ve hayvani kaynaklar açısından oldukça zengin olan Alaska, Kanada'ya yayılma konusunda önemli bir avantaj oluşturduğu gibi Bering Boğazı ve Aleutian Adaları ile ABD'nin, Asya kıtasına daha yakınlaşmasına olanak sağlıyordu. Bu adalar sayesinde Amerika Birleşik Devletleri, Marshall adaları ve Yeni Zelanda ile aynı boylamda toprak sahibi oldu.

ABD, Gadsen, Meksika kısmı, Florida ve Louisianay'ı aldıktan sonra bu topraklara eyalet statüsü vaat etmişti. Fakat aynı söz Alaska için verilmeyip sadece burada yaşayanların ABD vatandaşı olma ayrıcalığından yararlanacağını belirtmiştir. Bu durum ABD'nin "emperyalist" olma yolundaki ilk ciddi adımı olmuştur.

ABD'nin yayılcılık konusunda attığı diğer bir önemli adım, San Francisco ve Yokohama arasında yer alan Midway Adası'nın 1867 yılında Amerikan donanması tarafından işgal edilmesidir. Midway, 1903 'te ABD'nin ilk Pasifik kablo hattının merkezi olacaktır (Dittmer, 2008: 181-195)

19. yüzyılın ikinci yarısında Güney Pasifikteki Samoa adaları, ABD, İngiltere ve Almanya arasında rekabete sahne olmaktadır. Samoa ekonomisi, tamamen Almanya'nın etki sahası içerisine girmişti. Yeni Zelanda ve Avustralya'yla yakınlığı dolayısıyla İngiltere, bu adalarla ilgileniyordu. Pago Pago limanında ise ABD'nin kazanılmış hakları bulunmaktaydı. 1889'da imzalanan Berlin Antlaşması, Samoa Adaları'nı, Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Almanya'nın ortak kontrolü altına aldı (Dalpino, 2010: 47).

Kore, 19. yüzyılda yasal olarak Çin gözetiminde bir krallıktı. Bu sebeple Çin, Kore ile ilgili antlaşmaların kendisiyle yapılmasını istiyordu. Kore limanlarında ticaret yapmak isteyen ABD, 1882 yılında Çin ile bir antlaşma imzalamıştır. Ancak bu dönemde Japonya, Rusya ve Çin arasında Kore üzerinden kıyasıya bir mücadele yaşanmaktaydı. Kore Yarımadası'nı denetim altına alma isteyen Japonya, 1894 yılında Çin'e savaş açmıştır. Bu savaşta Almanya, Rusya ve Fransa Çin'i desteklerken; ABD tarafsızlığını ifade etse de Japonya lehine bir tavır takınmıştır. Sonuç itibariyle 1895 yılında imzalanan Shimonoseki Antlaşması'yla Çin, Kore'nin bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır. Bu durum ise Kore'nin fiilen Japonya'nın etki altına girmesi anlamına geliyordu (Shambaugh, 2002: 66-70).

1890'lardan itibaren 400 milyonluk Çin pazarı, ABD ticari çıkarları açısından daha da önemli hale gelmiştir. Çünkü bu dönemde Amerikan firmalarının ürettikleri mal, iç tüketimin üzerine çıkmıştır. Bu sebeple ABD, Rusya, Almanya, Fransa ve İngiltere'yle beraber Çin'i bölme girişimlerine karşı çıkmış ve "açık kapı politikası" na daha da fazla önem vermiştir (Shambaugh, 2002: 66-70).

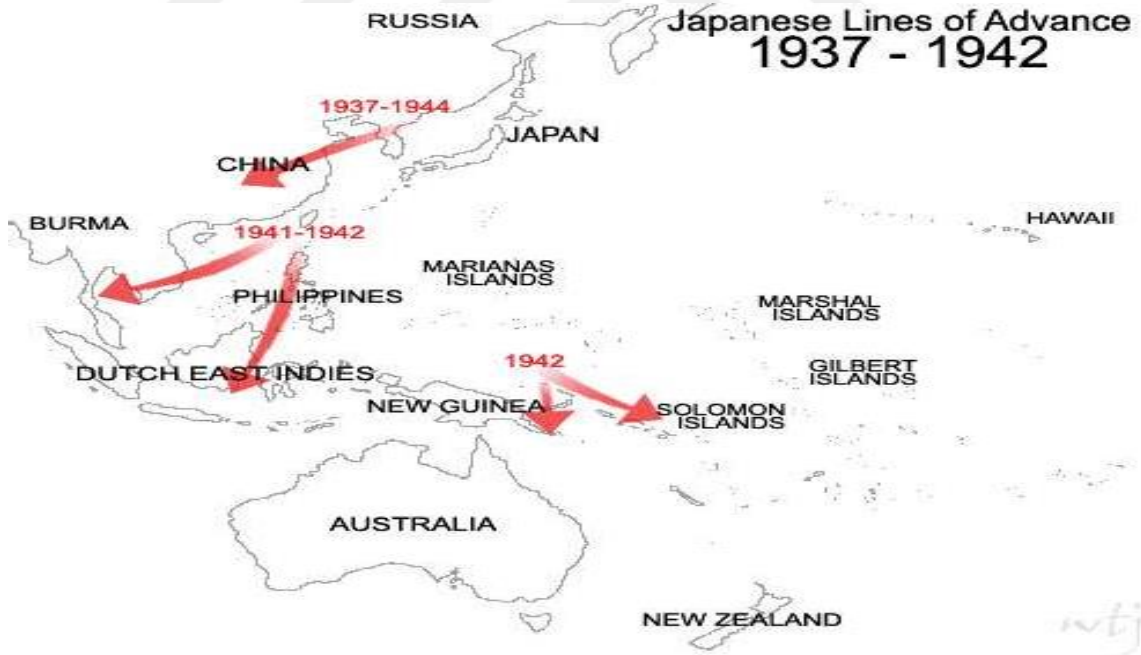
3.4. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ VE SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ ABD ASYA-PASİFİK POLİTİKASI

ABD, birçok bölgede olduğu gibi, Asya-Pasifik bölgesinde de ilişkilerin merkezinde olmuştur. Bölgenin tamamında büyük etkiye sahip olan ABD, bu geniş

coğrafyada yer alan ülkelerin dış politikaları üzerinde de önemli bir konumda bulunmaktadır (Falk, 2004: 126).

ABD'nin Aya-Pasifik bölgesindeki etkinliğini, Japon İmparatorluğu'nun kıtasal genişlemesini sınırlandırma gayreti ve Washington deniz anlaşmalarını güvence altına alma noktasında sergilediği aktif rolü nedeniyle 1921-1922 yıllarına kadar götürmek mümkündür. Büyük insanlık trajedilerinin yaşandığı Pasifik Savaşı'ndan sonra ABD, ileride bölgeden kendisine yönelik gelebilecek saldırılara karşı kendini korumak ve ekonomiyi canlandırmak için bölgede siyasi ve sosyal istikrarı sağlamak maksadıyla angajmanını arttırmıştır. Bu hedefini gerçekleştirme noktasında, Japonya'yı askeri olarak tamamen donanmasız ve ulusal güvenliği açısından kendisine muhtaç bırakacak bir anayasa ile bilhassa güvenlik konusunda kendisine bağımlı hale getirmeye çalışmıştır. Böylelikle ABD, bölgede önemli ekonomiye sahip, stratejik ülkelere biri olan Japonya'yı güdümüne almayı başarmıştır (Armacost, 2000).

Harita 3.1. Japonya'nın Asya'yı İşgali

Kaynak: <http://www.olemiss.edu/courses/pol387>

Öte taraftan Soğuk Savaş'ın kutuplaştırıcı etkisi Asya'da da görülmeye başlanmıştır. Bölünmüş Kore ve Mao'nun devlet Başkanlığını yaptığı Çin başta olmak üzere Filipinler,

Çinhindi ve Malezya'daki ayaklanmalar, bölgede bulunan Batı yanlısı ülkeler için risk barındırmaktaydı. Japonya'yı aktif olmamaya zorunlu olarak hazırlayan ABD, Çin iç savaşına müdahil olmamayı seçerek; bütün Amerikan muharip birliklerini 1949 yılına kadar Güney Kore'den çekti. Bu hamleler aslında, ABD'nin, Kuzeydoğu Asya'daki komünizme karşı etkin bir muhalefet yürütemediğinin göstermekteydi. Fakat Kore Savaşı'nın başlaması, ABD'nin bölgede acil olarak güçlü bir şekilde kararlılık göstermesini zorunlu kılıyordu. ABD'nin bu bölgedeki asker sayısı iki katından fazla artış göstererek 3,5 milyon personele ulaşmış, bu sayı 1950'lerden sonra artarak devam etmişti. Kore Savaşı sonrası bölge, Sovyet Bloğu temsilcileri ülkeler ve ABD himayesindeki Batı yanlısı ülkeler olmak üzere iki kutba ayrılmıştı (Brown, 1993: 162-178).

ABD, Kore Savaşı'ndan sonra bölgede etkinliğini azaltmak niyetinde değildi. Bu bağlamda Güney Vietnam'a verilen taahhütleri aşamalı olarak uzatması ve Pasifik Hattı boyunca yaptığı ikili antlaşmalarla ABD, bölgede komünizme karşı yarışmada, lider olduğunu kanıtlama hevesi içerisindeydi. Böylece Truman yönetimi, bölgedeki Amerikan müttefiklerine Washington'un verdiği sözlerde ne kadar ciddi olduğunu ve iç politikada Komünizme karşı yumuşak kalındığı yönündeki eleştirileri ortadan kaldırmıştı. Çin karşısında Güney Vietnam sorunu, Asya'da ABD için bir sına olarak görülmekteydi. ABD, bölgedeki müttefikleri ile beraber Çin'in büyüyen gücünü dengelemek zorunda kaldığını gördü. Çin'in bölgedeki faaliyetlerinden dolayı verdiği güvensizlik ve Kore Savaşı'nda sergilediği tutum, ABD'yi Çin'e yönelik 'çevreleme artı tecrit' politikasını uyulamaya sevk etmiştir. Bu politika ile beraber ABD, Çin Halk Cumhuriyeti'nin tanınmasını Birleşmiş Milletlere kabulünü reddetmiş ve Formosa'daki milliyetçi direnişi desteklemiştir (Fordham, 1998).

1960'ların ortalarına doğru Kennedy ve Nixon'un, Asya'da elini güçlendiren gelişme Doğu Bloğu'ndaki Çin-Sovyet ayrımı olmuştur. ABD için birinci öncelik her zaman olduğu gibi ulusal çıkarlardı. ABD, Çin-Sovyet karşıtlığına arka planda destekleme teminatı vererek; Komünizm karşıtı ülkelerle ilişkilerini güçlendirmiştir. Fakat ABD lehine olan tüm bu avantajlar, Başkan Lyndon Johnson döneminde gerçekleşen ve ABD'nin tamamen başarısız olduğu Vietnam Savaşı ile kaybedilmiştir. ABD, şartsız teslim olmaya başarıyla zorlanan Japonya imparatorluğundan otuz yıl sonra Asya'nın en küçük ve en fakir uluslarından birine politik ve askeri açıdan boyun eğmek zorunda kalmıştır. ABD, bu yenilgiye rağmen Çin-Sovyet bölünmesi, Moskova'nın siyasi

kontrolüne girme eğiliminde olmayan ve Çin modelinde ortaklaştırılmak istemeyen bölge müttefikleri sayesinde Asya'da durumunu toparlayabilmiştir (Brazinsky, 2007).

1969 yılına gelindiğinde dönemin ABD Başkanı Nixon, Guam'da tarihe Guam Doktrini olarak geçen bir basın toplantısı düzenledi, Nixon bu toplantıda yaptığı konuşmasında ABD'nin, özgür dünyanın jandarması rolüne girişmeyeceğini ancak bölgedeki müttefik ülkelere siyasal, ekonomik gelişimlerine ve savunmalarına destek vereceğini beyan etmiştir. Bu noktada ABD, hiçbir müttefik ülkenin savunmasından ve güvenliğinden sorumlu olmayacaktı. Fakat olası bir tehlike anında veyahut da yardım talep edilmesi durumunda ABD, müttefik ülkelere nükleer koruma desteği sağlayacaktı. ABD, Asya –Pasifik bölgesinde yalnız güvenlik odaklı değil, ekonomik ve diplomatik ilişkiler kurarak bölgede istikrar ve güvenin oluşmasına katkı sunacaktı (Brazinsky, 2007).

1970'li yılların ortalarına gelindiğinde ABD, Vietnam savaşıyla ağır bir yenilgi almış ve bu durumun etkisi bölgede ve tüm dünyada ses getirmiştir. Buna rağmen ABD, bölgedeki Soğuk Savaş stratejisini devam ettirmekte kararlıydı. Çin'in saldırgan tutumu karşısında ABD, Asya-Pasifik Bölgesindeki devrim karşıtı rejimlere ekonomik ve askeri yardımını sürdürdü.

1980'li yıllara gelindiğinde bölgede bulunan Batı yanlısı ülkelerde ciddi bir refah artışı gerçekleşmiştir. Ekonomik mucize olarak ifade edilen bu durum yoksullukla mücadele eden ve sömürgecilikten kaçan ülkelerin gösterdiği yükseliş için kullanılmıştır. ABD'nin, Asya-Pasifik bölgesinde güvenlik garantörü rolü devam etse de önceliği özel kuruluşlarla ya da doğudan devlet imkânlarıyla dolaylı bir şekilde yatırım finansmanı sağlamak olmuştu. ABD için en büyük pazar Asya'nın 'kaplan' ülkelerinin ürettiği nihai mallardı. Zira Japonya, kendi az rekabetçi sanayi sektörlerini zayıflatmak istemiyor; ucuz Doğu Asya mallarına sıcak bakmıyordu. Kısa süre zarfında ABD'nin, Asya ülkeleri ile olan ticaret hacmi, Avrupa'yla olan ticaret hacmini geçmişti. Çünkü ABD'ye göre Endonezya, Singapur, Malezya, Tayvan, ve Güney Kore gibi ülkeler ekonomik açıdan ne kadar güçlü olurlarsa o ölçüde dış komünist güçlerin etkilerinden daha az etkilenmiş olacaktı SSCB'nin, Doğu Avrupa'da dağılmasından önceki on yıl içerisinde ABD'nin Asya'daki "siyasi mücadeleyi" kazandığı izlenimini veriyordu (Çam, 2000).

Buna karşın Moskova'nın etki alanındaki komünizmin sona ermesini takip eden yıllar içerisinde Marksist olduğunu iddia eden Asya devletlerinin çöküşüne tanık olmadı. Halen Çin, Vietnam, Kuzey Kore ve Laos gibi sosyalist ülkeler varlığını devam ettirmektedir. Dahası Çin, 'ekonomik mucizeyi' ileri boyutlara taşıyarak günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın ikinci büyük ekonomisi olmayı başarmıştır (Brazinsky, 2007).

3.5. SOĞUK SAVAŞ SONRASI ABD'NİN ASYA-PASİFİK POLİTİKASI

ABD'nin, Asya-Pasifikte izlediği genel bir stratejisi olmakla beraber, bu bölgede yer alan ülkelerle belli ilkeler etrafında toplanması pek mümkün olmamıştır. 1993 yılında ABD Başkanı Bill Clinton'un, Asya devlet ve hükümet başkanlarının da yer aldığı bir toplantıda, ortaya sunduğu Pasifik Topluluğu teklifi, ABD'nin, Asya'ya olan ilgisini yeni bir boyuta taşımıştır. Fakat Avrupa'daki gibi kurumsal işbirliği anlayışı yeterince güçlü olmayan Asya'da, bu düşünceyi uygulamak zor görünmektedir. Çünkü Asya'da, hala rekabete dayalı ve mesafeli ikili ilişkiler ekseninde izlenen bir dış politika anlayışı söz konusudur.

Japonya, güvenliğini Soğuk Savaş boyunca ABD'ye emanet ederek bütün gücünü ekonomiye vermişti. SSCB'nin Washington ve Tokyo için ortak tehdit olarak görüldüğü bu dönemde bu strateji, hız kesmeden devam etti. Ancak askeri yetenekleri artan Güney Kore, Çin ve bu süreçte askeri gücünden pek bir şey kaybetmeyen Rusya karşısında Japonya'nın, uzun vadeli stratejik hedeflerinin aynı kalacağını hayal etmek güçleşmektedir. Devletlerin ekonomik ve siyasi konularda öncelikli çıkarlarının olduğu bir ortamda, ABD ve Japonya'nın dış politika çıkarlarının her zaman aynı kalması mümkün değildir. Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'nın tarihsel deneyimleri ve farklı coğrafi konumları, siyasi farklılıkları kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu çerçevede Japonya'nın, ABD ve Rusya'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü savunma bütçesine sahip olması tesadüf değildir. Tarihi rakipleri Çin ve Rusya'nın büyük bir nükleer güce sahip olmasının yanında Kuzey Kore'nin de nükleer kapasiteye sahip olması Japonya'yı, ABD'den bağımsız olarak nükleer silah üretmeye sevk edebilir. Rusya kendini toparlamadan ve Çin bir süper güç olarak ortaya çıkmadan önce ekonomisi uzun süredir durağanlaşan Japonya, teknolojik ve stratejik avantajından yararlanmayı seçebilir.

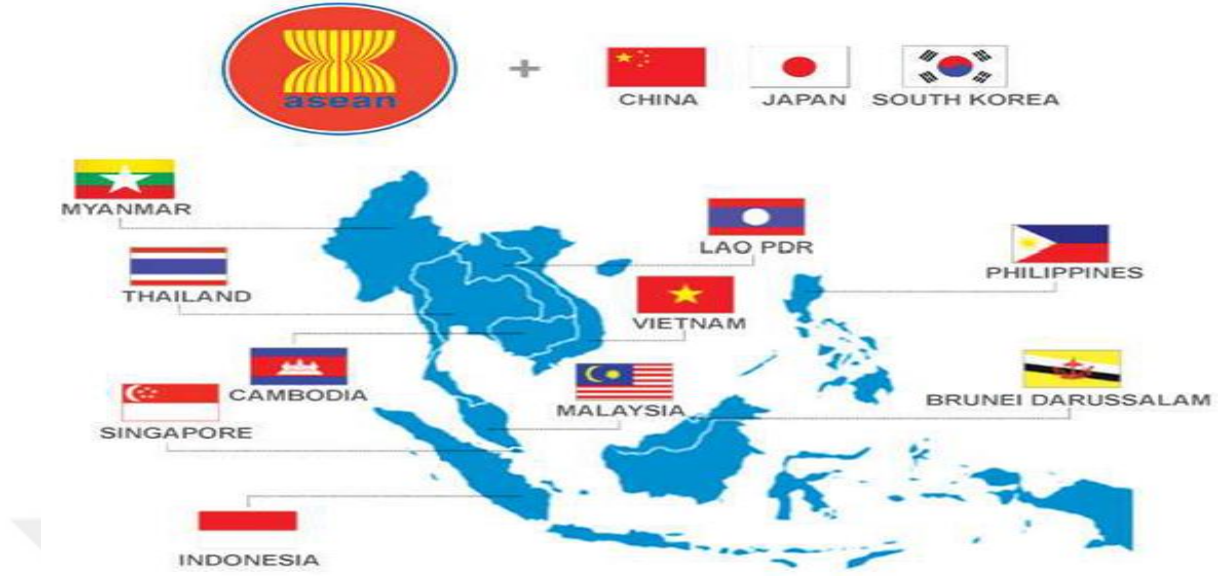
Bu nedenle Japonya, Őimdi olduğu gibi bir ekonomik dev olarak kalmayacaktır (Çalık, 2013).

ABD'nin, Japonya ile kurduğu yakın işbirliği devam ettirmesi hem komşu ũlkelere garanti sağlaması aÇısından hem de Tokyo'nun ılımlı politikasını sũrdũrmesine katkı sağlaması noktasında önem arz etmektedir. Ayrıca Japonya, ABD ile olan askeri işbirliği neticesinde daha az gũvenlik kaygısı taŐıyacaktır. Őnũmũzdeki sũreŐte ABD ve Çin'in iyi iliŐikler iÇerisinde olması; Japonya ve Çin'in iyi iliŐiklere sahip olmasını kolaylaŐtıracaktır.

1989 yılında kurulan Asya Pasifik İŞbirliği TeŐkilatı'nda (APEC) ABD, Őncũ bir rol ũstlenmektedir. APEC, Pasifik ekonomileri arasındaki işbirliğini derinleştirmek ve kurumsallaŐtırmak amacıyla Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru 12 ũlkenin bir araya gelmesi ile kurulmuştur. Bugũn itibariyle 21 ũyeli bir yapıya kavuŐan APEC, dũnya ticaretinin ve gayri milli hasılanın (GSMH) % 50'den fazlasını ve dũnya nũfusunun % 40'ını kapsamaktadır. APEC'in temel amacı, iktisadi alanda işbirliğini arttırmak ve ũye ũlkeler arasında ticaret ve yatırımda serbestleŐmeyi arttırmaktır. GŐrũldũĐu gibi bu ilkeler, bağımsızlık sonrasında Őekillenen ABD dış politikasının en önemli Őncelikleri arasında yer almaktadır. APEC, gevŐek yapılı bir bölgesel Őrgũt olmasına rağmen, ABD'nin kendi siyasi ve ekonomik Őnceliklerini gũndeme getirdiği bir platform gŐrũnũmũ vermektedir.

Komũnist blok dışındaki GũneydoĐu Asya ũlkeleri, 1967'de GũneydoĐu Asya ũlkeleri Birliği'ni (ASEAN) kurdu. ASEAN, Asya'daki en başarılı organizasyon niteliğindedir. Soğuk Savaş yıllarında komũnizme karşı dayanıŐmayı Őnceleyen ASEAN, 1990'lı yıllardan itibaren Önceliği ekonomik bũtũnleŐmeye vermiştir. Bu minvalde Vietnam, Myanmar, KamboÇya ve Laos gibi sosyalist rejimlerin halen iktidarda olduğu ũlkeler, ũyeliĐe kabul edilmiştir. ASEAN'ın siyasi Önceliği 1990'lı yıllarda komũnizmin yayılmasını engellemekten, Çin'i dengelemeye doğru kaymıŐtır.

Harita 3.2. ASEAN Ülkeleri

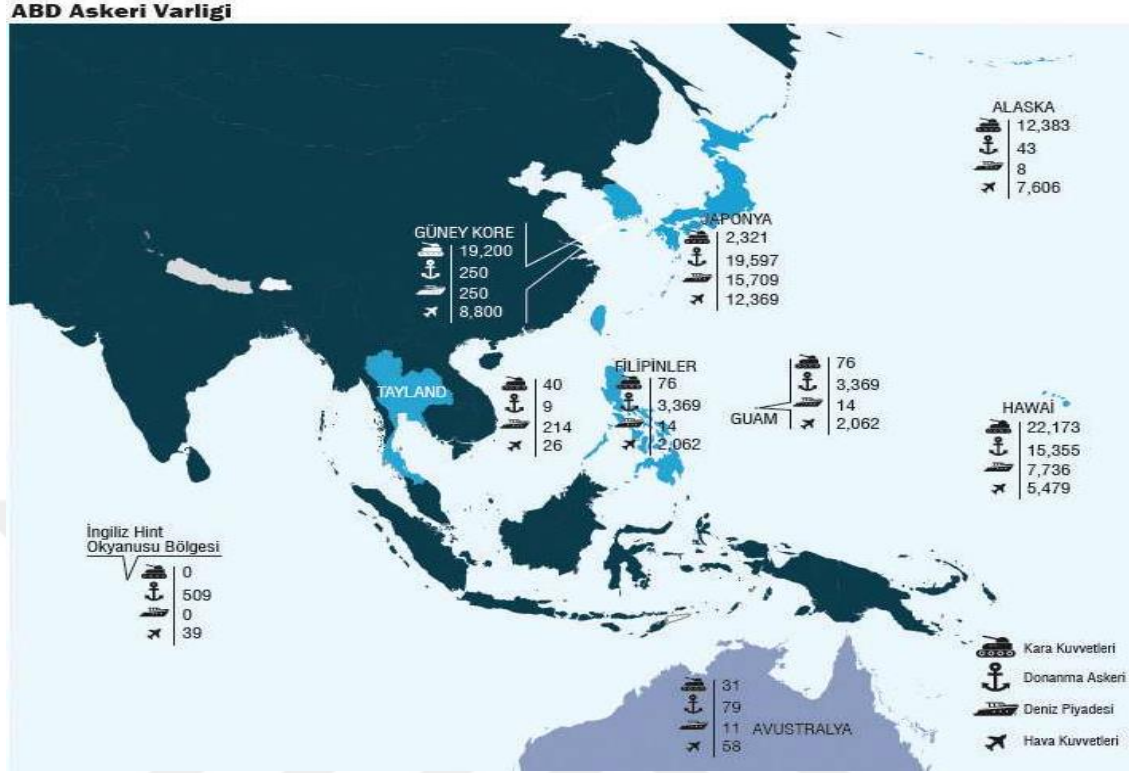

Kaynak: <http://www.yim.my/AYFIC2011/index.cfm?&menuid=96>

Endonezya liderliğindeki ASEAN, tüm Asya kıtasını kapsayacak bir örgüt olma yolunda adımlar atmıştır. ASEAN, 1999 yılında kurumsallaşmış ve Artı Üç'ün oluşturulmasıyla Güneydoğu Asya ülkeleri, Güney Kore, Çin ve Japonya arasındaki işbirliğini derinleştirmiştir. İlk olarak 2005 yılında gerçekleştirilen Doğu Asya Zirvesi ise, Yeni Zelanda, Avustralya, Hindistan, Güney Kore, Japonya, Çin ile beraber 10 ASEAN ülkesini bir araya getirmekteydi. ABD ve Rusya'nın katılımıyla beraber üye sayısı 18'e çıkmıştır. Yine 1994 yılında ASEAN bünyesinde kurulan ASEAN Bölgesel Forumu, Avrupa Birliği üyelerini ve Asya-Pasifik üyelerini bir araya getirmekteydi. ABD, ASEAN Bölgesel Forumu ve Doğu Asya Zirvesi sayesinde Asya'daki kendi stratejik çıkarlarını korumaya çalışmakta ve bölgedeki entegrasyon hareketlerini de yakından takip etmektedir.

Bunun yanında aralarındaki güven eksikliği nedeniyle Asya ülkeleri, siyasi bütünleşme konusunu ağırdan almaktadırlar. Bu açıdan ABD Başkanı Bill Clinton'un, Pasifik Topluluğu kurulması düşüncesi beklenen bir ilgiyle karşılanmamıştı. Asyalı devletler, ABD'nin ne yoğun bir şekilde bölge işlerine müdahale etmesini ne de Asya'dan çekilmesini istemektedirler. Bu çerçevede ABD'nin bölgedeki olaylara yön verme kabiliyeti belli başlı ülkelerle kurduğu ikili ilişkilere bağlı olacaktır. Bu açıdan ABD'nin Hindistan, Japonya ve Çin ile kuracağı ikili ilişkiler büyük önem taşımaktadır.

Harita 3.3. ABD'nin Asya-Pasifikteki Varlığı

Kaynak: <http://amti.csis.org/atlas/>

Mevcut uluslararası sisteme bakıldığında, ABD hala en büyük güç ve bu konumunu korumaya çalışmaktadır. Rusya ise eski günlerine dönmeye çalışan bir dev konumundadır. AB, dünyada daha fazla ağırlığa sahip olabilmek için etkin bir birlik olma çabasındadır. Zengin bir ülke konumunda olan Japonya siyaseten çekingen bir ülkedir. Şüphesiz mevcut büyük güçler arasında en fazla çıkışta olan ülke Çin'dir.

Çin, hızla artan bir askeri kapasiteye, kalabalık ve milliyetçi bir topluma ve hızla büyüyen bir ekonomiye sahiptir. Bu nedenle ABD'nin, Çin'e karşı çatışmacı bir politika izlemesi, ABD'nin bölgedeki stratejilerini zora sokacaktır. Çünkü Asyalı ülkelerin ABD'nin politikalarına destek vermesi, Japonya ve Çin'i içeren bir istikrarın sağlanması içindir. Aksi takdirde Asya ülkeleri son derece güçlü bir bölge devleti olan Çin ile boy ölçüşmek istemeyecektir.

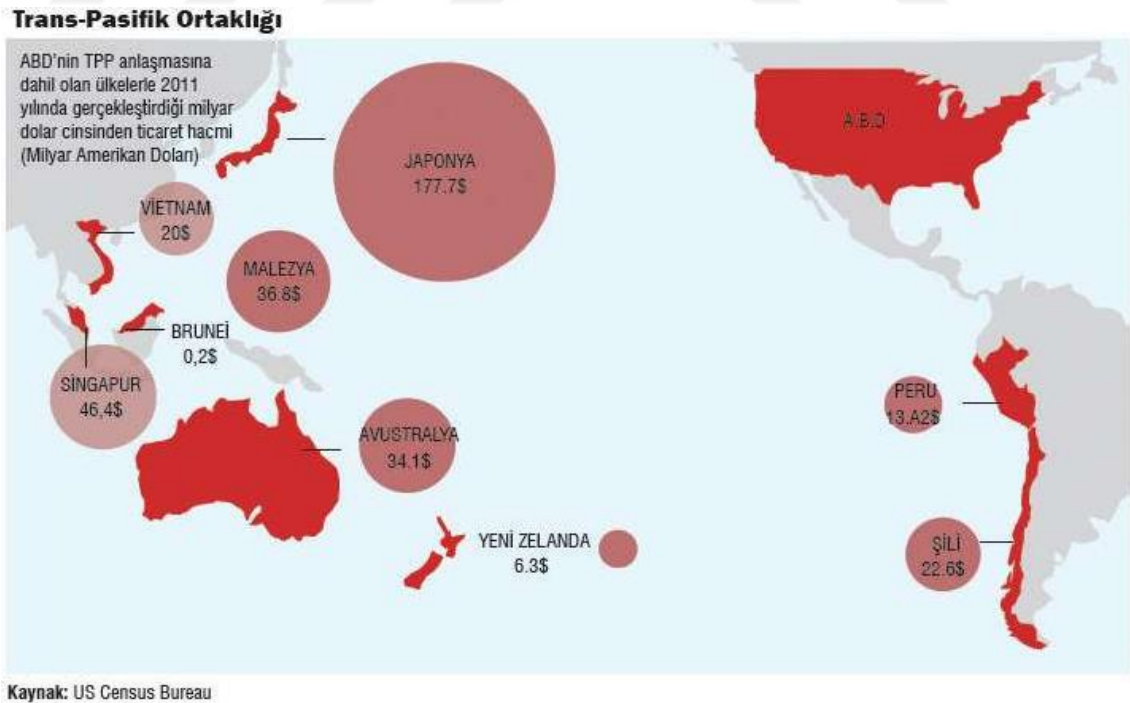
Pekin'in Washington ile olan küresel rekabetinin bölgesel ilişkilere yansıyan bazı yönleri bulunmaktadır. Çin, güçlenen ABD-Japonya ittifakından ve buna bağlı olarak kurulan füze savunma sistemlerinden, NATO yayılmasından ve ABD'nin tek taraflı hareketlerinden rahatsızlık duymaktadır. Bu nedenle, Kore Yarımadası'ndaki barışın

gecikmesi, Güney Kore ve Japonya'daki ABD askeri üslerinin meşruluğuna dair herhangi bir tartışmayı imkânsız kılmaktadır.

Dış politikasını geleneksel ulusal çıkarları üzerine oturtan ve en uzun bağımsız dış politika tarihine sahip olan Çin, çekindiği komşuları Hindistan, Japonya ve Rusya'ya karşı bir denge oluşturduğu için ABD'nin, Asya işlerine müdahale etmesine tümüyle karşı çıkmamaktadır. Bu doğrultuda Çin, güçlü komşularına karşı denge oluşturma noktasında ABD ile bir ilişki kurması beklenmektedir.

Kore'den sonra Doğu Asya'da en önemli anlaşmazlık konusu Tayvan'dır. Eğer yakın bir gelecekte Kore birleşmesi gerçekleşirse Tayvan sorunu, ABD ve Çin'in bölge politikalarını belirlemede belirleyici etken olacaktır. Eğer Kore birleşmesi yıllar alacak uzun görüşmeler neticesinde gerçekleşecek olursa bu süreçte Tayvan ve Çin'in de uzlaşmaları mümkün görünmektedir. Bu durumda Tayvan sorunu, Kore sorununu etkileyen bir unsur olmaktan çıkacaktır. Öte taraftan bölge devletleri, bu süre içerisinde egemenlikleri tartışmalı adaların statüsü olmak üzere aralarındaki diğer problemleri de çözüme kavuşturabilirler.

Harita 3.4. ABD'nin Trans Pasifik ortakları ile Ticareti

Kaynak: <http://www.finance.senate.gov/chairmans-new/trans-pasific-partnership-a-his-toric-trade-pact-in-making>.

3.6. ABD'NİN HİNT-PASİFİK KAVRAMINA YAKLAŞIMI VE ÇİN'İ ÇEVRELEME POLİTİKASI

3.6.1. ABD'nin Hint-Pasifik Kavramına Yaklaşımı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yükselen bir güç görünümü çizen ABD, gerek kendi gücünü göstermek gerekse de Pasifik Okyanusu'nun önemini göstermek adına Bölgeyi "Pasifik Gölü" olarak nitelendirmiştir. 1980'lerde ise Japonya, Amerika Birleşik Devletleri içinde yere alan Batı Eyaletleri ve Asya Kaplanları olarak bilinen Singapur, Hong Kong, Tayvan ve Güney Kore hattında ekonomik aktivite artmış ve bölge daha genel olarak Asya-Pasifik olarak adlandırılmıştır (Lattimore, 2020: 313-316).

Asya-pasifik bölgesine yönelik politikalar oluşturma çabası ortaya koyan Barack Obama, ABD başkanı seçilmesinin ardından güncel dış politikada ilk adımlarını Asya'ya yönelerek gerçekleştirmiştir. ABD bölgedeki varlığını, ekonomi ve diplomasi yoluyla artırma gayreti içerisine girmiştir. Foreign Policy dergisine *America's Pacific Century* başlıklı bir makale kaleme alan dönemin Dışişleri Bakanı Hilary Clinton; Asya'ya yönelişin ana temasını açıklamıştır. Yine Clinton, ABD'nin Asya politikasını 10 Kasım 2011 tarihinde gerçekleştirdiği bir konuşmada:

"Müttefiklerimizle güvenlik odaklı ikili bağlarımızı güçlendirmek, bölgede yükselen güçlerle bağlarımızı derinleştirmek, bölgesel çok taraflı örgütlerle ilişki kurmak, ticaret ve yatırımı genişletmek, geniş çaplı bir askeri varlık oluşturmak ve demokrasi ve insan haklarını desteklemek." olmak üzere 6 başlık altında toplamıştır (Clinton, 2011).

Bu dönemden sonra devlet yetkililerinin, düşünce kuruluşlarının, askeri yetkililerin, ABD'li politikacıların açıklamalarında Hint-Pasifik söyleminin artması ve aynı ölçüde Asya-Pasifik söyleminin azalması, bölgede güçlenen Çin'in küresel ve bölgesel düzenin kurallarını kendi lehine çevirme stratejileriyle paralellik göstermektedir.

ABD-Çin ilişkileri, Donald Trump'un başkan seçilmesiyle beraber yeni bir dönme girmiştir. Obama yönetiminin Asya'ya yönelik geliştirdiği ekonomik ve diplomatik temele dayalı stratejisi, Trump döneminde geleneksel müttefiklerle işbirliği vasıtasıyla Çin'i kontrol altına alma stratejisine dönüşmüştür. Bu stratejinin bir parçası olarak Çin, ABD için ulusal bir tehdit olarak görülüyordu (Çelik, Başaran, 2019: 41). Bu minvalde 2010 yılından beri kullanılan Hint-Pasifik kavramını güvenlikleştirme tutumu içerisine girmiştir. ABD, Hint-Pasifik kavramını bütünüyle coğrafi bir terim olarak

görmemektedir. ABD bu kavramı, bölgede yükselen güç konumunda bulunan Çin'in politikalarına karşı, yeni güvenlik standartlarına ve algılamalara yol açarak; bölgede oluşturulmak istenen Çin merkezli düzeni yıkacak bir kavram olarak görmektedir. Bu noktada Trump yönetimi, Hint-Pasifik politikasının kavramsallaştırmak için bir dizi adım atmıştır. Hint-Pasifik bölgesi, 2017 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinin Bölge Stratejileri bölümünde bir başlık olarak ele alınmıştır. Yine Hint-Pasifik bölgesi, 2018 yılında açıklanan Ulusal Savunma Stratejisi Belgesi'nde üç önemli tehdit bölgesinden biri olarak değerlendirilmiştir. 2019 yılının Haziran ayında ise ABD Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan Hint-Pasifik bölgesine yönelik atacağı adımlar içeren ilk resmi rapor "Hint-Pasifik Strateji Belgesi" yayınlanmış olup, sonrasında 2019 Kasım ayında ise "Özgür ve Açık Hint-Pasifik" adlı rapor Dışişleri Bakanlığınca yayınlanmıştır. ABD'nin attığı bir diğer önemli adım ise ABD Pasifik Komutanlığı'nın (PACOM) adını ABD Hint-Pasifik Komutanlığı (INDOPACOM) olarak değiştirmek olmuştur. Mayıs 2018 yılında gerçekleştirilen bu değişiklik ile Hint ve Pasifik Okyanuslarının birbirine olan bağlantısı vurgulanmıştır. Öte taraftan bu adım bölgede ABD'nin donanma gücünü arttıran bir gelişme olarak görülmektedir (Koyuncu, 2021: 18).

3.6.2. ABD'nin Hint-Pasifikteki Varlığı

Günümüzde jeopolitik düzlemde Amerika, Avrupa'yı merkez alan haritalarda Atlantik merkezli bir ülke konumunda yer alırken; Asya'nın yükselişiyle beraber bu algı değişmektedir. ABD'nin Hint-Pasifik Stratejisi Belgesinde de yer edindiği üzere Amerika'nın Hawaii, Kaliforniya, Washington, Oregon, Alaska olmak üzere beş Pasifik Devletine sahip olması ve yine Kuzey Mariana Adaları, Wake adası, Amerikan Samoası ve Guam'a sahip olması nedeniyle ABD, geçmişte ve günümüzde var olan Pasifik ülkesidir. Bu çerçevede Amerika Asya-pasifik bölgesinde, gerek ana kıtasının batı yakasında bulunan eyaletler yoluyla gerekse de Çin'e daha yakın olan adalar aracılığıyla mevcudiyetini muhafaza etmekte, kendi mevcudiyetinde yer alan bu topraklar üzerinde askeri üsler ve limanlar kurarak askeri gücünü korumaktadır (The U.S the Department of Defence 2019).

ABD'nin Hint-Pasifik Filosunun yerleşik ana limanı olan Kaliforniya eyaletine bağlı San Diego şehri, kalıcı gemi üssü de dâhil olmak üzere 50'den fazla gemiden ve

20.000'den fazla personelden oluşmaktadır (Scott, 2020: 56). Birçok devlet yetkilisi tarafından Hawaii, Hint-Pasifik' açılan kapı olarak görülmektedir. 80 bin Amerikan askerinin adadaki varlığı, ABD'nin Batı Pasifikte 'teki konumunu destekleyen önemli bir yer konumundadır. Adada bulunan deniz ve hava üsleri, Amerika Birleşik Devletleri'ne hem operasyonel güç hem de lojistik destek sağlamaktadır. Dünya çapında iletişim ve veri iletimini sağlayan deniz altı kabloları için de hayati bir bölge konumundadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin batı kıyısından Hindistan'a kadar olan coğrafi alanı kapsayan bölgenin sorumluluğunu üstlenen INDOPACOM'un da merkezi Hawaii'dedir.

Guam, ABD'nin coğrafi varlığını sağlayan bir diğer önemli bölgedir. ABD Başkanı Obama'nın Asya stratejisi ile birlikte önemi giderek artan Guam, Amerika'nın öncüsü konumundadır. Hem Amerika'nın askeri tesislerine ev sahipliği yapması hem de bölgeye yakınlığı Guam'ı, ABD'nin Hint-Pasifik stratejisi içerisinde önemli bir jeostratejik konuma yükseltmektedir. Amerika açısından Guam'ın varlığı Batı Deniz Sempozyumu'na katılmasına da imkân sağlamıştır (Scott, 2020: 56). Guam'da bulunan Anderson hava Üssü 2005 yılından beri B-2²⁰ bombardıman uçaklarına ev sahipliği yapmaktadır. Yine Guam'da 4 nükleer denizaltısı ve denizaltıları besleyecek iki deniz üssü bulunuyor. Guam'ın bir diğer stratejik önemi cephanelik ve yakıt tedariki sağlamasıdır.

ABD, Pasifik Okyanusundaki varlığını Hint-Pasifik stratejisi ile arttırmaya devam ederken; bölgede bulunan müttefikleriyle de ekonomik ve askeri işbirliği vasıtasıyla Çin'in artan gücüne karşı harekete geçmiştir. 2019 yılında Japonya seyahati sırasında açıklamalarda bulunan ABD Genelkurmay Başkanı Mark Miley; Çin'i stratejik rakip olarak tanımlarken; Avustralya, Güney Kore, Japonya ve diğer dost ve müttefiklerin bir arada kalmasının önemini vurgulamıştır. Bu ilgi sadece Trump dönemiyle sınırlı kalmamış ABD'nin yeni Başkanı Joe Biden tarafından da devam ettirilmiştir. Ancak Trump döneminde vurgulanan “Önce Amerika” söylemi yerine Biden, daha fazla iş birliği ve ortaklık için çabalamaktadır. Bu minvalde Joe Biden'ın savunma Bakanı olan Lloyd Austin, Hindistan' a gerçekleştirdiği ziyarette özellikle savunma ilişkilerinin artırılması konuları ele alınmıştır (Kugelman, 2021). Sonrasında Japonya'ya, Dışişleri Bakanı Anthony Blinken ve Lloyd Austin tarafından yapılan ortak ziyaretin ana gündemi Çin'in saldırgan tutumuna karşı alınacak tedbirler olmuştur (Strother, 2021). Bu ziyaretler sonucunda ABD ve müttefikleri, demokrasi ve özgürlüğe dayalı uluslararası sistemin

çıkarlarının korunmasında ve güçlenmesinde önemli rol oynayacağına inanmaktadır (Scott, 2020: 3).

3.6.3. QUAD Ülkeleriyle Yapılan Güvenlik Girişimleri

ABD'nin bölgedeki müttefikleriyle oluşturduğu kapsamlı güvenlik ağlarının başında QUAD yer almaktadır. Japonya Başbakanı Abe'nin girişimleriyle 2007 yılında oluşturulan bu girişim Amerika, Japonya, Avustralya ve Hindistan'dan oluşmaktaydı. 25 Mayıs'ta ASEAN Bölgesel Formunda ilk toplantısı gerçekleştirilirken, Avustralya ve Hindistan'ın tereddütleri ve Çin'in eleştirileri sebebiyle bu girişim durdurulmuştur (Chellaney, 2007). On yıl sonra ABD'nin Hint-Pasifik politikası çerçevesinde QUAD'ın geri dönüşü yeniden gerçekleşmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson ve Japonya Bakan Taro Kono, 2017'de QUAD'ı yeniden başlatma kararı almasıyla beraber yeni bir döneme girilmiştir (Hayashi, 2021). Çin'in bölgede hak talep etmesinin önüne geçme noktasında yeniden dizayn edilen ve Asya'nın NATO'su benzetmesi yorumları yapılan QUAD, Çin'in eleştirilerine maruz kalmıştır. (Xingchun, 2021) Malabar Tatbikatları; QUAD'ı yeniden tasarlama ve Hint-Pasifik stratejilerine aktif olarak katılma sürecine benzer olarak gerçekleşmiştir. ABD ve Hindistan ile beraber 1992 yılında gerçekleştirilen deniz tatbikatları, 2015 yılında Japonya ile genişlemiş ve 2020 yılında Avustralya ile yeni bir boyuta ulaşmıştır. 2020 Bengal Körfezi tatbikatı, QUAD üye ülkelerinden üst düzey diplomatların Tokyo'da yaptıkları bir toplantının ardından gerçekleşmiştir.

Çoklu işbirliklerinin yanında, ABD'nin Hint-Pasifik politikasının önemli bir ayağını, bölge ülkeleriyle gerçekleştirdiği tatbikatlar ve güvenlik anlaşmaları oluşturmaktadır. Gerçekleştirilen anlaşmalar, Çin'e karşı koyma yeteneklerini geliştirme açısından katkı sunarken; ABD'nin bölgedeki varlığını daha da meşrulaştırmaktadır.

ABD için Hindistan, vazgeçilmez bir müttefik konumundadır. Bu nedenle ABD-Hindistan ilişkileri güvenlik dâhil her alanda gelişmiştir. 2005 yılında oluşturulan ve 2015 yılında daha da güçlü bir hale gelen Yeni Savunma İş birliği Çerçevesi (NFDC), Hint ve Pasifik Okyanusunda gerçekleştirilen deniz ve hava tatbikatlarının önemini artmasına katkı sunuştur. Her iki ülke de Pasifik ve Hint Okyanuslarındaki üslere erişim için yasal bir zemin oluşturan Lojistik Değişim Uzlaşısı Antlaşması (LEMOA), 2016 yılında imza altına alınmıştır (Panda, 2016).

Ordular arası iletişim kabiliyetlerini arttırmak ve son teknoloji satışını kolaylaştırmak için 2018 yılında ABD'nin müttefikleri ve yakın ortaklarıyla İletişim Uyumluluğu ve Güvenlik Antlaşması (COMCASA) imzalanmıştır. ABD ve Hindistan donanmaları arasında 2018 Ekim ayında Goa şehri açıklarında yapılan denizaltı tatbikatı, Çin'in Hint Okyanusu'ndaki denizaltı varlığına engel olmak için atılmış önemli bir adım olarak görülmektedir (Scott, 2021). Hindistan'la gerçekleştirilen tatbikatlar ve yapılan antlaşmalar iki ülke arasındaki ilişkilere katkı sunduğu gibi FOIP stratejisi dâhilinde Çin'i kuşatma stratejisine de katkı sağlamaktadır. 2019 Ağustos ayında ABD Dışişleri Bakanı John Sullivan'ın Hindistan ziyaretinde yaptığı Çin'in Asya'ya yönelik amaçlarında başarılı olup olamayacağı noktasında Hindistan-ABD ortaklığı çok önemli bir faktördür açıklaması, Hindistan'a verilen önemi göstermektedir.

Hint-Pasifik ve Asya bölgesinde, Avustralya'nın stratejik konumu gidererek önemli bir hale gelmiştir. Avustralya, Hint-Pasifik kavramına resmi belgede atıf yapan ülke olmakla beraber aynı zamanda ABD'nin Hint-Pasifik politikalarını destekleyen ve onun önemli bir parçası olan ülkedir. Avustralya tarafından 2013 yılında yayınlanan savunma raporunda Hint-Pasifik kavramı 58 kez karşımıza çıkmaktadır. Çin'in bölgedeki yayılmacı politikası ve artan gücüne mukabil Avustralya'yla yaşanan gerilmeler, Canberra'yı endişelendirmektedir. Bu çerçevede zaten geleneksel müttefik olan iki ülke, güvenlik ilişkilerini de giderek arttırmaktadır. Hint-pasifik bölgesinde denizlerde ve havada gerçekleştirilecek ikili tatbikatlara imkân tanıyan 2011 yılında duyurulan Amerika Kuvvet Muhafaza Girişimi (USFPI), aynı zamanda iki ordu arasındaki ilişkileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. 2014 yılında bu girişim, imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Amerika'nın askeri mevcudiyeti bu antlaşmayla yasal bir zemine otururken; Batı Pasifik bölgelerine ve Güney Çin Denizine de yakınlaşmıştır. İki ülke arasındaki bir başka askeri işbirliği 2005 yılından beri yapılan Talisman Saber tatbikatıdır. 2 yılda bir yapılan tatbikat en son 2019 yılında yapılmıştır. Son tatbikat, yüksek seviyeli, orta yoğunluklu savaşları planlamaya ve yürütmeye odaklı, yaklaşık 34.000 askerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. ABD ve bölge ülkelerinin savunduğu seyrüsefer özgürlüğü (FONOP) dâhilinde, Çin'in denizlerdeki yetkisiz hak iddiaları karşısında 2019' da ABD ve Avustralya Donanması, Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı bir bölge olan Scarborough Kayalıkları yakınlarında büyük tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Avustralya Kraliyet donanmasında bulunan Adelaide sınıfı güdümlü firkateyni HMAS Melborne (FFG 05) ve ABD Hint-Pasifik

Komutanlığı'nda bulunan Arleigh Burke sınıfı güdümlü füze avcısı USS Preble (DDG 88) tarafından icra edilen bu tatbikat, Çin'in büyü tepkisine neden olmuştur. 2017 yılında her iki ülkenin Savunma ve Dışişleri Bakanlarının gerçekleştirdiği geleneksel Amerika-Avustralya Bakanlar İstişare Toplantısında (AUSMIN) yasalara uygun seyrüsefer ve uçuş özgürlüğünü korumanın ve kurallara dayalı düzene bağlı kalmanın önemine ve Hint-Pasifik bölgesinin güvenliği, istikrarı ve refahına vurgu yapılmıştır. Bu istişare toplantıları, 1985 yılından bu yana gerçekleştirilmekle beraber Hint-Pasifik ve seyrüsefer vurgusu 2017'den beri giderek vurgulanmaktadır. Bu durum, AUSMIN'in FOIP stratejisindeki önemini pekiştirmektedir (THE Department of Defense, 2017).

3.6.4. AUKUS

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine yönelik attığı diğer bir adım da AUKUS'tur. 15 Eylül 2021 tarihinde Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson ve Avustralya Başbakanı Scott Morrison'un çevrimiçi katıldıkları toplantıda ABD Başkanı Biden, AUKUS girişimini basın toplantısıyla dünyaya duyurmuştur. AUKUS girişiminin adı Avustralya (AU), Birleşik Krallık (UK) ve ABD (US) üçlüsünün adlarının kısaltmalarından oluşmuş yeni bir güvenlik paktının ifade etmektedir. Konunun uzmanları, bu girişimin Hint Pasifik bölgesinde Çin'in artan askeri etkisine karşı yapıldığını düşünmektedirler. Antlaşmanın en önemli noktasının Birleşik Krallık ve ABD'nin desteğiyle Avustralya'nın konvansiyonel silahlı nükleer enerjili denizaltı edinmesi kapsamında gerekli adımların atılması konusu olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında üç ülke arasında kuantum teknolojisi, yapay zekâ ve siber güvenlik konularında da işbirliğinin gelecek dönemde ilerletilebileceği belirtilmektedir (Örmeci, 2021: 10).

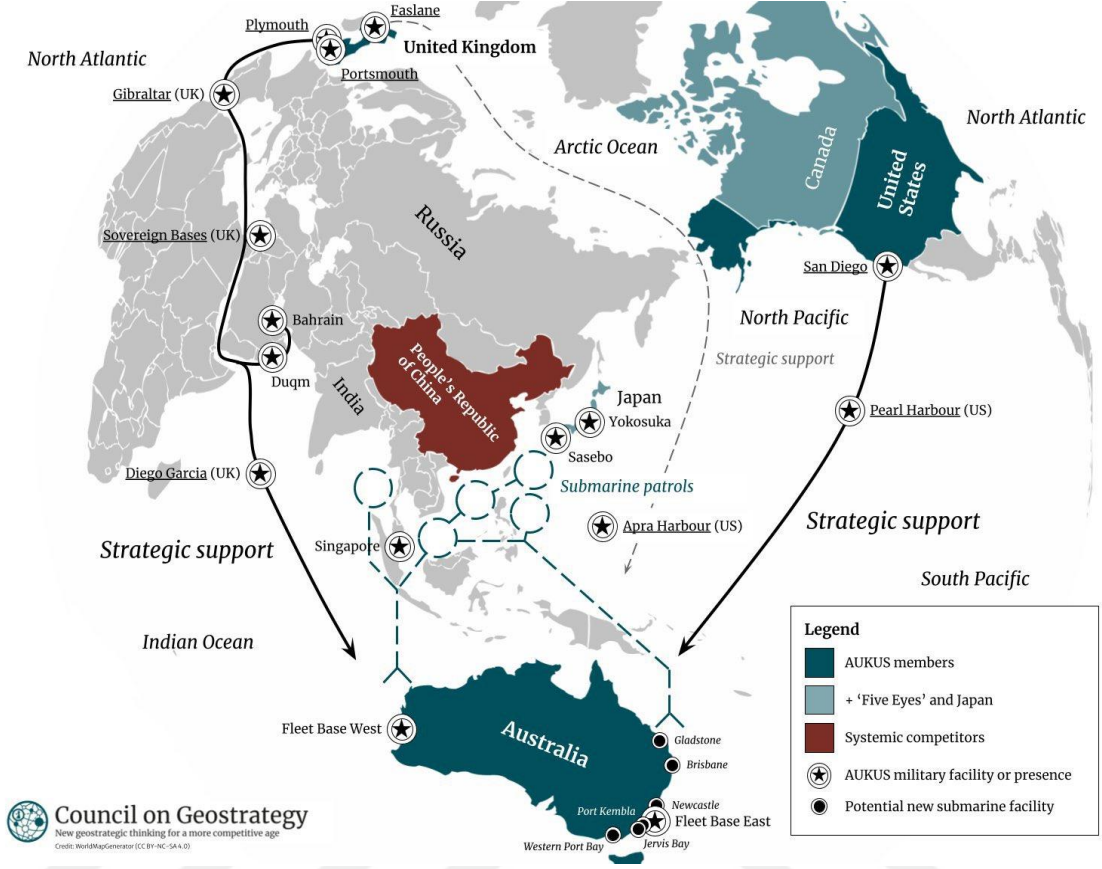
Antlaşmanın yapıldığı basın toplantısında açıklama yapan Avustralya Başbakanı Scott Morrison, üç ülkenin işbirliklerini bu antlaşmayla yeni bir aşamaya taşıdıklarını belirterek; üç ülkenin her zaman dünyaya benzer perspektiften baktıklarını ifade etmiştir. Morrison ayrıca Hint-Pasifik bölgesindeki gelişmelerin devlet egemenlikleri, hukuk devleti, insan onuru, demokrasi gibi ilkelere göre hareket eden her üç devletin geleceğini yakından ilgilendireceğini belirtmiştir. Açıklamanın devamında Morrison, bu bilim insanları ve savunma sanayileri arasında işbirliğinin bu antlaşmayla gelişeceğini vurgulamıştır. Bu çerçevede atılması gereken ilk adımın ülkesinin nükleer denizaltı

edinmesi olacağını ifade eden Morisson, buna karşın ülkesinin nükleer silahların yayılmasına karşı olduğunu altını çizmiştir (BBC, 2021).

AUKUS girişiminin temel amacının, Hint-Pasifik bölgesinde güvenlik ve istikrarı sağlamak olduğunu söyleyen Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson, ilk iş olarak Avustralya'nın, nükleer enerjiyle çalışan ve nükleer silah (başlık) taşımayan; nükleer enerjili denizaltı filosu edinmesi noktasında harekete geçeceklerini vurgulamıştır. Bu sayede Birleşik Krallık'ta teknolojik gelişmelerin hızlanacağını ve yeni işlerin yaratılacağını iddia eden Johnson, bu antlaşmayla beraber üç ülke arasındaki bağın daha da artacağını vurgulamıştır.

Benzer şekilde üç ülke arasında derin bağların olduğunu vurgulayan ABD Başkanı Biden, bu antlaşmayla 21. yy daha güvenli geleceklerini belirtmiştir. Yine Biden, bu antlaşma ile Hint-Pasifik bölgesinde sadece şimdiki tehditlere karşı değil ileride oluşması muhtemel tehditlere karşı da işbirliğine yöneldiklerini belirtmiştir. Ayrıca Biden, özellikle bölgede kayda değer bir askeri varlığı olan Fransa'nın ve Avrupalı müttefiklerinin de bu ittifaka dâhil olarak düşünülebileceğini iddia etmiştir. Biden aynı Johnson gibi, Avustralya'nın edineceği denizaltıların nükleer enerjiyle çalışan konvansiyonel silahlı olacağını, nükleer silahlı olmayacağını belirtmiştir. Son olarak Biden, QUAD ve ASEAN gibi örgütlerle de çalışmaya devam edeceklerini ifade etmiştir (The White House, 2021).

Harita 3.5. Hint-Pasifik bölgesinde AUKUS planı

Kaynak: <https://www.geostrategy.org.uk/>

SONUÇ

Uluslararası ilişkiler ve dış politikalar kuşkusuz kendiliğinden boşlukta oluşmazlar. Devletlerin içinde ve dışında meydana gelen gelişmeler, dış politikada karar vericilerin hareket alanlarını ve yeteneklerini azaltmakta ya da arttırmaktadır. Bu çerçevede karar vericiler olmadan devlet; karar alamaz ve uygulayamaz. Devletin ekonomik ve askeri gücü yeterli oranda gelişim göstermemişse, karar vericilerin sorunlar karşısında hareket manevrası sınırlanmış olmaktadır. Dış politika gündemini belirleyen ve göz ardı edilmemesi gereken diğer bir önemli unsur da ülkenin, dünya üzerinde nerede yer aldığıdır. Devletin yer aldığı bölgede ortaya çıkan çatışmaların, krizlerin ve değişmelerin, devletin dış politikasında oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Devlet adına karar alan siyasi liderler, bu koşulları göz önünde bulundurarak karar verirler ve uygularlar. Dolayısıyla bu faktörler dikkate alınmadan devletlerin dış politikaları hakkında sağlıklı bir analiz yapabilmek mümkün değildir. Karar vericilerin yanında devletin nüfusuna, coğrafyasına, askeri kapasitesine, ulusal gücüne, uluslararası konjoktüre ve bu bağlamda bölgesel ve uluslararası güç dağılımına da bakmak gerekir. Yapılan analizlerde bu etkenlerin dış politikayı az çok etkilediği gözden kaçırılmamalıdır.

Amerika Birleşik devletleri 20. Yüzyıl boyunca tüm ülkelerde ve bölgelerde ya aktif olmuş ya da aktif olmak için gayret sarf etmiştir. Kurulduğu yıllardan 20. yüzyıla kadar geçen süre zarfında ABD, uluslararası ilişkilerdeki gelişme ve oluşumlardan etkilenmiştir. Bu nedenle hem uluslararası politika ve aktörlerinin hem de ABD dış politikasının anlaşılabilmesi için bu karşılıklı etkileşimin irdelenmesi gerekli ve yararlıdır.

Tarihsel bakış açısıyla ABD dış politika stratejilerini üç noktada incelemek mümkündür. Bu stratejilerden ilki ABD, öncelikle Avrupa'daki gelişmelerden ve dünyadaki diğer bölgelerden zarar görmemek ve varlığını devam ettirebilmek için dış etkilerden uzak kalarak kendisini uluslararası sistemden izole etmiştir. ABD'nin ikinci dış politika stratejisi, Avrupa ve Dünyadaki diğer güç dengelerini dikkate alarak bazen güç dengesi oluşturarak bazen güç dengelerini etkileyerek bazen de güç dengelerini bozarak dış politika da hedeflerine ulaşmayı amaçlamıştır. ABD'nin üçüncü dış politika stratejisi ise dünyanın birçok ülkesi ile siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri bağlantılar sağlayarak uluslararası sistemi şekillendirmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD'nin tehdit algısının temelinde, komünizmin yayılması ve SSCB'den gelebilecek nükleer bir saldırı ihtimali yer almıştır. Bu tehditlere karşı ABD Başkanlık görevini yürütenler, farklı stratejilerle bu tehditlere karşılık vermeye çalışmışlardır. ABD Başkanlarının kendi isimleriyle anılan bu doktrinler, iki kutuplu uluslararası sistemde üstünlüğü sağlama ve ulusal güvenliğini sağlamaya yönelik izlenen stratejileri ifade etmektedir.

Asya-Pasifik bölgesi jeo-siyasi ve ekonomik açıdan ciddi potansiyele sahip bir bölge konumundadır. 2007 yılı itibariyle ABD'nin bu bölgede yer alan ülkelerle olan ticareti, Antartik'e oranla % 50 daha fazladır. ABD için dünyada hızla büyüyen on ihracat pazarının altı tanesi Asya'da olmakla beraber ABD'nin ihraç ettiği ürünlerin %60'ı bu bölgeye gitmektedir. Bölge aynı zamanda dünyanın en büyük ordularının altısına (Çin, Güney Kore, Kuzey Kore, Vietnam, ABD, Hindistan), dünyanın önde gelen altı büyük savunma bütçesine sahip üç ülkesine, dünyanın nükleer silah üreten sekiz ülkesine ev sahipliği yapmaktadır.

Son 40 yılda Asya-Pasifik ülkeleri bağımsız olmaya başlayınca ABD, bu ülkelerle diplomatik ilişkiler inşa etmeye başlamış ve uluslararası düzeni ve barışı sağlama noktasında yıllar içerisinde çok daha önemli bir rol üstlenmiştir. ABD askeri ve ekonomik hegemon olarak pek çok Pasifik ülkesi ile uğraşmak zorundadır. Çünkü bu ülkelerin çoğu düşük gelir seviyesine sahip, büyük nüfuslu ülkelerdir. ABD'nin Pasifik toprakları ile sınırlarının olması, bu bölgeyi ABD'nin stratejik çıkarları için önemli kılmaktadır. ABD, bu bölgedeki gücünü geliştirip koruyamadığı takdirde küresel hegemonyası ve egemenliği tehlike altına girecektir.

Asya Pasifik Bölgesinde yaşanan güç mücadelelerinden biri de ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşlarıdır. Bu savaş, dünya ekonomisinin lideri kim? sorununa dayanmaktadır. Çin, ABD'de dâhil olmak üzere diğer devletleri kendine çekmektedir (Bergsten, 2018: 13). Kuşak Yol Projesi, Made in China 2025 gibi projelerle kendi duruşunu güçlendirmeye yönelik adımlar atan Çin, ABD'yi tedirgin edip; güç kaybı hissine sokmaktadır. Çin'in Made in China 2025 programına karşın ABD'nin önlem alması gerektiğini ifade eden uluslararası ekonomi konularında yetkili isim Robert Lighthizer, Çin'in hızlı tren, uçak parçaları, robotik, yapay zekâ gibi alanlarda ön saflarda olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle 5G teknolojisini örnek almaya çalışan Çin'i,

gözlemlemiştir ve ABD'nin Çin'in hedeflerini engellemeye yönelik çalışmalar içerisinde olduğu kaydedilmiştir (Kaya, 2019: 22).

Amerika Birleşik Devletleri arasındaki güç mücadelesinin diğer bir sebebi de ABD'nin dış ticaret açığıdır. Çin'in ABD'den ithalatı, ABD'nin Çin'den ithalatından daha azdır.

Şekil 1.3. ABD'nin Ana İthalat ve İhracat Ülkeleri

Ana İhracat Ülkeleri (ihracat % olarak)	2018	Ana İthalat Ülkeleri (ithalat % olarak)	2018
Kanada	% 18,3	Çin	% 21,4
Meksika	% 15,9	Meksika	% 13,2
Çin	% 8,0	Kanada	% 12,6
Japonya	% 4,4	Japonya	% 6,0
Birleşik Krallık	% 3,8	Almanya	% 5,2

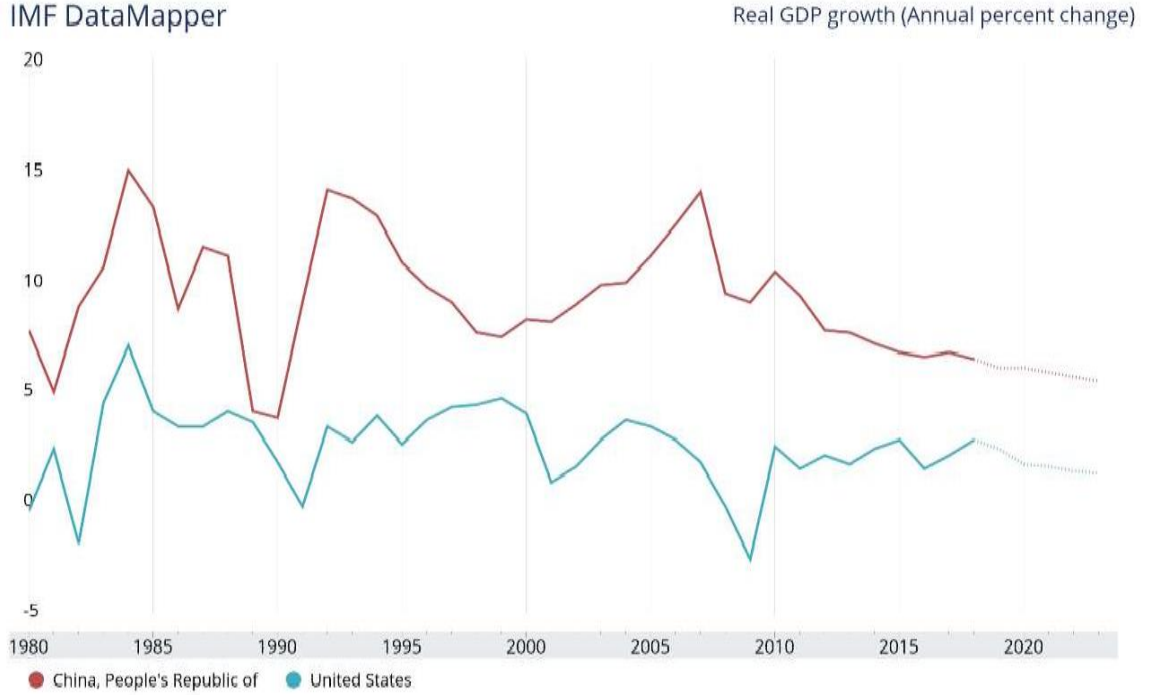
Kaynak: Comtrade, 2018 akt. TEB

Şekil 4'de görüldüğü üzere 2018 yılı için Amerika Birleşik Devletleri'nin ithalatında Çin 1. sıradadır Ancak ihracatında 3. sırada yer almaktadır. Dış ticaret açısından doğan korkular ve Çin'e olan bağlılık, ticaret savaşlarının tercihi değil, bu korkulara verilen bir cevap ve zorunluluğun olduğunu göstermektedir (Lemiux, 2018). Her iki ülkenin 2017 yılı itibariyle Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla rakamları karşılaştırıldıklarında ABD 19,39 trilyon USD tutarına sahipken Çin, 12,24 trilyon USD tutarına sahiptir. Bergsten (2018)'e göre her ne kadar Amerika yüksek yatırım seviyeleri ve ticaret hacmiyle büyük bir ekonomi olmaya devam etse de ABD'nin 2018 yılının üçüncü çeyreğinde tahmin edilen yıllık büyüme oranı %3,5 altında kalarak %3,4 olmuştur (<https://tradingeconomics.com/united-states/gdp-growth>).

Her iki taraf için ticaret savaşları negatif bir ortak özelliğe sahiptir. Fakat ekonomik büyüklük açısından ABD'nin aşağısında kalan Çin için büyüme hızı, farklı beklentilere

neden olmaktadır. Hatta 2029 yılında Çin büyüme rakamlarıyla ABD'yi geçecektir (<https://www.bloomberg.com/graphics/2016-us-vs-china-economy/>).

Şekil 1.4. Çin-ABD GSYİH Büyüme Oranları

©IMF, 2018, Source: World Economic Outlook (October 2018)

Kaynak: World Economic Outlook, Ekim 2018

Asya-Pasifikte Çin'in, Kuşak ve Yol girişimi, Xi Jinping yönetimindeki Komünist Partisi'nin otoriter bir yönetimi benimsemesi, askeri ihtirasları, Güney Çin Denizi'ndeki uzlaşmaz tutumu, Çin'in dünyada etkisini arttıran diğer gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu gelişmeler başta ABD olmak üzere Güney Kore'yi, Japonya'yı ve ASEAN ülkelerini, bölgedeki stratejik dengeye daha fazla önem vermeye itmektedir. Bu çerçevede ASEAN ve diğer Asya ülkelerinin savunma harcamalarını arttırmaları ve Japonya'nın askeri gücünü yeniden yapılandırma girişimi dikkat çekicidir. Yine Tayvan'ın, Çin karşısında caydırıcılığını arttırmak ve gücünü pekiştirmek amacıyla ABD'den sağladığı modern silahlar, büyük önem taşımaktadır. Bu gelişmeler ışığında ABD, Hindistan'ı bölgede denge unsuru olarak değerlendirerek, Asya-Pasifik terimi yerine Hint-Pasifik terimini kullanmaya başlamıştır.

ABD'nin, Asya-Pasifik bölgesindeki politikalarının stratejik etkilerini dengeleme ve bütünleştirme noktasında yeni bir yol haritasına ihtiyacı vardır. Bu durumu birkaç madde de şöyle sıralayabiliriz;

1. Çin ve diğer olası muhalif ülkeler ile terörle mücadele ekseninde güvenlik ilişkisi oluşturulmalı, daha şeffaf askeri planlama ve eylemler yapılarak ekonomik işbirliği arttırılmalıdır.

2. Demokratik olmayan ülkelerle stratejik ortaklıklar oluşturulmalı, ekonomik piyasalara açılmaları için teşvik edilmelidir.

3. Filipinler ve Tayland'da demokrasi ve demokratik ilişkiler geliştirilmelidir.

4. Japonya, Güney Kore ve Asya'daki demokrasiyi benimsemiş ülkeler ile demokratik dayanışma ve askeri ilişkiler geliştirilmelidir.

Dünyanın karşılıklı destek sağlayan, tutarlı ilkeleri olan dış politikalar oluşturabilme noktasında ABD'nin desteğine ihtiyacı vardır. Her ne kadar günümüzde ABD ekonomik problemlerle uğraşan bir ülke izlenimi verse de hâlihazırdaki bu durum, ekonomideki verimin düşmesi ya da kültürel yozlaşmanın sonucu değil; ABD'nin siyasi sistemdeki sorunları onarmadaki kabiliyetini kaybetmesinden kaynaklanmaktadır. Tüm bunlar da, farklı hükümetler tarafından oluşturulan farklı politikalar nedeniyle ABD'yi bölgede istikrarsız kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ambrose, S. E. ve B. Douglas (2011). *Rise to globalism: American foreign policy since 1938*. 9th rev. ed. New York: Penguin Books.
- Arı, T. (1999). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arı, Tayyar ve F. Pirinççi (2011). “Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Balkan Politikası”. *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı 1.
- Armacost, M. (2000). *America’s Role in Asia*. Asia Foundation.
- Armaoğlu, F. H. (2008). *20. Yüzyıl siyasi tarihi (1914-1995)*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Ataman, M. ve G. Özkan (2014). “Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı-Yayılmacılık Denemesi”. *Akademik İncelemeler Dergisi*. Cilt 7, Sayı 2, 199-229.
- BBC (2021). “Aukus: UK, US and Australia launch pact to counter China”, 16.09.2021, <https://www.bbc.com/news/world-58564837>. (Erişim Tarihi: 16.09.2021).
- Bergsten, C. F. (2018). “China and the United States: The Contest For Global Economic Leadership”, *China And World Economy*, Cilt 26, Sayı 5, 12-37.
- Biden Jr, J. R. (2021). *Interim national security strategic guidance*. Executive Office of the President Washington DC.
- Bingöl, O. (2014). “ABD Ulusal Güvenlik Stratejisinin Küresel Uygulayıcıları: Coğrafi Muharip Komutanlıklar”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Cilt 10, Sayı 19, 133-66.
- Boucher, D. (1998). *Theories of International Relations: From Thucydides to the Present*, Oxford: Oxford University Press.
- Brazinsky, G. A. (2007). *Nation Building in South Korea: Koreans, Americans, and the Making of a Democracy: The New Cold War History*. North Carolina: The University of North Carolina Press.
- Brown, B. (1993). The Philippine-United States Bases Debate: Why the Twain Never Met. *Asian Affairs*, Cilt 20, Sayı 3, 162-178.
- Buzan, B. (2013). The Asia-Pacific: what sort of region in what sort of world?. In *Asia-Pacific in the New World Order* (pp. 68-86). Routledge.

- Casın, M. H. (2003). “Küreselleşmenin Doğu ve Güneydoğu Asya’nın Güvenlik Stratejilerine Yansımaları”, Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik, *Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri (İstanbul, 29-30 Mayıs 2003)*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Chellaney, B. (2007). “‘Quad Initiative’: An Inharmonious Concert of Democracies”, *Japan Times*, <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2007/07/19/commentary/quad-initiative-an-inharmonious-concert-of-democracies/>, (Erişim Tarihi: 04.01.2021).
- Clinton, H. (2011). “America’s Pacific Century”, *Foreign Policy*, 2011, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, (Erişim Tarihi: 03.08.2020).
- Combs, J. A. (1986). *The history of American Foreign Policy*. 1st ed. New York: Knopf.
- Çakmak, C., C. Dinç ve A. Öztürk (2011). *Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori ve Pratik*. Ankara: Nobel Yayın.
- Çalık, N. (2013). *Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül sonrası Asya Pasifik Politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi SBE.
- Çam, E. (2000). *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları.
- Çelik, K. E. ve M. S. Erol (2019). “Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD’nin İran Politikasının Analizi”, *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 11-41.
- Çolakoğlu, S. (2005). “Asya-Pasifik’te Amerika: ABD’nin ‘Batı’ ya Açılma Macerası”. *Doğu Batı Dergisi (Journal of Dogu Bati)*, Yıl 8, 181-95.
- Dalgıç, G. (2002). “Soğuk Savaştan Bugüne ABD ve" Petrolcü" Müttefikler”. *Avrasya Dosyası*, Cilt 8, Sayı 4.
- Dalpino, C. (2010). “US-Southeast Asia Relations: Denouement and Delay,” Baker, C. and Glosserman, B. (Ocak-Mart 2010) “*Comparative Connections: A Quarterly E-Journal on East Asian Bilateral Relations*, 1st Quarter”, Vol. 12, No. 1, 47.

- Denoon, D. B.H. (2007). *China, The United States, and the Future of Southeast Asia, U.S.-China Relations series, Vol.2*, New York University Press.
- Defence White Paper (2013). *The Department of Defense*, Canberra https://www.defence.gov.au/whitepaper/2013/docs/WP_2013_web.pdf, (Erişim Tarihi: 04.02.2021).
- Dittmer, L. (2008). “American Asia Policy and the US Election, *Foreign Policy Research Institute*” *Doğu Batı Dergisi* (Mayıs-Haziran-Temmuz 2005), Vol. 8, Nu 32, 181-195.
- Doğan, N. (2011). Uluslararası İlişkiler Teorileri: ABD'nin Uluslararası Sistemdeki yeri ve Teorilerin Paradigmasal Değişimi. C. Çakmak, C. Dinç ve A. Öztürk, *Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori ve Pratik* 15-35. Ankara: Nobel Yayınları.
- Duvar, Gazete. (2017). “Küresel güç mücadelesinin yeni adresi: Asya-Pasifik IV”. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/05/10/guc-mucadelesinin-yeni-adresi-asya-pasifik-iv>. (<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/05/10/guc-mucadelesinin-yeni-adresi-asya-pasifik-iv>). (Erişim Tarihi: 10.03.2023).
- Dündar, A. M. (ed). (2018). *Türkiye’de Tayvan Çalışmaları: Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler = Taiwan studies in Turkey: history, economy & international relations*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Eralp, A. (2009). *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Exercise Talisman Sabre Formally Launched On Uss Ronald Reagan”, *Australian Aviation*, <https://australianaviation.com.au/2019/07/exercise-talisman-sabre-formally-launched-on-uss-ronald-reagan/>, (Erişim Tarihi: 04.02.2021).
- Falk, R. (2004). *Dünya Düzeni Nereye*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Fordham, B. O. (1998). *Building the Cold War consensus : the political economy of U.S. national security policy, 1949-51*. Michigan: University of Michigan Press.
- Fray, K. (2014). China’s leap forward: overtaking the US as world’s biggest economy. *Financial Times*, 8.

- Gibney, F. (1992). *The Pacific century: America and Asia in a changing world*. New York : Toronto : New York: C. Scribner's Sons ; Maxwell Macmillan Canada ; Maxwell Macmillan International.
- Gözen, R. (2018). *Amerikan Dış Politikası*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Graebner, N. A. (1984). *America as a World Power: A Realist Appraisal from Wilson to Reagan*, Wilmington: Sr Inc.
- Greenstein, Fred I. (2009). *The presidential difference: leadership style from FDR to Barack Obama*. 3rd ed. Princeton, NJ ; Oxford: Princeton University Press.
- Hayashi, Saki-Onchi, Yosuke, (2021). "Japan to Propose Dialogue with US, India and Australia", *Nikkei Asia*, <https://asia.nikkei.com/Politics/Japan-to-propose-dialogue-with-US-India-and-Australia2/>, (Erişim Tarihi: 04.01.2023).
- Held, D., A. McGrew vd. (2000). *Global transformations: Politics, economics and culture* (pp. 14-28). Palgrave Macmillan UK.
- Hill, Christopher. 2003. *The changing politics of foreign policy*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York: Palgrave MacMillan.
- Hook, Steven W. ve J. Spainer (2013). *Amerikan Dış Politikası İkinci Dünya Savaşından Günümüze*, Özge Zihnioğlu (çev.). New York: SAGE Publications.
- Holsti, K. J. (1983). *International politics: a framework for analysis*. 4th ed. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Hubersky L. (1998). "Avrupa ve Asya-Pasifik Bölgesinde Güvenlik Sistemlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi", *Avrasya Etütleri*, Sayı 14.
- Huntington, S. P. (2000). The clash of civilizations?. In *Culture and Politics: A Reader* (pp. 99-118). New York: Palgrave Macmillan US.
- <https://tradingeconomics.com/united-states/gdp-growth> (Erişim Tarihi: 10.10.2022).
- <https://www.bloomberg.com/graphics/2016-us-vs-china-economy/> (Erişim Tarihi: 15.12.2022).

- Joint Statement AUSMIN (2017). *The Department of Defense*, <https://www.dfat.gov.au/geo/united-states-of-america/ausmin/Pages/joint-statement-ausmin-2017>, (Erişim Tarihi: 12.02.2023).
- Karaca R. K. (2003). *Dünyadaki Yeni Güç Çin Tek Kutuptan Çift Kutuba, IQ*
İstanbul: Sanat Yayıncılık.
- Kaya, M. (2019). A.B.D - Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye . *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2 , 18-30.
- Kean, James G. ve Patrick J. McGowan (1973). “National Attributes and Foreign Policy Participation: A Path Analysis”. *Sage international yearbook of foreign policy studies*, Sayı 1, 219-52.
- Kennedy, P. ve B. Karanakçı (2002). *Büyük güçlerin yükseliş ve çöküşleri: 16. yüzyıldan günümüze ekonomik değişim ve askeri çatışmalar = The rize and fall of the Great powers*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kıran, A. (2008). Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş. *GAU J. Soc. ve Appl. Sci*, Cilt 3, Sayı 6, 19-36.
- Kissinger H. (2001). *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Tayfun Evyapan, (çev.). Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Kissinger, H. (1995). *Diplomacy*. 1. Touchstone ed. New York, NY: Simon ve Schuster.
- Klein, L. ve D. Salvatore (2013). Shift in the World Economic Center of Gravity from G7 to G20. *Journal of Policy Modeling*, Cilt 35, Sayı 3, 416-424.
- Klingberg, F. L. (1983). *Cyclical trends in American foreign policy moods: the unfolding of America's world role*. Lanham, MD: University Press of America.
- Koyuncu, M. C. (2021). Amerika Birleşik Devletleri'nin Hint Pasifik Bölgesinde Çin'i Çevreleme Politikası. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 13-47.
- Kugelman, M. (2021). “What to Expect from Lloyd Austin's Trip to India”, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2021/03/18/india-lloyd-austin-visit-defense-security-biden-indo-pacific/>, (Erişim Tarihi: 11.05.2021).

- LaFeber, W. (1994). *The American age: United States foreign policy at home and abroad since 1750*. 2nd ed. New York: Norton.
- Lattimore, E. (1945). "Pasifik Okyanusu mu yoksa Amerikan Gölü mü?", *Uzak Doğu Araştırması*, Cilt 14, Sayı 22, 313-316.
- Layne, C. (1997). From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy. *International Security*, Cilt 22, Sayı 1, 86-124.
- Lemieux, P. (2018). "How's Your Trade War Going?", *Regulation*, 4-6.
- Lind, M. (2008). *The American Way of Strategy*. Oxford University Press.
- Lindsay, J. (2003). *The Globalization of Politics: American Foreign Policy for a New Century*. <http://www.cfr.org/world/globalization-politics-american-foreign-policy-new-century/p6330> (Erişim Tarihi: 16.02.2023).
- Lum, T. (2009). "United States Relations with the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)", *Congressional Research Services*, 2.
- Mearsheimer, J. (2001). The Future of the American Pacifier. *Foreign Affairs*, Cilt 80, Sayı 5, 46-61.
- McDougall, D. (2021). *Dünya Siyasetinde Asya Pasifik*. İstanbul: Astana Yayınları.
- Modelske, G. (1962). *A Theory of Foreign Policy*. Pall Mall Press.
- Morgenthau, Hans J. (1978). *Politics among nations: the struggle for power and peace*. 5th ed., New York: Knopf.
- Nuechterlein, D. E. (2001). *America recommitted: a superpower assesses its role in a turbulent world*. 2nd ed. Lexington, Ky: University Press of Kentucky.
- Oba, A. E. (2019). "Geleceğin Güvenliği ve Asya". *Mart* 8:2020.
- Öztop, M. (2019). "ABD'nin Ulusal Güvenlik Belgesi ve Trump Doktrini Hakkında Notlar | ORDAF". Geliş tarihi 27 Kasım 2022 (<https://ordaf.org/abd-nin-ulusal-guvenlik-belgesi-ve-trump-doktrini-hakkinda-notlar/>). (Erişim Tarihi: 16.02.2023).
- Örmeci, O. (2012). "Uluslararası Politika Akademisi – (UPA) (<http://politikaakademisi.org/2012/03/24/ozan-ormeci/>). (Erişim Tarihi: 16.02.2023).

- Örmeci, O. (2013). “21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 29, 1-14.
- Örmeci, O. (2021). “ABD Dış Politikasında Öncelikli Gündem Asya-Pasifik”. *Bilge Strateji*, Cilt 12, Sayı 22, 9-18.
- Panda, A. (2016). “India, US Sign Logistics Exchange Agreement: What You Need to Know”, *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2016/08/india-us-sign-logistics-exchange-agreement-what-you-need-to-know/>, (Erişim Tarihi: 04.01.2021).
- Pye, M. W. ve L. W. Pye (2009). *Asian power and politics: The cultural dimensions of authority*. Harvard University Press.
- Papp, Daniel S., L. K. Johnson ve J. E. Endicott (2005). *American foreign policy: history, politics, and policy*. New York: Pearson Longman.
- Richardson, M. (2001). “Southeast Asia Bars Help of US Troops”, *International Herald Tribune*.
- Russett, Bruce M. ve H. Starr (1985). *World Politics: the Menu for Choice*. 2nd ed. New York: W.H. Freeman.
- Sander, O. (1995). *Siyasi Tarih*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Seval, H. F. (2017). *Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasında Başkanların Etkisi: Obamanın Asya-Pasifik Politikası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Scott, D. (2020). “US Strategic Re-Positioning to the “Indo-Pacific”: A Paradigm Shift”, Ash Rossiter-Brendon J. Cannon, der., *Conflict and Cooperation in the Indo-Pacific: New Geopolitical Realities*, Routledge, USA 2020, 55–77.
- Scott, D. (2021). “India Converges with the US on the Indo-Pacific, to Delicately ‘Constrain’ China”, Lee Kuan Yew School of Public Policy, <https://lkyspp.nus.edu.sg/research/publications/details/china-india-brief-131/>, (Erişim Tarihi: 04.01.2023).
- Shambaugh, D. (2002). *Çin-Amerikan Stratejik İlişkileri: Ortaklıktan Rekabete, Uzak ve Eski Komşumuz Çin*, Ankara: Ülke Kitapları.

- Smith, S. (1986). "Theories of foreign policy: an historical overview". *Review of International Studies*, Cilt 12, Sayı 1, 13-29.
- Snyder, R. C. (1962). *Foreign Policy Decision-Making: An Approach to the Study of International Politics*. Free Press of Glencoe.
- Sönmezoğlu, F. (2019). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Strother, J. (2021). "Top US Officials in Asia on First Overseas Visit", *VOA News*, <https://www.voanews.com/east-asia-pacific/top-us-officials-asia-first-overseas-visit-0>, (Erişim Tarihi: 11.05.2023).
- Sukma, R. (2010). "US Policy Towards Southeast Asia: A New Paradigm?".
- Sümer, G. (2008). "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 19, 119-44.
- Şahin, M., ve M. Taştekin (2006). *II. Körfez Savaşı*. Ankara: Platin Yayınları.
- Taştekin, Ş. (2009). *Asya-Pasifik Bölgesindeki Gelişmeler ve Bunların Türkiye'nin Güvenliğine Olan Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Üniversitesi SBE.
- The Department of Defense, (2013). "Defence White Paper", Canberra 2013, https://www.defence.gov.au/whitepaper/2013/docs/WP_2013_web.pdf, (Erişim Tarihi: 04.02.2023)
- The Department of Defense, (2017). "Joint Statement AUSMIN 2017", <https://www.dfat.gov.au/geo/united-states-of-america/ausmin/Pages/joint-statement-ausmin-2017>, (Erişim Tarihi: 12.02.2021).
- The Department of Defense, (2021). "Indo-Pacific Strategy Report: Preparedness, Partnerships, and Promoting a Networked Region", Washington DC 2019, <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>, (Erişim Tarihi: 04.01.2023).

- The White House (2021). “Joint Statement from Quad Leaders”, 24.09.2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/24/joint-statement-from-quad-leaders/>. (Erişim Tarihi: 14.10.2022).
- Torun E. (2006). Asya-Pasifik Bölgesindeki Çıkar Çatışmaları ve Türkiye’nin Güvenlik Boyutuna Yansımaları, *Genelkurmay Başkanlığı Yayınları Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 4, Sayı 7.
- Trump on China Putting America First (2020). A Collection of Speeches Laying Out the Most Significant United States Foreign Policy Shift in A Generation”, *White House*, Washington.
- UNDP. (2013). *Human Development Report 2013: The Rise of the South*. <http://www.undp.org/content/dam/philippines/docs/HDR/HDR2013%20Report%20English.pdf> (Erişim Tarihi. 16.04.2023).
- United States Force Posture Initiatives (2021). *The Department of Defense*, <https://defence.gov.au/Initiatives/USFPI/Home/Background.asp>, (Erişim Tarihi: 12.02.2023).
- USS Preble and HMAS Melbourne Conducted FONOP in the South China Sea (2021). *Navy Recognition*, <https://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2019/may/7105-uss-preble-and-hmas-melbourne-conducted-fonop-in-the-south-china-sea.html>, (Erişim Tarihi: 14.01.2023).
- Xingchun, Long, (2021). “US-Japan-India-Australia Alliance Stillborn”, *Global Times*, <https://www.globaltimes.cn/content/1142495.shtml>, (Erişim Tarihi: 02.01.2023).
- Waltz, Kenneth N. (2000). “Structural realism after the Cold War”. *International security* Cilt 25, Sayı 1, 5-41.
- White, Brian. (1989). “Analysing foreign policy: problems and approaches”. *Michael Clarke and Brian*.
- Wilkenfeld, J. (ed.). (1980). *Foreign policy behavior: the interstate behavior analysis model*. Beverly Hills, Calif: Sage Publications.
- Wittkopf, E. R., M. J. Christopher ve C. W. Kegley. (2008). *American foreign policy: pattern and process*. 7th ed. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.

Worley, D. Robert. (2015). *Orchestrating the instruments of power: a critical examination of the U.S. national security system*. Lincoln: Potomac Books, an imprint of the University of Nebraska Press.

